

sensu, quo eadem res asseritur in consut. Resp. 3 Græcorum n. 2. In ipso opere tam multæ occurrunt ratiocinationes iis, quas in superioribus Quæstionibus animadvertimus, plane gemellæ, ut qui triplex illud opus perlegerit, unius et ejusdem parentis setum facile agnoscat.

Nuncupatum est hoc opus Paulo presbytero, quem hic scriptor religionis defendendæ studio inflammatum esse testatur, seque libenter hujus scripti operam suscepisse, ut morem illi gereret. Fortasse idem est qui et nostro scriptori auctor fuit, ut Græcorum responsiones reselleret, supra col. 1403 et Græcorum nomine, supra col. 1466, n. 14, loquitur in iis referendis quæ Græci adversus resurrectionem obtrudere solebant. Nam is qui hoc munere fungitur, Christianum se esse profitetur, et saxea corda eos appellat, qui resurrectionis doctrinam increduli oderunt.

Commemoratur a Photio, cod. 125, « Justini tractatus contra primum et secundum librum Physicæ Auscultationis (Aristotelis) sive contra Materiam et Formam et Privationem Epicherematicæ et validæ et perutiles disputationes, necnon contra quintum illud corpus et motum sempiternum, quæ Aristoteles vi ratiocinationum peperit. » Sed quia non duo solum priores physicæ Auscultationis libri, sed etiam plures alii ab hoc scriptore oppugnantur, nonnulli exstare negant opus a Photio memoratum. At multo satius est cum Grabio mutilum Photii codicem suspicari. Inde enim, ut idem observat, errandi librariis nasci potuit occasio, quod cum num. 12 citentur nonnulla ex libris de cælo, quæ sub distinctis numeris 13, 14, 15, apposita sunt, librarius aliud agens assilire potuit ad ea quæ num. 46 ex libris de cælo repetuntur, iis omissis, quæ ex libris 3, 4, 5, 9 Physicæ Auscultationis excerpuntur. Forte etiam ipse Photius deceptus fuit, hunc librum celeriter potius evolvendo quam accurate legendo; et cum videret ea quæ ex libris de cælo petuntur, citari num. 13, 14 15, reliquam disputationem in libris de cælo resellendis versari existimavit.

AN ΡΟΠΗ

ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΤΙΝΩΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΙΚΩΝ.

— QUORUMDAM

ARISTOTELIS DOGMATUM CONFUTATIO.

549 Ex iis, quæ humano studio ad Deum colendum præclare ab hominibus fiunt, nihil tam gratum Deo, quam pro viribus contendere, ut meliores homines fiant. Quod quidem studium cum in vobis, digne omni honore, presbyter Paule, valde serveat; quod mihi præcepisti, ut breviter selecta Græcorum de Deo et de creatione dogmatum capita exciperem, id libenter exsequendum suscepi, non ut veri aliquid ex eis ediscas (quomodo enim, qui cælitus per prophetas ab ipso creationis auctore Deo doctrinam his de rebus accepisti?), sed ut scias Græcos constante demonstrationibus scientia, ex qua se de Deo et de creatione profitentur disputare, nequaquam id perfecisse, sed conjiciendo quidquid placet definire. Ex iis, qui de Deo et de creatione disputarunt, alii ab ipso auctore creationis Deo doctrinam de Deo et creatione accipere per prophetas, Dei ad eam rem ministros, quos primum divinis operibus, quæ per eos fiebant, fide dignos demonstravit, atque ita postmodum de rebus illos, qui ab eis edocebantur, latentibus doctrinam supeditavit; alii vero prophetarum sermonibus increduli, propriis ratiocinationibus commiserunt Dei cognitionis inventionem. Atque apud illos quidem, qui edocti discrimen Dei et rei creatæ noverunt, unus est Deus, utroque sensu ingenuus, nec deos nec deum ante se aut post habens, nec coæternum, nec subjectum, nec adversarium; cujus nec

Τῶν κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην σπουδὴν εἰς θεραπείαν τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων γινομένων καλῶν, οὐδὲν οὕτως ἐστὶ δεκτὸν τῷ Θεῷ, ὥς τὸ κατὰ δύναμιν σπουδάζειν βελτίους ποιεῖν τοὺς ἀνθρώπους. Ταύτην οὖν τὴν προθυμίαν ἐν ὑμῖν, ᾧ τιμιώτατε πρεσβύτερε Παῦλε, σφόδρα οὔσαν διάπυρον, ἐτοιμῶς ὑμῖν ὑπήκουσα περὶ ὧν ἐνετελεσθῆ μοι βραχεῖαν τινα ποιήσασθαι τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἑλληνικῶν περὶ Θεοῦ καὶ κτίσεως δογμάτων· οὐχ ἵνα τι γνῶς ἀληθὲς ἐξ αὐτῶν· πῶς γάρ ἄν, ὁ ἄνωθεν ἔχων τὴν διὰ τῶν προφητῶν περὶ τούτων διδασκαλίαν, παρ' αὐτοῦ τοῦ τὴν κτίσιν πεποιηκότος Θεοῦ; ἀλλ' ἵνα γνῶς, μὴ κατὰ τὴν ἀποδεικτικὴν ἐπιστήμην, καθ' ἣν ἐπαγγέλλονται Ἕλληνες περὶ Θεοῦ τε καὶ κτίσεως τοὺς λόγους ποιεῖν, τοῦτο πεποιηκότας, ἀλλ' εἰλασμῷ τὸ δοκοῦν διορισμένους. Τῶν περὶ Θεοῦ καὶ κτίσεως τοὺς λόγους πεποιημένων ἀνθρώπων, οἱ μὲν παρ' αὐτοῦ τοῦ τὴν κτίσιν πεποιηκότος Θεοῦ τὴν διδασκαλίαν ἐδέξαντο περὶ Θεοῦ καὶ κτίσεως διὰ τῶν προφητῶν τῶν πρὸς τοῦτο ὑπουργησάντων τῷ Θεῷ· οὗς πρῶτον θελοῖς ἔργοις τοῖς δι' αὐτῶν γιγνομένοις ἀξίους τοῦ πιστεῦσθαι (48) ἀνέδειξεν, εἴθ' οὕτω περὶ τῶν τοῖς διδασκομένοις ἀδελῶν τὴν διδασκαλίαν παρέσχεν· οἱ δὲ τοῖς διὰ τῶν προφητῶν ἀπιστήσαντες λόγοις, τοῖς οἰκελοῖς αὐτῶν λογισμοῖς ἐπέτρεψαν θεογνωσίας τὴν εὐρεῖν. Καὶ κατ' ἐκείνους μὲν τοὺς ἐκ διδασκαλίας Θεοῦ καὶ κτίσεως ἐγνωκότας τὴν διαφορὰν εἶς ἐστὶν ὁ Θεός, καθ' ἑκάτερον τὸν τῆς ἀγεννη-

(48) Τοῦ πιστεῦσθαι. Articulus additus ex Reg. 1.

σίας τρόπον ἀγέννητος ὢν· Θεὸν δὲ (49) ἢ Θεοῦς οὔτε πρὸ αὐτοῦ, οὔτε μεθ' αὐτὸν ἐσχηκώς, συναϊδίον οὐκ ἔχων οὔτε ὑποκείμενον οὔτε ἀντικείμενον, ἀφθαρτον ἔχων τὴν οὐσίαν, καὶ ἀνεμπόδιστον τὴν ἐνέργειαν, δημιουργὸς ὢν τοῦ κόσμου παντός, ἀρχὴν ἔχοντος τοῦ εἶναι, καὶ τοῦ τί εἶναι, καὶ τοῦ πῶς διαμένειν, τὴν ἐκείνου θέλησιν. Ἡ γὰρ ἐν ἀφθαρσίᾳ διαμένει τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ὡς ὁ οὐρανὸς καὶ τὰ οὐράνια σώματα (50), καὶ αἱ ἀόρατοι δυνάμεις· ἢ ἐν τῷ γίνεσθαι τε καὶ φθεῖρεσθαι, ὡς τὰ ἐπὶ γῆς ζῶα τε καὶ φυτά. Καὶ ὥσπερ τὸ γεγονὸς οὐκ ἂν ἐγένετο μὴ ἐκείνου προστάξαντος, γεννηθήτω· οὕτως οὐδ' ἂν διέμεινε μὴ ἐκείνου θεμένου τὸ πρόσταγμα, τοῖς μὲν ἀφθάρτοις τοῦ ἐστάναι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, τοῖς δὲ ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ τοῦ, *Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν*. Πρὸς ἐνδειξιν δὲ τῆς θείας αὐτοῦ δυνάμεως, καὶ τοῦ μὴ νόμῳ φύσεως αὐτὸν δουλεύειν, ἀλλὰ αὐθεντίᾳ βουλήσεως τὸ δοκοῦν ἐργαζόμενον, τὰ μὲν ἐν ἀρχῇ τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ φύσεως ἐκ τῆς γῆς καὶ τῶν ὑδάτων ἐποίησε, προστάξας· *Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος, καὶ φυτὰ ἔχοντα ἐν ἑαυτοῖς τὸ σπέρμα, καὶ ξύλα ποιοῦντα καρπούς*. Καὶ πάλιν· *Ἐξαγαγέτω τὰ ὑδάτα ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος*· τὰ δὲ ἐκ τῶν γενάρχων γεγεννημένα, ἐκ τῆς καταβολῆς τοῦ σπέρματος γενέσθαι ὠρίσατο. Καὶ περὶ τούτων πάντες οἱ παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἀποσταλέντες προφῆται ταῦτά φρονούντες διετέλουν, καὶ διαφωνία ἐν αὐτοῖς γέγονεν οὐδεμία. Κατὰ δὲ τοὺς ἀπιστήσαντας μὲν τοῖς τῶν προφητῶν λόγοις, οἰκείῳ ὁ δὲ ἀκασμῷ περὶ Θεοῦ καὶ κτίσεως τὸ δοκοῦν διορισμένους, πολλή τις ἐστὶν ἡ πρὸς ἀλλήλους τε καὶ πρὸς ἑαυτοὺς διαφωνία ἐν τοῖς περὶ τῶν ὄντων καὶ τῆς τούτων ἀρχῆς κατ' οὐσίαν τε, καὶ ἀριθμὸν, καὶ κίνησιν, καὶ πέρας· καθὼς δέικνυται ἐκ τοῦ πρώτου λόγου τῆς Φυσικῆς Ἀκροάσεως Ἀριστοτέλους, μετὰ τοῦ μηδὲν αὐτὸν ἀληθεύειν περὶ ὧν διεληφε

A essentia corrumpi, nec operatio interpellari potest; opifex totius mundi, qui cur sit et cur talis sit et cur talis permaneat, causam habet illius voluntatem. Vel enim in incorruptione permanent mundi partes, ut cælum et cœlestia corpora, et invisibiles potestates; vel in generatione et corruptione, ut in terra animalia et plantæ. Et quemadmodum quod factum est factum non fuisset, nisi illi præcepisset, *fiat*; ita nec permaneret, nisi præceptum posuisset, incorruptilibus quidem ut stent in sæculum sæculi, iis autem, quæ in generatione et corruptione versantur, *Crescite et multiplicamini, et replete terram*⁸. Ut autem divinam suam potestatem ostenderet, seque legibus naturæ non servire, sed voluntatis imperio quidquid vult efficere, ex iis, quæ in generatione et corruptione naturæ versantur, alia initio ex terra et aquis effecit, præcipiens: *Educatur terra animam viventem juxta genus suum et plantas habentes in se ipsis semen et ligna facientia fructus*⁹. Et rursus: *Educantur aquæ animam viventem juxta genus suum*¹⁰; alia autem ex generis principibus genita ex seminis jactu nasci voluit. Ac de his quidem omnes missi a Deo ad omnes homines prophetæ idem sentiendo perseverarunt, nec dissensio inter 550 eos ulla exstitit. Apud eos autem, qui rejectis prophetarum sermonibus, propria conjectura de Deo et de re creata quidquid libet definiērent, plurima est inter eos et secum ipsis dissensio de rebus earumque principiis secundum substantiam et numerum et motum et finem, quemadmodum ostenditur ex primo Aristotelis libro *Naturalis Auscultationis*, præterquam quod nihil veri loquitur de iis, quæ definienda suscepit.

λόγου τῆς Φυσικῆς Ἀκροάσεως Ἀριστοτέλους.

I. Ἐκ τοῦ πρώτου λόγου τῆς Φυσικῆς Ἀκροάσεως Ἀριστοτέλους.

« Αἶψά γάρ ἐστὶ τι ὃ ὑπόκειται, ἐξ οὗ γίνεται τὸ γινόμενον· οἷον τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα ἐκ σπέρματος. Γίνεται δὲ τὰ γινόμενα ἀπλῶς, τὰ μὲν μετασχηματίζει, οἷον ἀνδριάς· τὰ δὲ προσθέσει, οἷον τὰ αὐξανόμενα· τὰ δὲ ἀφαιρέσει, οἷον ἐκ τοῦ λίθου ὁ Ἑρμῆς· τὰ δὲ συνθέσει, οἷον οἰκία· τὰ δὲ ἀλλοιώσει, οἷον τὰ τρεπόμενα κατὰ τὴν ὕλην. Πάντα δὲ τὰ οὕτω γινόμενα, φανερόν, ὅτι ἐξ ὑποκειμένων γίνεται. Καὶ τοῦτο διττόν (51)· ἢ γὰρ τὸ ὑποκείμενον, ἢ τὸ ἀντικείμενον. Λέγω δὲ ἀντικεῖσθαι μὲν τὸ ἄμουσον (52), ὑποκεῖσθαι δὲ τὸν ἄνθρωπον. »

Εἰ πρῶτόν ἐστι τὸ σπέρμα, καὶ ὕστερον τὸ ἐκ σπέρματος γινόμενον, καὶ γενητὰ ἀμφοτέρα,

⁸ Gen. 1, 18. ⁹ Ibid. 12. ¹⁰ Ibid. 20.

(49) Θεὸν δὲ. Deest vocula in Reg. 1.

(50) Σώματα. Hanc vocem suppeditavit Reg. 1.

(51) Καὶ τοῦτο διττόν. Ante has voces nonnulla ex ipso Aristotelis textu inseruerat Sylburgius, quæ cum minime necessaria sint ad propositum hujus nostri scriptoris, videntur ab eo de industria fuisse prætermissa.

1. Ex libro I naturalis Auscultationis Aristotelis, lib. 1, c. 7, p. 130 edit. J. Bekker. (Berol. 1831, in-4°), p. 190.

« Semper enim est aliquid quod subjicitur unde fit id quod fit: ut plantæ et animantes e semine. Fiunt autem omnino quæ fiunt, quædam transformatione, ut statua: nonnulla accessione, ut ea quæ crescunt: aliqua decessione, ut e saxo Mercurius: alia compositione, ut domus: alia alteratione, ut ea quæ secundum materiam mutantur. Quæ autem ita fiunt, ea manifestum est ex subjectis omnia fieri. Atque illud quidem duplex est; vel enim subjectum est, vel oppositum. Dico autem opponi non musicum, subjici vero hominem. »

Si primum est quod semen seminat, et postea id quod e semine fit, et utraque genita sunt: ejus

(52) Τὸ ἄμουσον. Hæc apposita sunt ad sententiam Aristotelis, qui cum privationem inter principia numeret, utitur exemplo hominis non musici, qui musicus fit, et hominem subjectum esse statuit, contrarium autem, sive privationem, non musicum.

sane, quod satu fieri ponitur, generationi semen sub-
jicitur; ejus autem quod seminavit, generationi semen
subjicere non est. Proinde non semper animantes
et plantæ satu fiunt. Præterea si utrumque genitum
animal est, et quod seminat, et quod e semine
gignitur: et utrumque non ex eodem est subjecto,
sed alterum e semine, alterum non e semine: quo
pacto falsum non est, semper animantes satu pro-
creari? Eadem est de plantis ratio. Item, si prin-
cipium ejus quod satu fit, est sator; is autem in
commentatione *Naturalis Auscultationis* Aristotelis
ignotus et indefinitus est: quam de causa com-
mentatio ea instituta est, cum principium ignore-
tur primi animalis et plantæ? Sequitur enim ignora-
tionem principii ignoratio eorum quæ ex principio.
Si animal, quod fit ex semine, secundum naturam
fit, liquet idem animal, si fiat quidem, non tamen
ex semine, non fieri secundum naturam. Dicant
igitur Aristotelici secundum quid fiat animal quod
non sit secundum naturam. Deinde si assignato
animalis diverso nascendi modo, nempe illius, quod
ex semine et secundum naturam, et illius, quod
non ex semine nec secundum naturam fit, necesse
est finitam esse generationem: quomodo ergo di-
cunt Græci animalia ac plantas, quæ secundum
naturam facta sunt, æque ac Deum carere princi-
pio, cum ne primo quidem animali et plantæ
æqualia esse possint? Præterea, si quidquid fit
semper compositum est, quomodo modum, quo
fiunt quæ per compositionem fiunt, proprio modi
discrimine ab aliis generationis modis segregas?
Nam si compositum est quidquid genitum, necesse
551 ut per compositionem gignatur. Sed si ge-
nerationis per compositionem modus generationi
omni convenit, frustra ab aliis generationis modis
segregatur proprio discrimine. Item, si quæ sub-
jecta sunt iis, quas diximus, generationibus, sub-
stantiæ sunt, ac in eis subjectum bifariam conside-
ratur, id est subjectum et oppositum, materia autem
substantia non est: quomodo quadrat modus genera-
tionis eorum, quæ ex substantiis gignuntur cum
modo generationis eorum, quæ non ex substantiis
generantur? Necesse ergo est vel substantiam esse
materiam, vel quæ ex materia gignuntur alio modo
gigni ac prædictis generationis modis. Sed quia in
pertractatione *Naturalis Auscultationis* materiam
statuitur non esse substantiam, nec modus gene-
rationis eorum, quæ ex illa fiunt, exponitur: annon
inutilis ipsa pertractatio, in qua non reperitur
quid liqueat? Adhuc etiam si, ut necesse est na-
turæ et arti non quælibet ex quibuslibet, sed ex
certis et definitis certa et definita facere, ita Deo
necessitas adest ex certis et definitis certa et defi-
nita faciendi: quis est qui hanc Deo legem impo-
suit? Ac naturæ quidem et arti hanc a Deo legem
impositam fuisse manifestum est. Sed si Deus legi
non subest, sed ex quolibet quælibet facit, nulla
cum legis necessitate prohibente quominus quid-
quid vult efficiat: quomodo non solutus etiam et liber est a lege ex subjectis necessario faciendi?

τῇ μὲν γενέσει τοῦ κειμένου ἐκ σπέρματος γιγνομένου ὑπόκειται τὸ σπέρμα, τῇ δὲ γενέσει τοῦ σπείραν-
τος ὑποχεῖσθαι τὸ σπέρμα οὐ δυνατόν· οὐκ ἄρα αἰεὶ
τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ ἐκ σπέρματος γίνονται. Ἔτι, εἰ
ζῶον γενητὸν ἑκάτερον, τὸ σπείρον καὶ τὸ ἐκ σπέρ-
ματος γιγνόμενον, καὶ οὐκ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμέ-
νου ἑκάτερον, ἀλλὰ θάτερον μὲν ἐκ τοῦ σπέρματος,
ἕτερον δὲ οὐκ ἐκ τοῦ σπέρματος· πῶς οὐ ψευδὲς τὸ
αἰεὶ τὰ ζῶα γίνεσθαι ἐκ τοῦ σπέρματος; Καὶ περὶ
τῶν φυτῶν ὁ αὐτὸς λόγος. Ἔτι, εἰ ἀρχὴ μὲν τοῦ ἐκ
σπέρματος γιγνομένου ἐστὶ τὸ σπείρον, ἄγνωστον δὲ
τοῦτο καὶ ἀδιόριστον ἐν τῇ πραγματείᾳ τῆς Φυσι-
κῆς Ἀκροάσεως Ἀριστοτέλους, τίνος ἕνεκεν ἐγρά-
φη αὕτη ἡ πραγματεία, τῆς ἀρχῆς ἀγνοουμένης
τοῦ πρώτου ζώου τε καὶ φυτοῦ; Ἀκολουθεῖ γὰρ τῇ
ἀγνοσίᾳ τῆς ἀρχῆς ἡ ἀγνοσία τῶν ἐξ ἀρχῆς· εἰ τὸ
ζῶον τὸ ἐκ σπέρματος γιγνόμενον, γίνονται δὲ κατὰ
φύσιν, δῆλον ὅτι τοῦ αὐτοῦ ζώου γιγνομένου μὲν, μὴ
ἐκ σπέρματος δὲ, οὐ γίνονται κατὰ φύσιν. Εἰπάτωσαν
οὖν οἱ Ἀριστοτελικοὶ, κατὰ τί γίνονται τὰ ζῶον τὸ
μὴ κατὰ φύσιν γιγνόμενον. Ἔτι, εἰ, διαφορᾶς κατὰ
γένεσιν τοῦ ζώου δοθείσης, τοῦ τε ἐκ σπέρματος καὶ
κατὰ φύσιν, καὶ τοῦ μὴ ἐκ σπέρματος, μήτε κατὰ
φύσιν γιγνομένου, ἀνάγκη πεπερασμένην εἶναι τὴν
γένεσιν· πῶς οὖν συναρχα λέγουσιν Ἕλληνες τὰ τε
ζῶα καὶ τὰ φυτὰ τῷ Θεῷ, τὰ κατὰ φύσιν γεγονότα,
τὰ μήτε τῷ πρώτῳ ζώῳ τε καὶ φυτῷ σύγχρονα εἶναι
δυνάμενα; Ἔτι, εἰ ἅπαν τὸ γιγνόμενον αἰεὶ σύνθετόν
ἐστι, πῶς τὸν τρόπον τῶν κατὰ σύνθεσιν γιγνομένων
τῇ οἰκείᾳ τοῦ τρόπου διαφορᾷ τῶν ἄλλων ὧν τῆς
γενέσεως τρόπων διέσπειρας; Εἰ γὰρ ἅπαν γενητὸν
σύνθετον, κατὰ σύνθεσιν ἀνάγκη γίνεσθαι. Ἄλλ' εἰ
ὁ τρόπος τῆς κατὰ σύνθεσιν γενέσεως πάση γενέσει
ἀρμόττει, περιττῶς τῶν ἄλλων τῆς γενέσεως τρόπων
διέσταλται τῇ οἰκείᾳ διαφορᾷ. Ἔτι, εἰ τὰ ὑποκει-
μένα ταῖς ῥηθείσαις γενέσεσιν οὐσίαι εἰσὶ, καὶ ἐν
αὐταῖς θεωρεῖται τὸ ζιττὸν τοῦ ὑποκειμένου, τουτέστι
τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ ἀντικείμενον, ἡ δὲ ὕλη οὐσία
οὐκ ἐστὶ, πῶς ἀρμόττει ὁ τρόπος τῆς γενέσεως τῶν
ἐξ οὐσιῶν γιγνομένων τῷ τρόπῳ τῆς γενέσεως τῶν
μὴ ἐξ οὐσίας γιγνομένων; Ἀνάγκη ἄρα ἡ οὐσίαν
εἶναι τὴν ὕλην, ἡ τῷ τρόπῳ ἐτέρῳ γίνεσθαι τὰ ἐκ τῆς
ὕλης γιγνόμενα παρὰ τοὺς ῥηθέντας τρόπους τῆς
γενέσεως. Ἄλλ' ἐπειδὴ τῇ πραγματείᾳ τῆς Φυσικῆς
Ἀκροάσεως ἡ ὕλη διώριστα μὴ εἶναι οὐσία, καὶ ὁ
τρόπος τῆς γενέσεως τῶν ἐξ αὐτῆς γιγνομένων οὐ
παραδέδοται, πῶς οὐ περιττὴ αὕτη ἡ πραγματεία,
ἐν ἣ τὸ σαφὲς ἄπορον; Ἔτι, εἰ, ὡς ἀνάγκη τῇ φύσει καὶ
τῇ τέχνῃ τὸ μὴ ἐκ τοῦ τυχόντος ποιεῖν τὰ τυχόντα,
ἀλλ' ἐκ τῶν ὠρισμένων τὰ ὠρισμένα, οὕτως ἀνάγκη
καὶ τῷ Θεῷ ἐκ τῶν ὠρισμένων ποιεῖν τὰ ὠρισμένα, τίς
ἐστὶν ὁ τῷ Θεῷ τοῦτον τὸν ὅρον θέμενος; Ὅτι δὲ
τῇ φύσει καὶ τῇ τέχνῃ ὁ Θεὸς ἔθηκε τοῦτον τὸν ὅρον,
φανερὸν. Εἰ δὲ ὁ Θεὸς ὑπὸ τὸν ὅρον οὐκ ἐστὶν, ἀλλὰ
ποιεῖ ἐκ τοῦ τυχόντος τὰ τυχόντα, τῇ τοῦ ὅρου ἀνάγκῃ
μὴ κωλυόμενος τοῦ ποιεῖν ἃ βούλεται· πῶς οὐκ ἡλευ-
θέρῳται καὶ τοῦ ὅρου τοῦ ποιεῖν ἐκ τῶν ὑποκειμένων
κατὰ ἀνάγκην;

2. Τοῦ αὐτοῦ Ἀριστοτέλους ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. A 2 *Ejusdem Aristotelis ex eodem libro, ib., p. 190, 29.*

« Ἔστι δὲ τὸ ὑποκείμενον ἀριθμῷ μὲν ἓν, εἶδει δὲ δύο. Ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος, καὶ ὁ χρυσὸς, καὶ ὅλως ἡ ὕλη, ἀριθμητὴ· τόδε γάρ τι μᾶλλον, καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκὸς ἐξ αὐτοῦ γίνεται τὸ γινώμενον· ἡ δὲ στέρησις καὶ ἡ ἐναντίωσις συμβεβηκός. Ἐν δὲ τὸ εἶδος, οἷον ἡ τάξις, ἡ μουσικὴ, ἡ τῶν ἄλλων τι τῶν οὕτω κατηγορουμένων· δι' ὧν ἔστι μὲν ὡς δύο λεχτέον εἶναι τὰς ἀρχάς, ἔστι δὲ ὡς τρεῖς. Καὶ ἔστι μὲν ὡς τὰ ἐναντία, οἷον εἴ τις λέγοι τὸ μουσικὸν καὶ τὸ ἄμουσον, ἢ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν, ἢ τὸ ἡρμωμένον καὶ ἀνῆρμωτον· ἔστι δὲ ὡς οὗ. Ὑπὲρ ἄλλῃ- λων γὰρ πᾶσχειν τὰ ἐναντία ἀδύνατον. Λύεται δὲ καὶ τοῦτο διὰ τὸ ἄλλο εἶναι τὸ ὑποκείμενον· τοῦτο γὰρ οὐκ ἐναντίον. Ὡστε οὕτε πλείους τῶν ἐναντίων αἱ ἀρχαὶ τρόπον τινά, ἀλλὰ δύο ὡς εἰπεῖν τῷ ἀριθμῷ· B οὕτε αὖ παντελῶς δύο διὰ τὸ ἕτερον ὑπάρχειν τὸ εἶναι αὐτοῖς, ἀλλὰ τρεῖς. »

Εἰ ἔστι τὸ ὑποκείμενον ἀριθμῷ μὲν ἓν, εἶδει δὲ δύο, ἀπ' ὧν δεῖ ἐν τῷ ἐνὶ ὑποκείμενῳ, πῶς οὐκ ἔστι τὸ ὑποκείμενον αὐτὸ ἐκυτῷ ὑποκείμενον; Εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, πῶς οὐκ ἔστι ψευδὲς τὸ εἶδει δύο εἶναι τὸ ὑποκείμενον; Ἔτι, εἰ δεῖ ὑποκείσθαι τι ἀπὸ τῶν γι- γνομένων, ἔστι δὲ τοῦτο ἡ ὕλη, πῶς οὐκ ἔστιν ἡ ὕλη ἀπὸ γενητῆ; Ἀπὸ γὰρ τῷ ἐνὶ τῶν ἐναντίων ὑπόκειται. Ἡ γὰρ τῇ στερήσει ὑπόκειται, ἡ τῷ εἶδει, ἐναντίω- ντι τῇ στερήσει· καὶ τῷ εἶδει μὲν γίνεται εὐμορ- φος (53), τῇ στερήσει δὲ ἄμορφος. Πῶς οὖν οὐκ ἔστιν οὐσία γενητὴ ἡ ὕλη, ἀπὸ εἶναι γενητῶς ἔχουσα; Ἔτι, εἰ ἡ στέρησις οὐδὲν ἔστιν ἕτερον παρὰ τὴν ἀναίρεσιν παντὸς τοῦ ὄντος, ἔχουσα δὲ ταύτην ἡ ὕλη, C πῶς οὐκ ἀνήρηται αὐτῆς καὶ τὸ εἶναι αὐτὴν ὕλην; Ἔτι, εἰ ἀπόντος τοῦ εἶδους τῆς ὕλης, ἄπεισιν αὐτῆς καὶ τὸ εἶναι αὐτὴν οὐσίαν, καὶ τὸ τόδε τι καὶ τὸ ὄν, οὐδαμοῦ ἄρα ἡ ὕλη ἀπόντος αὐτῆς τοῦ εἶδους. Ἔτι, εἰ ἀριθμητὴ ἡ ὕλη, τὰ δὲ ἐναντία τὰ ταύτη (54) συμ- βεβηκότες οὐκ ἀριθμητὰ, πῶς τρεῖς ἀρχαί, ἡ τε ὕλη καὶ τὰ ταύτη συμβεβηκότες; Εἰ οὐδὲν ὧν (55) ἐν τῇ συστάσει τῶν φύσεων γινωμένων θεωρούμενον ἔστιν ἐκ τῆς ὕλης, οὐδὲ τὸ ποῖον οὐδὲ τὸ ποσόν, πῶς ἐξ αὐτῆς τὰ γινώμενα γίνεσθαι καθ' αὐτά; Εἰ ἀδύνα- τόν τι εἶναι μὴ εἶναι καὶ τόδε τι¹¹, πῶς διὰ τὴν στέ- ρησιν τόδε τι μὴ οὐσα ἡ ὕλη, τὸ εἶναι ἔχει; Εἰ ἡ στέ- ρησις καὶ τὸ εἶδος τῇ ὕλει συμβέβηκεν, οὐσία δὲ οὐκ ἔστιν ἡ ὕλη, πῶς ταύτη συμβέβηκε τὰ ἐναντία; Τῇ D γὰρ οὐσίᾳ συμβαίνει τὰ συμβεβηκότες. Εἰ ὥσπερ ἡ τάξις ἐν τοῖς τεταγμένοις, οὕτω καὶ τὸ εἶδος ἐν τῇ ὕλει, πῶς τὰ μὲν ἄτακτα πρὸ τῆς τάξεως τὸ εἶναι τόδε τι ἔχει; ἡ γὰρ ὕλη (56) πρὸ τοῦ εἶδους τὸ εἶναι τόδε μὴ ἔχουσα, σώζεται ἐν τῇ ὕλει ἡ ἀναλογία τῆς τάξεως ὡς πρὸς τὸ εἶδος. Εἰ ἐν τῇ συνθέσει μὲν τῶν γινωμένων δύο θεωροῦνται μόναι ἀρχαί, ἡ τε ὕλη καὶ τὸ εἶδος· χωρὶς δὲ συνθέσεως τρεῖς εἰσιν ἀρχαί, ἡ τε ὕλη καὶ ἡ στέρησις καὶ τὸ εἶδος· ὁπλον ἄρα ὅτι,

¹¹ Leg. καὶ μὴ εἶναι τόδε τι.

(53) *Εὐμορφος*. Mallet *ἑμορφος* Sylburgius.

(54) *Τὰ ταύτη*. Articulum suppediavit Reg. 1.

(55) *Οὐδὲν ὧν*. Non dubitat Sylburgius quin le- gendum sit οὐδὲν τῶν. Sed si id sequimur, mox

« Est autem subjectum numero quidem unum, forma autem duo. Nam homo et aurum ac genera- tim materia numero subjecta: id enim quod sit ex subjecto, aliquid maxime ex eo sit, nec per acci- dens. Est autem accidens privatio et contrarium. Unum autem est forma, velut ordo et musica et eo- rum quidpiam quæ simili modo dicuntur. Quare licet quidem duo dicere principia, licet etiam tria: licet etiam contraria dicere, velut si quis dicat mu- sicum et immusicum, aut calidum et frigidum, aut constructum et inconstructum. Rursus etiam licet non dicere. Contraria enim a se invicem pati non possunt. Solvitur autem et hoc, quia aliud est sub- jectum: illud enim non est contrarium. Quare nec plura contrariis principia quodammodo, sed nu- mero, ut ita dicam, duo: nec rursus duo omnino, quia alia eis inest essentia, sed tria. »

Si subjectum numero quidem unum, forma au- tem duo: cum oporteat ut unum uni subjiciatur, quomodo subjectum non est sibi ipsi subjectum? Quod si id fieri non potest; quomodo falsum non est forma duo esse subjectum? Deinde si necesse est semper subjici aliquid eorum quæ fiunt, illud autem materia est: quomodo non genita semper est materia? Semper enim uni contrariorum subjicitur. Vel enim privationi subjicitur, vel formæ, quæ con- traria est privationi: ac forma quidem fit formata, privatione autem informis. Quomodo ergo materia non est substantia genita, quæ semper esse habet genite? Item 552 si privatio nihil aliud est quam abolitio omnis entis, hæc autem inest materiæ: quomodo non ab ea auferitur et quod ipsa est mate- ria? Item si, absente forma a materia, abest etiam ab ea quominus sit substantia et certum quid et ens; nullibi ergo materia absente forma. Item, si numerabilis materia, quæ autem ei accidunt minime numerabilia: quomodo tria sunt principia, mate- ria et quæ illi accidunt? Si nihil eorum, quæ in constitutione naturarum genitarum cernimus, ex materia est, nec qualitas, nec quantitas: quomodo quæ ex ea fiunt, per seipsa fiunt? Si fieri non po- test ut aliquid sit nec certum quid sit: quomodo materia, cum propter privationem non sit certum quid, esse habet? Si privatio et forma materiæ ac- cidunt, substantia autem non est materia: quomodo ei contraria accidunt? Nam quæ accidentia sunt, substantiæ accidunt. Si ut ordo in iis quæ ordinan- tur, ita forma in materia: quomodo ea quæ carent ordine, habent ante ordinem ut certum quid sint; materia autem etsi ante formam non habet, ut cer- tum quid sit, in ea tamen servatur proportio ordi- nis ad formam? Si in compositione eorum, quæ fiunt, duo tantum spectantur principia, materia et

etiam legendum erit θεωρουμένων. Non male, mea quidem sententia, legeretur, οὐδὲν ὧν... θεω- ρούμεν, expuncta sequenti syllaba.

(56) Ἡ γὰρ ὕλη. Lege ἡ δὲ ὕλη.

forma, absque autem compositione tria sunt principia, materia, forma et privatio, liquet profecto, si non existat id quod fit, tria poni principia; si existat, non tria, sed duo. Quomodo ergo non est id, quod fit, principium abolitionis unius principii, quod quidem si non periret, non fieret id quod fit? Si ut homo afficitur a musico et ab immusico et corpus a frigido et a calido, et vox a consono et a dissono, ita materia afficitur a forma et a privatione: sit ergo materia substantia, ut homo et corpus, vel accidens ut vox, ut proportionis ratio servetur. Quod si nec substantia est materia nec accidens: neque profecto afficitur a contrariis.

3. *Ejusdem ex eodem libro, ib., p. 191.*

Quot igitur sint principia rerum naturalium, quæ generantur, et quomodo, dictum est. Ac manifestum est necesse esse ut aliquid subjiciatur contrariis, ac duo sint contraria. Alia autem quadam ratione, id non necesse. Idoneum enim alterum contrariorum ut efficiat præsentia aut absentia mutationem: subjecta autem natura sub scientiam cadit secundum analogiam. Quemadmodum enim se habet æs ad statuum, aut lignum ad lectum, aut ad aliud quidpiam eorum, quæ formam habent, materia et informe antequam accedat forma, ita se habet ipsa ad substantiam materia, et ad certum quid et ad ens. Unum igitur ipsa principium est, non tamen ita unum, ut certum quid sit. Unum autem quatenus unum est ratio sive idea, et item substantia sit forma an suppositum, nondum

553 Si forma præsentia sua format materiam, et absentia informem facit, sunt autem duo principia, forma et informe, eademque etiam privatio præsentia et absentia sua efficit; principia ergo sese invicem generabunt ac destruent, nec æterna erunt. Quod enim æternum, id ut sit, nullius præsentia indiget aut absentia. Si præsentia et absentia contrariorum sit principiorum mutatio; liquet ideo mutationem fieri, quia ipsa sunt principia. Quomodo ergo possunt manere principia, quæ principia esse desierunt? Si principium, quod habet principium, non est principium: quomodo materia, quæ ut sit, principium habet formam, ut non sit, privationem, potest esse principium? Naturam appellare id quod privationi subjectum est, quod quidem nec substantia est, nec certum quid, nec ens, quomodo non est supervacaneum? Si principia neque ex aliis, neque ex se invicem sunt; est autem ex formæ absentia privatio, et ex absentia privationis forma: quomodo non ex se invicem principia sunt, forma et privatio? Sua enim invicem absentia sese invicem efficiunt. Si quam habet

(57) *Ἰκανὸν γάρ.* Ex contextu Aristotelis scripsit Sylburgius *ἰκανὸν γάρ* *ἔσται.*

(58) *Ἡ ὕλη... τῆς μορφῆς.* Hæc desunt apud Aristotelem non sine contextus perturbatione.

(59) *Ἐν ὧς τό.* Editi nostri *ἐν ᾧ* *ἔστι.* Evidenti, ut apud Aristotelem legitur; sed ut accuratior sit totus hic locus, mox legendum videtur *μία* *δὲ ἡ ὁ λόγος,* *ἔτι δὲ τὸ ἐναντίον τούτῳ ἡ στέρησις.*

Ἄ μὴ ὄντος μὲν τοῦ γιγνομένου, κείμεναι τρεῖς ἦσαν ἀρχαί· ὄντος δὲ τοῦ γιγνομένου, οὐ τρεῖς, ἀλλὰ δύο. Πῶς οὖν οὐκ ἔστι τὸ γιγνόμενον ἀρχὴ τῆς ἀπωλείας τῆς μίαν ἀρχῆς, ἢ εἰ μὴ ἀπώλετο, οὐκ ἂν ἐγίνετο τὸ γιγνόμενον; Εἰ ὥσπερ πάσχει ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ καὶ τοῦ ἀμούσου, καὶ τὸ σῶμα ὑπὸ ψυχροῦ καὶ θερμοῦ, καὶ ἡ φωνὴ ὑπὸ τῆς ἀρμονίας τε καὶ ἀναρμοστίας· οὕτω πάσχει ἡ ὕλη ὑπὸ τοῦ εἶδους καὶ τῆς στέρησεως· ἔστω ἡ ὕλη οὐσία, ὡς ἄνθρωπος καὶ τὸ σῶμα· ἢ συμβεβηκός, ὡς ἡ φωνή, ἵνα σωθῇ τὸ τῆς ἀναλογίας ἀκόλουθον. Εἰ δὲ οὔτε οὐσία ἐστὶν ἡ ὕλη οὔτε συμβεβηκός, οὐδ' ἄρα πάσχει ὑπὸ τῶν ἐναντίων.

3. *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

Πόσαι μὲν οὖν αἱ ἀρχαὶ τῶν περὶ γένεσιν φυσικῶν, καὶ πῶς, εἴρηται. Καὶ δῆλόν ἐστιν ὅτι δεῖ ὑποκεῖσθαι τι τοῖς ἐναντίοις, καὶ τὰ ἐναντία δύο εἶναι· τρόπον δὲ τινα ἄλλον, οὐκ ἀναγκαῖον. Ἰκανὸν γάρ (57) τὸ ἕτερον τῶν ἐναντίων ποιεῖν τῇ παρουσίᾳ καὶ ἀπουσίᾳ τὴν μεταβολήν· ἡ δὲ ὑποκειμένη φύσις ἐπιστητὴ κατὰ ἀναλογίαν. Ὡς γάρ πρὸς ἀνδριάντα χαλκός, ἢ πρὸς κλίνην ξύλον, ἢ πρὸς τῶν ἄλλων τι τῶν ἐχόντων μορφήν ἡ ὕλη καὶ τὸ ἄμορφον ἔχει πρὶν λαβεῖν τὴν μορφήν (58)· οὕτως αὐτὴ πρὸς οὐσίαν ἔχει, καὶ τὸ τόδε τι καὶ τὸ ὄν. Μία μὲν οὖν ἀρχὴ αὕτη, οὐχ οὕτω μία οὐσα, οὐδὲ ἐν ὧς τὸ (59) τόδε τι, μία δὲ ἡ λόγος· ἔστι δὲ τὸ ἐναντίον τούτῳ (60) ἡ στέρησις. Πότεραν δὲ οὐσία τὸ εἶδος ἢ τὸ ὑποκείμενον, οὕτω δῆλον (61).· quod huic contrarium est privatio. Utrum autem

Εἰ τὸ εἶδος τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ εἰδοποιεῖ τὴν ὕλην, καὶ τῇ ἀπουσίᾳ αὐτοῦ ποιεῖ ἀνειδέον, εἰσὶ δὲ ἀρχαὶ δύο, τό τε εἶδος καὶ τὸ ἀνειδέον, ποιεῖ δὲ αὐτὰ ταῦτα καὶ ἡ στέρησις τῇ παρυσίᾳ αὐτῆς καὶ τῇ ἀπουσίᾳ· ἔσονται ἄρα αἱ ἀρχαὶ ὑπ' ἀλλήλων γιγνόμεναι τε καὶ ἀναιρούμεναι, καὶ οὐκ ἀίδιοι. Τὸ γὰρ ἀίδιον παρουσίας τινός καὶ ἀπουσίας οὐ χρῆζει πρὸς τὸ εἶναι. Εἰ τῇ παρουσίᾳ καὶ ἀπουσίᾳ τῶν ἐναντίων γίνεται τῶν ἀρχῶν ἡ μεταβολή, δῆλον ὅτι γίνεται ἡ μεταβολὴ ἐκ τοῦ εἶναι αὐτὰς ἀρχάς. Πῶς οὖν δύνανται μένειν ἀρχαὶ αἱ ἀποβεβληκυῖαι τὸ εἶναι ἀρχαί; Εἰ ἡ ἀρχή, ἀρχὴν ἔχουσα, οὐκ ἔστιν ἀρχή, πῶς ἡ ὕλη, τοῦ μὲν εἶναι ἀρχὴν ἔχουσα τὸ εἶδος, τοῦ δὲ μὴ εἶναι τὴν στέρησιν, δύναται εἶναι ἀρχή; Τὸ φύσιν ὀνομάζειν τὸ ὑποκείμενον τῇ στέρησει, τὸ μήτε οὐσία ὄν, μήτε τόδε τι, μήτε ὄν, πῶς οὐκ ἔστι περιττόν; Εἰ ἀρχαὶ οὔτε ἐξ ἄλλων εἰσὶν οὔτε ἐξ ἀλλήλων· ἔστι δὲ ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ εἶδους ἡ στέρησις, καὶ ἐκ τῆς ἀπουσίας τῆς στέρησεως τὸ εἶδος· πῶς οὐκ εἰσὶν ἐξ ἀλλήλων ἀρχαί, τό τε εἶδος καὶ ἡ στέρησις; Τῇ γὰρ ἀπουσίᾳ ἀλλήλων ποιητικαὶ ἀλλήλων. Εἰ ὄν ἔχει λόγον ὁ χαλκός πρὸς τὸν μέλλοντα ἐξ αὐτοῦ γίνεσθαι ἀνδριάντα, τοῦτον ἔχει ἡ ὕλη πρὸς

Totus enim est hoc loco Aristoteles, ut tria esse principia probet, materiam, formam et privationem.

(60) *Τούτῳ.* Ita Aristoteles. Editi nostri *τούτο.* Deest ea vox in Reg. 1.

(61) *Οὕτω δῆλον.* Hæc desunt apud R. Stephanum, sed ea Sylburgius non immerito mutatus est ex Aristotele. Infra enim a Pseudo-Justino citantur.

τὴν οὐσίαν καὶ τὸ τόδε τι καὶ τὸ ὄν, πῶς ὁ μὲν χαλκός, εἴαν μὴ ᾖ οὐσία, καὶ τόδε τι καὶ ὄν, λόγον ἔχειν πρὸς τὴν ἀνδριάντα οὐ δύναται· ἡ δὲ ὕλη, μήτε οὐσία οὐσα, μήτε τόδε τι, μήτε ὄν, ἀναλογίαν ἔχειν πρὸς τὸν χαλκὸν δύναται; Εἰ πάντα τὰ ἐν συστάσει τῶν φυσικῶν θεωρούμενα αἰσθητὰ ἐστὶν ἐπιστητὰ, πῶς ἡ ὕλη, ἐξ ἧς τὰ αἰσθητὰ, ἀναλογία ἐστὶν ἐπιστητῇ, καὶ οὐκ αἰσθητῇ· ἡ πῶς ὅλως ἐκ μὴ αἰσθητοῦ δυνατόν γενέσθαι τὰ αἰσθητὰ; Εἰ τόδε τί ἐστι καὶ τὸ μίαν ἀρχὴν εἶναι, πῶς ἡ ὕλη τὸ μὲν εἶναι μίαν ἀρχὴν ἔχει, τὸ δὲ εἶναι αὐτὴν τόδε τι οὐκ ἔχει; Καὶ εἰ τὸ εἶναι τόδε τι, καὶ τὸ τόδε τι μὴ εἶναι οὐσία ἐστὶ, πῶς ἡ ὕλη ¹² τὸ μὲν τόδε τι μὴ εἶναι ἐστὶν, οὐσία δὲ οὐκ ἐστὶ; πῶς δὲ δύναται τις ἐκβάλλειν τὴν ὕλην τοῦ εἶναι ἐν ¹³, ὁ δὲ αὐτὴν εἰς δύο εἶδη, εἰς τε τὸ ὑποκείμενον τῷ γιγνομένῳ καὶ εἰς τὸ ἀντικείμενον; Εἰ οὖτω δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων, εἰ οὐσία ἐστὶ τὸ εἶδος ἢ τὸ ὑποκείμενον, πῶς ἀποφαντικῶς εἴρηκε περὶ τῆς ὕλης, τὸ μὴ εἶναι αὐτὴν οὐσίαν μήτε τόδε τι, μήτε ὄν; Τὸ γὰρ ὑποκείμενον εἴρηκεν εἶναι τὴν ὕλην. Ποτὲ μὲν μὴ εἶναι αὐτὴν οὐσίαν, μήτε τόδε τι, μήτε ὄν· ποτὲ δὲ δῆλον εἰ οὐσία ἐστὶ, πῶς οὐκ ἐστὶ τῶν οὐκ εἰδόντων ὁ φασιν;

certum quid, nec ens? Subjectum enim dixit esse certum quid, nec ens, nunc non liquere, an substantia sit: quomodo non est hominum quid dicant nescientium?

4. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Ζητήσαντες οἱ κατὰ φιλοσοφίαν πρῶτοι τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν φύσιν τῶν ὄντων, ἐξετράπησαν ὅσον ὁδὸν τινα ἄλλην ἀπωσθέντες ὑπὸ ἀπειρίας, καὶ φασιν οὔτε γίνεσθαι τῶν ὄντων οὐδὲν, οὔτε φθεῖρεσθαι, διὰ τὸ ἀναγκαῖον μὲν εἶναι γίνεσθαι τὸ γιγνόμενον ἢ ἐξ ὄντος ἢ ἐκ μὴ ὄντος· ἐκ δὲ τούτων ἀμφοτέρων ἀδύνατον εἶναι· οὔτε γὰρ τὸ ὄν γίνεσθαι, εἶναι γὰρ ἤδη· ἐκ τε μὴ ὄντος οὐδὲν ἂν γενέσθαι, ὑποκαίεσθαι γὰρ τι θεῖ. Καὶ οὕτω δὴ τὸ ἐφεξῆς συμβαλὼν αὐξοῦντες, οὐδὲ εἶναι πολλὰ φασιν, ἀλλὰ μόνον αὐτὸ τὸ ὄν. »

Ἰκανὰ καὶ ταῦτα μαρτυρῆσαι τῇ ἀληθείᾳ τοῦ ὕψιμων ῥηθέντος περὶ τῶν παρ' Ἑλλήσι φιλοσόφων, ὡς κατὰ τὴν ἀποδεικτικὴν ἐπιστήμην περὶ τῶν ὄντων τοὺς λόγους μὴ πεποιηκότων, ἀλλ' εἰκασμῶ τὸ δοκοῦν διορισμένων.

5. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Ἡμεῖς δὲ λέγομεν ὅτι τὸ ἐξ ὄντος ἢ μὴ ὄντος γίνεσθαι, ἢ τὸ μὴ ὄν, ἢ τὸ ὄν ποιεῖν τι ἢ πάσχειν, ἢ ὅτι οὖν τόδε γίνεσθαι, ἓνα μὲν πρόπον οὐδὲν διαφέρει, ἢ τὸ τὸν ἰατρὸν ποιεῖν τι ἢ πάσχειν, ἢ τὸ ἐξ ἰατροῦ εἶναι τι ἢ γίνεσθαι. Ὡστε, ἐπειδὴ τοῦτο διχῶς ἢ πλεοναχῶς (62) λέγεται, δῆλον, ὅτι καὶ τὸ ἐξ ὄντος, καὶ τὸ ὄν, ἢ ποιεῖν (63) ἢ πάσχειν. Οἰκοδομεῖ μὲν οὖν ὁ ἰατρός, οὐχ ἢ ἰατρός δὲ, ἀλλ' ἢ οἰκοδόμος· καὶ λευκὸς γίνεταί, οὐχ ἢ ἰατρός, ἀλλ' ἢ μέλας· ἰατρεύει δὲ

¹² Leg. τῇ ὕλῃ. ¹³ Leg. εἶναι ὄν.

(62) Ἡ πλεοναχῶς. Hæc desunt apud Aristotelem.

(63) Ἡ ποιεῖν. Scripsit Sylburgius ἢ ποιεῖν τι,

A rationem æs ad futuram ex eò statuam, eandem habet materia ad formam et ad certum quid et ad ens: quomodo æs, nisi sit substantia et certum quid et ens, rationem habere cum statua non potest; materia autem, quæ nec substantia est, nec certum quid, nec ens, rationem habere potest cum ære? Si quæcunque in constitutionibus rerum naturalium considerantur, ea sensu percipiuntur: quomodo materia, ex qua ea sunt, quæ sensu percipiuntur, analogia cognoscitur, non sensu? Aut quomodo omnino ex eo, quod sensu non percipitur, fieri possunt quæ sensu percipiuntur? Si vel unum esse principium, est certum quid esse, quomodo materia habet ut unum sit principium, ut autem certum quid sit, non habet? Et si certum quid esse et certum quid non esse, substantia est: quomodo materia, quæ habet, ut certum quid non sit, non est substantia? Quomodo potest materiæ eripere quominus ens sit, qui eam dividit in duas species, in id quod subjectum est ei quod sit et in contrarium? Si nondum ex dictis liquet, utrum substantia sit forma an subjectum: quomodo asseveranter de materia dixit eam non esse substantiam, nec materiam. Nunc ipsam non esse substantiam dicere, nec certum quid, nec ens, nunc non liquere, an substantia sit: quomodo non est hominum quid

dicant nescientium?

4. Ex eodem libro, lib. 1, c. 8, p. 194.

C « Primi philosophi, dum veritatem et naturam rerum investigant, aberraverunt, in aliam quodammodo viam imperitia depulsi, ac dicunt nihil eorum, quæ sunt, generari aut corrumpi: propterea quod necesse est id quod generatur, vel ex eo, quod est, generari, vel ex eo quod non est; ex neutro autem id fieri posse: neque enim id quod est generari, jam enim est; ex eo autem, quod non est, nihil generari: aliquid enim subjici oportet. Atque ita amplificantes **554** ea quæ consequuntur, ne multa quidem esse pronuntiant, sed id tantummodo quod est. »

Vel hæc ipsa satis idonea sint quæ veritatem illius, quod de Græcis philosophis diximus, confirmant; nimirum eos non ad eam scientiam, quæ demonstratione contineatur, disseruisse de rebus, sed conjiciendo quidquid placuit definitivisse

5. Ex eodem libro, ibid.

D « Nos autem dicimus ex ente aut ex non ente fieri, aut id quod non est, vel id quod est aliquid facere aut pati, aut quodlibet fieri aliquid certi et definiti, nihil prorsus differre, una ratione, ac si medicus facere aliquid dicatur aut pati, aut ex medico esse aliquid aut fieri. Quia ergo duobus id aut pluribus sensibus dicitur, sic etiam et id quod est ex ente, et ens, et facere aut pati: ædificat quidem medicus, non quatenus medicus, sed quatenus ar

sed particulam nec R. Stephanus nec mss. codices agnoscunt.

chitectus, et albus sit, non quatenus medicus, sed quatenus niger; medetur autem et sit non medicus, quatenus medicus. Quoniam autem maxime dicimus medicum proprie facere aliquid aut pati, aut ex medico aliquid fieri, si quatenus medicus hæc faciat aut patietur; perspicitur et id quod fieri dicitur ex eo quod non est, eodem sensu sumendum, nempe quatenus non est. Quod quidem illi cum non distinguerent, abscesserunt, et ob hanc inscientiam adeo cæcutierunt, ut nihil aliarum rerum fieri aut esse crederent, sed omnem generationem tollerent. Nos autem et ipsi dicimus nihil quidem fieri ex eo quod prorsus non est, fieri tamen ex eo quod non est, veluti per accidens. Ex privatione enim, quæ est per se non ens, neque inexistens, fit aliquid. Id autem admirationi est, nec fieri posse videtur, ut ex eo, quod non est, aliquid fiat. Similiter etiam neque ex eo quod est, neque id quod est fieri dicimus, nisi per accidens: sic autem fieri, velut si ex animali animal fiat, et ex aliquo animali aliquod animal; puta canis ex equo: fiet enim non solum ex aliquo animali canis, sed etiam ex animali; sed non quatenus animal, jam enim hoc ipsum est. Si quod autem generetur animal non per accidens, non erit ex animali; et si quid quod sit, generetur, non erit ex eo quod est, neque ex eo quod non est. Quid enim significet illud, *ex eo quod non est*, diximus, nempe, *quatenus non est*: atque prorsus tollimus.

Si illud, Neque ex eo quod omnino est, neque ex eo quod omnino non est, fieri quidquam potest, commune est eorum, qui præ imperitia et ignorantia generationem tollunt, et illius, qui errantes corrigit: quomodo non sublata a correctore generatio, quemadmodum sublata est ab errantibus? Si nihil fieri potest per accidens ex eo quod est et ex eo quod non est, nisi prius intelligatur generatio illius quod per se sit; veluti fieri non potest ut medicus fiat albus, nisi nigrum **555** fiat album; aut medicus ædificet, nisi architectus ædificet, si niger et architectus sit medicus; quomodo quidpiam fiat per accidens ex ente aut ex non ente, nisi prius aliquid per se gignatur? Si prius quidem animal, posterius autem animal ex animali, et aliquod animal ex aliquo animali, ac generationi quidem animalis ex animali subjectum est semen, potestate quidem animal, actu vero non animal; generationi autem illius, quod est simpliciter animal, subjectum non erat semen: quomodo non præter naturam genitum fuit animal ex non animali? Si antequam fieret id quod sit, materia erat, quod autem ex ea factum est non erat, quid erat, materia? Exempli gratia, si materia erat equi antequam equus fieret, si omnia, quæ cernuntur in equi substantia, genita sunt, quomodo ingenita erat materia ex qua

καὶ ἀνίατρος (64) γίνεται ἡ ἰατρός· ἐπειδὴ μάλιστα λέγομεν τὸν ἰατρὸν κυρίως ποιεῖν τι ἢ πάσχειν, ἢ γίνεσθαι ἐξ ἰατροῦ, ἐὰν ἡ ἰατρός ταῦτα ποιῇ ἢ πάσχη· δηλονότι καὶ τὸ μὴ ἐξ ὄντος γίνεσθαι τοῦτο σημαίνει, τὸ ἢ μὴ ὄν. Ὅπερ ἐκεῖνοι μὲν οὐ διελόντες, ἀπέστησαν· καὶ διὰ ταύτην τὴν ἀγνοίαν τοσοῦτον προσηγνόησαν, ὥστε μηθὲν οἶεσθαι γίνεσθαι μήτ' εἶναι τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἀνελεῖν πᾶσαν τὴν γένεσιν. Ἡμεῖς δὲ καὶ αὐτοὶ φαμεν γίνεσθαι μὲν οὐδὲν ἀπλῶς ἐκ μὴ ὄντος· ὁμοῦς μέντοι γίνεσθαι ἐκ μὴ ὄντος, οἷον κατὰ συμβεβηκός. Ἐκ γάρ τῃς στέρησεως ὃ ἐστὶ καθ' αὐτὸ μὴ ὄν, οὐκ ἐνυπάρχοντος γίνεται. Θαυμάζεται δὲ τοῦτο, καὶ ἀδύνατον οὕτω δοκεῖ, γίνεσθαι τι ἐκ μὴ ὄντος. Ὡσαύτως δὲ οὐδὲ ἐξ ὄντος, οὐδὲ τὸ ὄν γίνεσθαι, πλὴν κατὰ συμβεβηκός. Οὕτω δὲ καὶ τοῦτο γίνεσθαι τὸν αὐτὸν τρόπον, οἷον εἰ ἐκ ζώου ζῶον ἂν γίνοιτο, καὶ εἰ (65) ἐκ τινος ζώου τι ζῶον, οἷον εἰ κύων ἐξ ἵππου γίνοιτο· γίνοιτο μὲν γὰρ ἂν (66) οὐ μόνον ἐκ τινος ζώου ὁ κύων, ἀλλὰ καὶ ἐκ ζώου, ἀλλ' οὐχ ἡ ζῶον· ὑπάρχει γὰρ ἤδη τοῦτο. Εἰ δέ τι μέλλοι γίνεσθαι ζῶον μὴ κατὰ συμβεβηκός, οὐκ ἐκ ζώου ἔσται· καὶ εἰ τι ὄν (67), οὐκ ἐξ ὄντος, οὐδὲ ἐκ μὴ ὄντος. Τὸ γὰρ ἐκ μὴ ὄντος εἶρηται ἡμῖν τί σημαίνει, ὅτι ἢ μὴ ὄν· ἐπὶ δὲ καὶ τὸ εἶναι ἅπαν, ἢ μὴ εἶναι, οὐκ ἀναιροῦμεν.

etiam neque id quod est, neque id quod non est,

Εἰ τὸ, Μῆτε ἐκ τοῦ ἀπλῶς ὄντος, μήτε ἐκ τοῦ ἀπλῶς μὴ ὄντος δυνατόν ἐστι γενέσθαι τι, κοινόν ἐστι τῶν ἐξ ἀπειρίας τε καὶ ἀγνοίας ἀναιρούντων τὴν γένεσιν, καὶ τούτου τοῦ (68) τοὺς σφαλλομένους διορθωσαμένου, πῶς οὐκ ἀνήρηται ἡ γένεσις κατὰ τὸν διορθωσάμενον, ὥς ἀνήρηται κατὰ τοὺς σφαλλομένους; Εἰ ἀδύνατόν ἐστι γενέσθαι τι κατὰ συμβεβηκός ἐξ ὄντος καὶ ἐκ μὴ ὄντος, μὴ προεπινοουμένης τῆς γενέσεως τοῦ καθ' αὐτὸ γιγνομένου· οἷον ἀδύνατον τὸν ἰατρὸν γενέσθαι λευκὸν, μὴ τοῦ μέλανος λευκοῦ γιγνομένου, καὶ ἀδύνατον τὸν ἰατρὸν οἰκοδομεῖν μὴ τοῦ οἰκοδόμου οἰκοδομοῦντος, ἐὰν ἡ μέλας καὶ οἰκοδόμος ὁ ἰατρός· πῶς γίνεται τι κατὰ συμβεβηκός ἐξ ὄντος καὶ ἐκ μὴ ὄντος, μηδενὸς προηγουμένως καθ' αὐτὸ γιγνομένου; Εἰ πρῶτον μὲν τὸ ζῶον, ὕστερον δὲ τὸ ζῶον ἐκ ζώου, καὶ τὸ τι ζῶον ἐκ τινος ζώου· καὶ τῇ μὲν γενέσει τοῦ ζώου ἐκ ζώου ὑπόκειται τὸ σπέρμα, τῇ δυνάμει μὲν ζῶον, ἐνεργείᾳ δὲ οὐ ζῶον, τῇ δὲ γενέσει τοῦ ἀπλῶς ζώου τὸ ὑποκείμενον, οὐκ ἦν σπέρμα· πῶς οὐκ ἔστι παρὰ φύσιν γιγνώμενον τὸ ζῶον ἐκ ζώου (69); Εἰ πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸ γιγνώμενον ἡ μὲν ὕλη ἦν, τὸ δὲ γιγνώμενον ἐξ αὐτῆς οὐκ ἦν, τί ἦν ἡ ὕλη; Οἷον εἰ ὕλη ἦν τοῦ ἵππου πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸν ἵππον, εἰ πάντα τὰ ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ ἵππου θεωρούμενά ἐστι γενητά, πῶς ἦν ἀγέννητος ἡ ὕλη ἐξ ἧς γέγονεν ἵππος; Εἰ καθ' αὐτὸ μὲν οὔτε ἡ στέρησις

(64) Καὶ ἀνίατρος. Uterque Reg. καὶ ἰατρός.

(65) Καὶ εἰ. Deest εἰ in iisdem mss.

(66) Γίνοιτο μὲν γὰρ ἂν. Postrema vocula ex Aristotele desumpta a Sylburgio.

(67) Καὶ εἰ τι ὄν. Reg. 2: καὶ εἰ τὸ ὄν.

(68) Τούτου τοῦ. Articulum supplevit Reg. 1.

(69) Τὸ ζῶον ἐκ ζώου. Legit Langus τὸ ζῶον ἐκ μὴ ζώου. Atque ita legendum esse patet ex u. 1, ubi pariter probat primum animal præter naturam genitum fuisse.

ὅν ἐστιν οὔτε ἡ ὕλη, τὸ δὲ συμβεβηκὸς τῇ καθ' αὐτὸν ὄντι συμβαίνει· πῶς κατὰ συμβεβηκὸς δυνατόν γενέσθαι τι ἐκ τῆς στέρησεως, μήτε καθ' αὐτὸ, μήτε κατὰ συμβεβηκὸς οὐσης; Ὡν διεzeugμένων ὄντων, ἀδύνατόν ἐστι γενέσθαι τι ἐξ οὐδενὸς αὐτῶν, τούτων οὔτε συμπεπλεγμένων δυνατόν γενέσθαι τι· ὅλον ἐκ τοῦ ὄντος ἀπλῶς οὐ δυνατόν γενέσθαι τι· ὡσαύτως καὶ ἐκ τοῦ ἀπλῶς μὴ ὄντος. ἵνα ταῖς Ἀριστοτέλους χρησώμεθα φωναῖς. Πῶς ἀμφοτέρω γέγονε δυνατόν, καὶ τὸ γενέσθαι ἐξ ὄντος, καὶ τὸ γενέσθαι ἐκ μὴ ὄντος; Εἰ τὸ ὑποκειμένον ἐξ οὗ γίγνεται τὸ γιγνόμενον τοῖς ἐναντίοις ἀνάγκη ὑποχεῖσθαι, οὐκ ἄρα γίγνεται τι ἐκ τῆς στέρησεως κατὰ συμβεβηκὸς τοῖς ἐναντίοις μὴ ὑποκειμένοις (70). Ὁ τὸ πᾶν μὴ ἀναιρῶν, μήτε τὸ εἶναι, μήτε τὸ μὴ εἶναι, ἀλλὰ συγχωρῶν τὸ πᾶν εἶναι, καὶ μὴ εἶναι, πῶς δύναται ἀληθεύειν λέγων τὴν ὕλην μὴ εἶναι, μήτε οὐσίαν, μήτε τόδε τι, μήτε ὄν; Εἰ γίγνεται μὲν τὸ γιγνόμενον, οὐκ ἐξ ἀπλῶς δὲ μὴ ὄντος, οὔτε ἐξ ἀπλῶς ὄντος, ἀλλὰ ἐξ ἀμφοτέρων· γίγνεται ἄρα καὶ ἐκ τῆς ὕλης ὡς ἐκ τοῦ ὄντος καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, καὶ ὡς ἐκ τοῦ τόδε τι ὄντος, καὶ τόδε τι μὴ ὄντος. Ἀλλ' εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει, ψευδὲς ἄρα τὸ ῥηθὲν περὶ τῆς ὕλης, τὸ μήτε αὐτὴν εἶναι οὐσίαν, μήτε τόδε τι, μήτε ὄν. Ὡσπερ ἡ ὕλη ἐστὶν ἀμορφος, οὕτω καὶ τὸ εἶδος ἐστὶν αἰὼλον. Ἀλλ' εἰ μὲν ἡ ὕλη καὶ τὸ ἀμορφον αὐτῆς εἰσι δύο ἀρχαί, καὶ τὸ εἶδος ἄρα καὶ τὸ αἰὼλον αὐτοῦ δύο ἔσονται ἀρχαί. Πῶς οὖν, τεσσάρων οὐσῶν τῶν ἀρχῶν, τρεῖς μόναι ἐτέθησαν ἀρχαί;

6. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Ἡμεῖς γὰρ ὕλην καὶ στέρησιν ἕτερον εἶναι φάμεν· καὶ τούτων τὸ μὲν οὐκ ὄν εἶναι κατὰ συμβεβηκὸς, τὴν ὕλην, τὴν δὲ στέρησιν καὶ καθ' αὐτήν· καὶ τὴν μὲν ἐγγὺς καὶ οὐσίαν πως, τὴν δὲ οὐδαμῶς. Οἱ δὲ τὸ μὴ ὄν εἶναι φασί, τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν, ὁμοίως ἔν τὸ συναμφοτέρον, ἢ τὸ χωρὶς ἐκάτερον. Ὡστε παντελῶς ἕτερος ὁ τρόπος οὗτος τῆς τριάδος κακείνος. »

Εἰ κατὰ συμβεβηκὸς οὐκ ὄν εἶναι τῇ ὕλῃ ἐστὶ, δηλονότι κατὰ συμβεβηκὸς ἡ ὕλη οὔτε ὕλη ἐστὶν οὔτε ἀρχή. Ὄντος γάρ ἐστι τὸ εἶναι ὕλη καὶ τὸ εἶναι ἀρχή. Καὶ εἰ κατὰ συμβεβηκὸς οὐκ ὄν εἶναι ἐστὶ τῇ ὕλῃ διὰ τὴν στέρησιν, δηλονότι κατὰ συμβεβηκὸς ὄν ἐστὶ διὰ τὸ εἶδος. Ἔσται ἄρα ἡ ὕλη ¹⁴ καθ' αὐτὸ μὲν οὐδέποτε ὄν, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ ἀεὶ ποτὲ μὲν οὐκ ὄν εἶναι, ποτὲ δὲ ὄν εἶναι. Πῶς οὖν οὐκ ἔστιν ἄτοπον τὸ λέγειν ἐγγὺς εἶναι οὐσίας καὶ οὐσίαν πως τὸ μηδέποτε καθ' αὐτὸ ὄν; Εἰ ἄλλο τὸ ὕλην εἶναι, καὶ ἄλλο τὸ τινὸς εἶναι ὕλην· καὶ στερεῖται μὲν ἡ ὕλη τοῦ τινὸς εἶναι ὕλην, τοῦ δὲ εἶναι αὐτὴν ὕλην οὐ στερεῖται· ἔσται ἄρα ἡ ὕλη ὄν καὶ οὐκ ὄν· ὄν μὲν διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν ὕλην, οὐκ ὄν δὲ διὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτὴν τινὸς ὕλην. Ἀλλ' εἰ μηδενὸς ἐστὶν ἡ ὕλη, οὐδὲ ἄρα τῆς ἀμορφίας ἐστὶν ἡ ὕλη. Εἰ δὲ τῆς ἀμορφίας ἐστὶν ἡ ὕλη, οὐδέ-

A equus genitus? Si per se neque privatio est neque materia, accidens autem ei, quod per se est, accidit: quomodo quidquam per accidens fieri potest ex privatione, quæ nec per se est, nec per accidens? Quæ cum disjuncta sunt, horum ex neutro fieri quidquam potest, neque etiam ex his complicatis fieri quidquam potest: velut ex eo quod est simpliciter fieri nihil potest, sic etiam nec ex eo quod simpliciter non est, ut Aristotelis utar vocibus. Quomodo utrumque fieri potest, ut et ex eo quod est et ex eo quod non est aliquid fiat? Si subjectum, ex quo fit id quod fit, necesse est subjici contrariis; non ergo fit quidquam ex privatione per accidens, quæ subjecta non est contrariis? Qui non obstat quominus quidlibet sit aut non sit, sed concedit quidque esse et non esse: quomodo vera dicere potest, dum materiam, nec substantiam esse, nec certum quid, neque ens pronuntiat? Si fit id quod fit non ex eo quod non est simpliciter, neque ex eo quod simpliciter, sed ex utroque; fit etiam profecto ex materia, tanquam ex ente et non ente, et ex eo quod est certum quid et non est certum quid. Sed si hæc ita se habent, falsum ergo est quod de materia dictum est, eam neque substantiam esse, neque certum quid, neque ens. Quemadmodum materia est informis, ita et forma immaterialis. Sed si materia et ejus informe duo sunt principia, etiam forma profecto et ejus immateriale duo erunt principia. Quomodo ergo cum quatuor C sint principia, tria tantum posita fuere?

6. Ex eodem libro, lib. 1, c. 9, p. 192.

« Nos autem materiam et privationem differre dicimus, atque horum quidem alterum non esse ens per accidens, nempe materiam; privationem vero etiam per se, ac materiam quidem propemodum et quodammodo esse substantiam, privationem vero nequaquam. Illi autem id quod non est esse dicunt, magnum et parvum pariter, unum utraque simul, vel utrumque separatim. Quare hic modus trinitatis omnino diversus ab alio. »

Si per accidens materia non est ens, liquet **556** per accidens materiam nec materiam esse nec principium. Entis enim est esse materiam et esse principium. Et si per accidens materia non est ens propter privationem; per accidens videlicet est ens propter formam. Erit ergo materia per se quidem nunquam ens; per accidens autem semper nunc quidem non ens, nunc autem ens. Quomodo ergo non absurdum est propemodum et quodammodo substantiam dicere id quod per se nunquam est? Si aliud est materiam esse et aliud alicujus esse materiam, ac materiae quidem non datur, ut sit alicujus materia, ut autem ipsa sit materia, ei datur; erit ergo materia ens et non ens; ens quidem quia materia; non ens autem, quia non est alicujus materia. Sed si materia nullius materia est, neque

¹⁴ Leg. τῇ ὕλῃ.

(70) Ὑποκειμένοις. Leg. ὑποκειμένης, idque Interpretes seculi sum.

ergo informitatis materia est. Sin autem informitatis materia est, nunquam profecto materia est quatenus materia, sed semper alicujus materia, nunc quidem informitatis, nunc autem formæ. Aliquid autem esse informitatem, ex eo manifestum est, quod posita fuerit eorum, quæ fiunt, principium. Sed si hæc ita se habent, nunquam profecto materia ens non est, sed semper ens est, modo quidem informe, modo autem forma præditum : unde et semper genita. Si potest materia coæternam suam abjicere informitatem, potest profecto et coæternam suam abjicere ingenerationem. Quod si minus secundum, neque etiam profecto primum. Quomodo ergo sit id quod sit ex materia, cum materia coæternam suam non abjiciat informitatem ? Si, ut modus Aristotelicæ triadis differt a Platonice triadis modo, ita et trias diversa : quomodo non est principium eorum, quæ fiunt, senio, sed trias ? Et modus ?

7. *Ex eodem libro, ibid.*

« Nam materia, quæ permanet, simul cum forma causa est eorum, quæ fiunt, veluti mater ; altera autem, quæ pars est contrarietatis, sæpe id quod ei malefacit consideranti ne esse quidem omnino videatur. Nam cum divinum quid et bonum sit et optabile ; alterum quidem ei contrarium esse dicimus, alterum vero ita comparatum esse, ut illud natura sua desideret et optet. Istis autem contrarium evenit, ut suam ipsius corruptionem appetat. Ac sui quidem ipsius forma appetens esse non potest ; minime enim est indigens : neque etiam contrarium ; sese enim invicem contraria corrumpunt ; sed id quod appetit materia est, velut si femina masculum, aut turpe pulchrum appetat : nec tamen per se turpe, sed per accidens, nec per se femina, sed per accidens : corrumpitur autem et generatur ; aliquo quidem sensu, aliquo autem non : quatenus enim illud est in quo, per se corrumpitur ; quod enim in ea corrumpitur, privatio est : quatenus autem ad vim et potestatem, non per se corrumpitur, sed incorruptibilem et ingentam necesse est eam esse. Sive enim quid generetur, necesse est prius aliquid **557** subjici, ex quo insito generetur ; illud autem est ipsa natura. Quare erit antequam fiat. Dico enim materiam esse primum cuique rei subjectum, ex quo insito sit generatio non per accidens. Sin corrumpatur quid, in hoc ultimum abibit. Quare corrupta erit, antequam corrumpatur. »

Si, ut principium eorum, quæ fiunt, materia et forma, ita et privatio : quomodo materia quidem simul cum forma causa est eorum, quæ fiunt, privatio vero non simul causa est ? Si propterea principium eorum quæ fiunt, forma est, quia ex illa

Α ποτε ἄρα ἦν ἡ ὕλη, ἢ ὕλη, ἀλλ' ἀεὶ τινὸς ὕλη, ποτὲ μὲν τῆς ἀμορφίας, ποτὲ δὲ τῆς μορφῆς. Ὅτι δὲ εἰ ἐστὶν ἡ ἀμορφία, ὁῦλον ἐξ οὗ ἐτέθη ἀρχὴ εἶναι τῶν γιγνομένων. Ἀλλ' εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει, οὐδέποτε ἄρα οὐκ ὄν εἶναι ¹⁵ τὴν ὕλην· ἀλλ' εἰ ¹⁶ ὄν εἶναι, ποτὲ μὲν ἀμορφον, ποτὲ δὲ μεμορφωμένην· διὸ καὶ ἀεὶ γενητή. Εἰ δύναται ἡ ὕλη τὴν συναΐδιον αὐτῆς ἀποβαλεῖν ἀμορφίαν, δύναται ἄρα καὶ τὴν συναΐδιον αὐτῆς ἀποβαλεῖν ἀγενησίαν. Εἰ δὲ μὴ τὸ δεύτερον, οὐδ' ἄρα τὸ πρῶτον. Πῶς οὖν γίγνεται τὸ γιγνόμενον ἐκ τῆς ὕλης, τῆς ὕλης τὴν συναΐδιον αὐτῆς ἀμορφίαν μὴ ἀποβαλλομένης ; Εἰ ὥσπερ ὁ τρόπος τῆς κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην τριάδος ἕτερός ἐστι παρὰ τὸν τρόπον τῆς κατὰ Πλάτωνα τριάδος, οὕτω καὶ ἡ τριάς ἐτέρα· πῶς οὐκ ἐστὶν ἀρχὴ τῶν γιγνομένων ἡ ἐξάς, ἀλλ' ἡ τριάς ; Β Καὶ εἰ ἡ τριάς οὐχ ἐτέρα, πῶς ὁ τρόπος αὐτῆς ἕτερος ;

si trias non diversa : quomodo diversus illius

7. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Ἡ μὲν γὰρ ὑπομένουσα συναιτία τῇ μορφῇ τῶν γιγνομένων ἐστὶν, ὥσπερ μήτηρ· ἡ δὲ ἐτέρα μάτηρ τῆς ἐναντιώσεως, πολλάκις ἂν φαντασθῇ τῷ πρῶτῳ τὸ κακοποιῶν αὐτῆς ἀτενίζοντι τὴν διάνοιαν οὐδὲ εἶναι τὸ παράπαν. Ὅντος γὰρ τινος θείου καὶ ἀγαθοῦ καὶ ἐφετοῦ, τὸ μὲν ἐναντίον αὐτῷ φαμεν εἶναι, τὸ δὲ πεφυκέναι ἐφίεσθαι καὶ ὀρέγεσθαι αὐτοῦ κατὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ. Τοῖς δὲ συμβαίνει (71) τὸ ἐναντίον ὀρέγεσθαι τῆς αὐτοῦ φθορᾶς· καίτοι οὔτε αὐτοῦ οἶόν τε ἐφίεσθαι τὸ εἶδος διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐνδεές, οὔτε τὸ ἐναντίον· φθαρτικὰ γὰρ ἀλλήλων τὰ ἐναντία· ἀλλὰ τοῦτό ἐστὶν ἡ ὕλη, ὥσπερ ἂν εἰ θῆλυ ἀρρένος, καὶ αἰσχροὺν καλοῦ· πλὴν οὐ καθ' αὐτὸ αἰσχροὺν, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός, οὐδὲ θῆλυ, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός· φθερεται δὲ καὶ γίνεται, ἐστὶ μὲν ὥς, ἐστὶ δὲ ὥς οὐ. Ὡς μὲν γὰρ τὸ ἐν ᾧ, καθ' αὐτὸ φθείρεται· τὸ γὰρ φθειρόμενον ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ στέρησις· ὥς δὲ κατὰ δύναμιν, οὐ καθ' αὐτὸ, ἀλλὰ ἀφθαρτον καὶ ἀγένητον ἀνάγκη αὐτὴν εἶναι. Εἴτε γὰρ ἐγίγνετο (72), ὑποκεῖσθαι τι δεῖ πρῶτον, τὸ ἐξ οὗ ἐνυπάρχοντος· τοῦτο δὲ ἐστὶν αὐτὴ ἡ φύσις· ὥστ' ἐστὶ πρὶν γενέσθαι· λέγω γὰρ ὕλην τὸ πρῶτον ὑποκείμενον ἐκάστω (73) ἐξ οὗ γίνεται τι ἐνυπάρχοντος μὴ κατὰ συμβεβηκός. Εἴτε φθείρεται τι, εἰς τοῦτο ἐσχατον ἀφίεται. Ὡστε ἐφθαρμένη ἐστὶ πρὶν φθαρῆναι. »

Εἰ, ὥσπερ ἀρχὴ τῶν γιγνομένων ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος, οὕτω καὶ ἡ στέρησις, πῶς ἢ μὲν ὕλη συναιτία τῇ μορφῇ τῶν γιγνομένων, ἢ δὲ στέρησις οὐ συναιτία ; Εἰ διὰ τοῦτο ἀρχὴ τὸ εἶδος, ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ τὸ εἶναι τῷ γιγνομένῳ, δηλονότι καὶ ἡ στέρησις

¹⁵ Subintellige δῆλόν ἐστι, moxque lege γενητήν. EDIT. PATROL. ¹⁶ Leg. ἀλλ' ἀεὶ.

(71) Τοῖς δὲ συμβαίνει. His nimirum antiquis, quos redarguit Aristoteles, contra evenit ut ipsa materia non privationis, quam isti non admittunt, abolitionem, sed sui ipsius appetat interitum.

(72) Εἴτε γὰρ ἐγίγνετο. Legendum videtur εἴ τι γὰρ ἐγίγνετο, vel εἴτε γὰρ ἐγίγνετό τι. Sic enim εἴτε

φθείρεται τι, ubi tamen monebo illud τι a R. Stephano additum fuisse. Deest enim in utroque Regio codice.

(73) Ἐκάστω. Hanc vocem Sylburgio suppeditavit ipse Aristotelis textus.

διὰ τοῦτο ἀρχή, ἐπειδὴ δι' αὐτὴν τὸ μὴ εἶναι τῷ γι-
γνομένῳ. Πῶς οὖν ἀρχὴ λέγεται τῶν γιγνομένων ἢ
στερήσεως; Εἰ, ὅτε πάρεστι τὸ εἶδος, τότε ἡ στερήσις
οὐχ ὑπομένει, δῆλον ὅτι, μὴ παρόντος τοῦ εἶδους,
ὑπομένει ἡ στερήσις. Πῶς οὖν οὐκ ἔστιν ἄτοπον τὸ
λέγειν μὴ εἶναι τὸ ὑπομένον; Ὅντος γάρ ἐστι τὸ
ὑπομένειν. Εἰ ἑτέρα μοῖρα τῆς ἐναντιώσεως ἐστὶν ἡ
στερήσις, καὶ τὸ κακοποιὸν ταύτης ἐστὶ τὸ εἶδος,
πῶς οὐκ ἔστι τὸ εἶδος ἀγαθόν τε καὶ κακόν; Ἀγα-
θὸν μὲν τῇ ὕλῃ, ὡς δι' αὐτοῦ ὑπάρχειν τῇ ὕλῃ τὸ
οὐσία εἶναι· κακὸν δὲ τῇ στερήσει, ὡς δι' αὐτοῦ
ἀναιρουμένη. Εἰ ἔστι τι θεῖον τε καὶ ἀγαθὸν καὶ
ἐφετὸν, καὶ ἔχει τὸ ἐναντίον, ὃ οὐκ ἔστιν οὔτε ἀγα-
θὸν οὔτε ἐφετὸν· ἔσται ἄρα τὸ θεῖον ἀγαθόν τε καὶ
οὐκ ἀγαθόν, ἐφετὸν τε καὶ οὐκ ἐφετὸν· διὸ καὶ θεῖον
τε καὶ οὐ θεῖον. Εἰ δὲ ἄτοπον τοῦτο, οὐκ ἄρα τὸ
θεῖον τὸ ἀγαθόν τε καὶ ἐφετὸν, ἔχει τι ἐναντίον. Τὴ
γὰρ ἀπλῶς ἀγαθὸν πᾶσιν ἀγαθόν, οὐ τισι μόνον. Εἰ
τὸ ἐναντίον τοῦ ἀγαθοῦ οὐκ ἐφίεται τοῦ ἀγαθοῦ·
φθορᾶς γὰρ τῆς αὐτοῦ φύσεως ἐφίεται, εἰ ἐφίεται
τοῦ ἀγαθοῦ· καὶ τὸ εἶδος ἑαυτοῦ οὐκ ἐφίεται· ἀνε-
δεξ γὰρ τὸ εἶδος· ἔστι δὲ τὸ θεῖον ἐφετὸν τε καὶ
ὀρεχτόν· τίτι δὲ ἐφετὸν τε καὶ ὀρεχτόν εἰ μὴ τῇ ὕλῃ;
Ἐμψυχος ἄρα ἡ ὕλη. Ἐμψύχου γὰρ ἐστὶ τὸ ἐφίεσθαι
καὶ ὀρέγεσθαι. Εἰ δὲ ἔμψυχος ἡ ὕλη, πῶς οὐκ ἔστι
ψευδὲς τὸ οὐκ ὂν εἶναι κατὰ συμβεβηκὸς τὴν ὕλην;
Ἡ γὰρ ψυχὴ ὂν ἐστὶ, καὶ τὸ ψυχὴν ἔχον ὂν ἐστὶν.
Εἰ, ὡς θῆλυ ἐφίεται τοῦ ἀρρένους, καὶ ὡς αἰσχροὺς τοῦ
καλοῦ, ἡ ὕλη ἐφίεται τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν ἡ
ὕλη καθ' αὐτὸ θῆλυ καὶ αἰσχροὺς, ἀλλὰ κατὰ συμβε-
βηκὸς, δηλονότι οὐδὲ καθ' αὐτὸ ἐφίεται τοῦ ἀγαθοῦ,
ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς. Ἔσται ἄρα καὶ τὸ θεῖον οὐ
καθ' αὐτὸ ἀγαθόν τε καὶ ἐφετὸν καὶ ὀρεχτόν, ἀλλὰ κατὰ
συμβεβηκὸς· ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον λέγειν. Εἰ ἔστιν ἡ
ὕλη γεννητὴ μὲν διὰ τὸ εἶδος, φθορτὴ δὲ διὰ τὴν στέ-
ρησιν, ἀγέννητος δὲ δι' ἑαυτὴν καὶ ἀφθαρτος· ἔσται
ἄρα ἡ ὕλη αἰὲ μὲν φθορτὴ ἢ γεννητὴ, ἀφθαρτος δὲ
καὶ ἀγέννητος οὐδέποτε. Αἰὲ γὰρ ἢ στερήσει ὑπό-
κειται τῇ ἐν αὐτῇ φθειρομένῃ, ἢ τῷ εἶδει τῷ ἐν
αὐτῇ γιγνομένῳ. Τὸ ἀγέννητον ἐπὶ μὲν τῶν γεννητῶν
τὴν στερήσιν σημαίνει γενέσεως δυναμένης ἔσεσθαι,
ἐπὶ δὲ τῶν αἰδίων τὴν ἀπόφασιν πάσης σημαίνει γε-
νέσεως, τῆς τε προγεγονυίας καὶ τῆς μελλούσης
ἔσεσθαι· οἷον ὁ χαλκὸς ὁ μέλλων ἔσεσθαι ἀνδριάνς,
πρὶν γέννηται ἀνδριάνς, ἀγέννητος λέγεται κατὰ στέ-
ρησιν, διὰ τὸ δύνασθαι αὐτὸν γενέσθαι ἀνδριάντα·
ἐπὶ δὲ Θεοῦ τὸ ἀγέννητον πάσης ἀπόφασιν σημαίνει
τῆς κατ' οὐσίαν γενέσεως προγεγονυίας τε καὶ μελ-
λούσης. Δύο τοίνυν ὄντων τῶν τῆς ἀγεννησίας τρό-
πων, κατὰ ποῖόν ἐστιν ἀγέννητος ἡ ὕλη; Εἰ μὲν κατὰ
στερήσιν, ἀγέννητος ἄρα ἡ ὕλη, ὥσπερ ὁ χαλκός· εἰ
δὲ κατὰ ἀπόφασιν ἐστὶν ἡ ὕλη ἀγέννητος, οὐδὲν ἄρα
γίνεται ἡ ὕλη· οὔτε ὂν λόγον ἔχει ὁ χαλκὸς πρὸς τὸν
ἀνδριάντα, τοῦτον δύναται ἔχειν ἡ ὕλη πρὸς τὴν
οὐσίαν, καθὰ εἶπεν Ἀριστοτέλης. Εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ
ὕλη ἀγέννητος, ὡς ὁ Θεός, καὶ δύναται ὁ Θεός ἐκ τοῦ
ἀγενήτου ποιῆσαι τι, δῆλον ὡς δύναται ὁ Θεός καὶ
ἐκ τοῦ ἀπλῶς μὴ ὄντος ποιῆσαι τι. Ἦν γὰρ ἔχει
ἀνεπιτηδειότητα τὸ μὴ ὂν πρὸς τὸ μὴ γενέσθαι τι ἐξ

A esse evenit ei quod sit; videlicet et privatio pro-
pterea principium, quia per eam evenit non esse
ei quod sit. Quomodo ergo principium dicitur eo-
rum, quæ fiunt, privatio? Si, quando adest forma,
tunc privatio non permanet, perspicuum est non
permanente forma permanere privationem. Quo-
modo ergo non absurde dicitur non esse quod per-
manet? Entis enim est permanere. Si altera pars
contrarietatis est privatio, et quod huic malefacit,
forma est: quomodo forma non est bona et mala,
bona quidem materiæ, quippe cui præstet ut sit
substantia, mala autem privationi, quippe quam
aboleat. Si divinum quidpiam est et bonum et ex-
petendum, et contrarium habet, quod nec bonum
est nec expetendum; erit ergo divinum bonum et
B non bonum, expetendum et non expetendum; unde
etiam divinum et non divinum. Quod si id absur-
dum est, non ergo divinum, quod bonum et ex-
petendum est, habet contrarium. Quod enim bo-
num est simpliciter, omnibus bonum est, non qui-
busdam tantum. Si quod bono contrarium est, non
appetit bonum; suæ enim ipsius naturæ corruptio-
nem appetit, si appetit bonum; quod si etiam sui
non appetens est forma, est enim forma minime
indigens; est autem divinum expetendum et desi-
derabile: cuinam autem expetendum et desidera-
bile, nisi materiæ? Animata ergo materia. Ani-
mati enim est expetere et desiderare. Sed si ani-
mata materia, quomodo non falsum est materiam
per accidens non esse ens? Nam anima ens est, et
quod animam habet, ens est. Si ut semina appetit
masculum et turpe pulchrum, ita materia appetit
bonum, nec est materia per se semina et turpe, sed
per accidens, liquet nec per se appetentem esse
boni, sed per accidens. Erit ergo et divinum non
per se bonum et expetendum et desiderabile, sed
per accidens: quod quidem absurdum dictu est.
Si est materia genita quidem propter formam, et
corruptibilis propter privationem, ingenita autem
per se et incorruptibilis; erit profecto materia
semper quidem corruptibilis et genita, incorrupti-
bilis autem et ingenita nunquam. Semper enim aut
privationi subjecta est, quæ in ea corrumpitur, aut
formæ quæ in ea generatur. Ingenitum in creatis
D rebus privationem significat generationis, quæ esse
possit; in æternis autem negationem omnis signi-
ficat generationis et præteritæ et futuræ. Exempli
gratia æs, quod futurum est statua, antequam fiat
statua, infectum **558** dicitur secundum privatio-
nem, quia potest fieri statua. In Deo autem inge-
nitum negationem omnis significat generationis se-
cundum substantiam, tum præteritæ, tum futuræ.
Cum ergo duo sint ingeni modi: utro ingenita est
materia? Si quidem secundum privationem; inge-
nita ergo materia, ut æs. Si secundum negationem
ingenita materia est; nihil ergo sit materia: nec
quam habet rationem æs ad statuam, eam habere
potest, ut dixit Aristoteles, materia ad substan-
tiam. Si ita est ingenita materia, ut Deus, ac po-

test Deus ex ingenito aliquid facere, liquet posse Deum, ex eo etiam, quod omnino non est, aliquid facere. Quod enim sempiternae ingenitum est, aequè non idoneum est, ac id quod non est, ut ex eo aliquid fiat natura vel arte. Quomodo ergo potuit Deus ex eo, quod sempiternae ingenitum est, aliquid facere, ex eo autem, quod omnino non est, non potuit? Sed manifeste incredulitas, quæ Deum quidquam ex nihilo facere posse inficiatur, et primos philosophos impellit, ut rerum ex materia generationem negarent, et Aristotelem hujus errati castigatorem, ut materiae generationem tolleretur. Si quid est quod generetur, et si quid quod hoc fiat, ut supra dixit, horum profecto neutrum est materia, si quidem ingenita est materia et incorruptibilis. Si ingenita est materia et incorruptibilis, necesse est ut utroque ingeniti modo ingenita sit: nihil ergo ex illa fit, nihil in illa corrumpitur. Quomodo ergo corrumpitur in incorruptibili privatio? Si una est materia, multa autem et diversa, quæ ex illa fiunt: quomodo necesse est materiam esse ingenitam, cum id quod in ea semper dividitur, individuum manere non possit? Si numero quidem una est materia, forma autem duo, ac ingenita et incorruptibilis est; vel profecto tota est ingenita et incorruptibilis, vel dimidium ejus. Sed si tota ingenita et incorruptibilis materia, etiam tale videlicet dimidium ejus. Quod si dimidium ejus ingenitum et incorruptibile et dimidium non tale; erit ergo vera de eodem asseveratio et negatio, quod fieri non potest. Si id quod recipit formam, vel illa fit, vel ex illa: quomodo ingenita materia, quæ formam recipit? Si entium est esse ingenitum et incorruptibile: quomodo materia neque ens est, et ingenita et incorruptibilis est? Si id, quod ingenite in ingenito est, est etiam ipsum ingenitum: quomodo privatio, quæ in materia ingenita est, generatur et corrumpitur? Si, ut dictum est, sufficit alterum contrariorum, ut sua ipsius præsentia vel absentia mutationem efficiat: quid mutatur in materia, quæ ingenita et incorruptibilis est? Si ingenitum et incorruptibile circa substantiam spectatur alius, quod ingenitum et incorruptibile est: ubi ingenitum et incorruptibile materiae, cum substantia non sit materia? Si æs genitum non esset secundum pristinam illius generationem, nec statua fieret. Quomodo ergo materia, aut quidquam ex materia generatur, nisi prius genita fuerit? Si non corrumpere æs, neque etiam æreum corrumpere. Quomodo **559** ergo materiale corrumpitur, cum materia sit incorruptibilis? Si ex incorporeis corpus non perficitur, quomodo factum est corpus ex materia et forma, quæ sunt incorporeæ? Si naturali necessitate adjunctum est ingenito et incorruptibili indivisibile et immutabile, quomodo in formis, quæ secundum genera dividuntur, ingenita et incorruptibilis est materia, et quomodo per alterationem generantur quæ secundum materiam mutantur, ut supra, generationis modos exponens, definiat?

A αὐτοῦ κατὰ φύσιν καὶ κατὰ τέχνην, τὴν αὐτὴν ἔχει καὶ τὸ αἰδιῶς ἀγέννητον πρὸς τὸ γίνεσθαι τι ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν καὶ κατὰ τέχνην. Πῶς οὖν ἐκ μὲν τοῦ αἰδιῶς ἀγενήτου ἡδυνήθη ὁ Θεὸς ποιῆσαι τι, ἐκ δὲ τοῦ ἀπλῶς μὴ ὄντος οὐκ ἡδυνήθη; Ἀλλὰ προδήλως ἡ ἀπιστία τοῦ δύνασθαι τὸν Θεὸν ἐκ μὴ ὄντος ποιῆσαι τι τοὺς μὲν πρῶτους φιλοσόφους εἰς ἄρνησιν πάσης τῶν ὄντων ἐκ τῆς ὕλης γενέσεως ἀπώσατο, τὸν δὲ τοῦτο διορθωσάμενον Ἀριστοτέλην εἰς ἀναίρεσιν τῆς γενέσεως τῆς ὕλης. Εἰ ἐστὶ τὸ γιγνόμενον (74), καὶ ἐστὶ τι ὃ τοῦτο γίγνεται, καθὰ εἶπεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω· οὐδὲν ἄρα τούτων ἐστὶν ἡ ὕλη, εἰ ἀγέννητός ἐστι καὶ ἀφθαρτός. Εἰ ἀγέννητός ἐστὶν ὕλη καὶ ἀφθαρτός, ἐξ ἀνάγκης καθ' ἑκάτερον τὸν τῆς ἀγεννησίας τρόπον ἀγέννητός ἐστιν· οὗτ' ἄρα γίνεται τι ἐξ αὐτῆς, οὔτε φθείρεται ἐν αὐτῇ. Πῶς οὖν φθείρεται ἐν ἀφθάρτῳ ἡ στέρσις; Εἰ μία ἐστὶν ἡ ὕλη, πολλὰ δὲ καὶ διάφορα τὰ ἐξ αὐτῆς γιγνόμενα, πῶς ἀνάγκη μένειν τὴν ὕλην ἀγέννητον, τοῦ ἀεὶ διαιρετοῦ αὐτῆς μὴ δυναμένου μένειν ἀδιαιρέτου; Εἰ ἀριθμῶ μὲν μία ἐστὶν ἡ ὕλη, εἶδει δὲ δύο, καὶ ἐστὶν ἀγέννητος καὶ ἀφθαρτός, ἡ ἄρα ὕλη ἐστὶν ἀγέννητος καὶ ἀφθαρτός, ἡ τὸ ἥμισυ αὐτῆς. Ἀλλ' εἰ μὲν ὕλη ἐστὶν ἀγέννητος καὶ ἀφθαρτός, δηλονότι καὶ τὸ ἥμισυ αὐτῆς τοιοῦτον· εἰ δὲ τὸ ἥμισυ αὐτῆς ἐστὶν ἀγέννητόν τε καὶ ἀφθαρτόν, καὶ τὸ ἥμισυ αὐτῆς οὐ τοιοῦτον, ἔσται ἄρα ἡ ἀντίφασις περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀληθής· ὅπερ ἀδύνατον. Εἰ τὸ δεχόμενον τὸ εἶδος ἢ ἐκεῖνο γίγνεται, ἢ ἐξ ἐκείνου γίγνεται, πῶς ἀγέννητος ἡ ὕλη τὸ εἶδος δεχομένη; Εἰ τῶν ὄντων ἐστὶ τὸ ἀγέννητον εἶναι καὶ ἀφθαρτόν, πῶς ἡ ὕλη καὶ ὃν οὐκ ἐστὶ, καὶ ἀγέννητος καὶ ἀφθαρτός ἐστιν; Εἰ τὸ ἀγενήτως ὄν ἐν τῷ ἀγενήτῳ ἀγέννητον καὶ τοῦτο, πῶς ἡ ἀγέννητος οὕσα ἐν τῇ ὕλῃ στέρσις γίνεται καὶ φθείρεται; Εἰ, καθὼς εἴρηται, ἱκανὸν τὸ ἕτερον τῶν ἐναντίων τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ τε καὶ ἀπουσίᾳ ποιεῖν τὴν μεταβολήν, τί τὸ μεταβαλλόμενον τῆς ὕλης ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου οὐσης; Εἰ τὸ ἀγέννητον καὶ ἀφθαρτόν περὶ τὴν οὐσίαν θεωρεῖται τοῦ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου ὄντος, ποῦ τὸ ἀγέννητον καὶ ἀφθαρτόν τῆς ὕλης, οὐσίας μὴ οὐσης τῆς ὕλης; Εἰ μὴ ἦν γενητός ὁ χαλκός κατὰ τὴν προγεγονυῖαν αὐτοῦ γένεσιν, οὔτε ἀνδριάς ἐγίνετο. Πῶς τοίνυν γίνεται ἡ ὕλη ἢ ἐκ τῆς ὕλης τι, τῆς ὕλης μὴ προγεγονυῖας; Εἰ μὴ ἐφθείρετο ὁ χαλκός, οὐδὲ τὸ χαλκοῦν ἐφθείρετο. Πῶς τοίνυν φθείρεται τὸ ὑλικόν, τῆς ὕλης ἀφθάρτου οὐσης; Εἰ ἐκ τῶν ἀσωμάτων σῶμα οὐκ ἀποτελεῖται, πῶς γέγονε σῶμα ἐκ τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους, καθ' αὐτὰ ἀσωμάτων ὄντων; Εἰ φυσικῇ ἀνάγκῃ ἀκολουθεῖ τῷ ἀγενήτῳ καὶ ἀφθάρτῳ τὸ ἀδιαιρέτον καὶ τὸ ἀτρεπτόν, πῶς ἐν τοῖς διηρημένοις κατὰ γένη εἶδεσιν ἐστὶν ἡ ἀγέννητος καὶ ἀφθαρτός ὕλη, καὶ πῶς κατὰ ἀλλοίωσιν γίνεται τὸ τρεπόμενον κατὰ τὴν ὕλην, καθὼς ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν τῆς γενέσεως τρόπων διωρίσατο ἐν τοῖς ἀνωτέρω;

B τι ἐξ αὐτῆς, οὔτε φθείρεται ἐν αὐτῇ. Πῶς οὖν φθείρεται ἐν ἀφθάρτῳ ἡ στέρσις; Εἰ μία ἐστὶν ἡ ὕλη, πολλὰ δὲ καὶ διάφορα τὰ ἐξ αὐτῆς γιγνόμενα, πῶς ἀνάγκη μένειν τὴν ὕλην ἀγέννητον, τοῦ ἀεὶ διαιρετοῦ αὐτῆς μὴ δυναμένου μένειν ἀδιαιρέτου; Εἰ ἀριθμῶ μὲν μία ἐστὶν ἡ ὕλη, εἶδει δὲ δύο, καὶ ἐστὶν ἀγέννητος καὶ ἀφθαρτός, ἡ ἄρα ὕλη ἐστὶν ἀγέννητος καὶ ἀφθαρτός, ἡ τὸ ἥμισυ αὐτῆς. Ἀλλ' εἰ μὲν ὕλη ἐστὶν ἀγέννητος καὶ ἀφθαρτός, δηλονότι καὶ τὸ ἥμισυ αὐτῆς τοιοῦτον· εἰ δὲ τὸ ἥμισυ αὐτῆς ἐστὶν ἀγέννητόν τε καὶ ἀφθαρτόν, καὶ τὸ ἥμισυ αὐτῆς οὐ τοιοῦτον, ἔσται ἄρα ἡ ἀντίφασις περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀληθής· ὅπερ ἀδύνατον. Εἰ τὸ δεχόμενον τὸ εἶδος ἢ ἐκεῖνο γίγνεται, ἢ ἐξ ἐκείνου γίγνεται, πῶς ἀγέννητος ἡ ὕλη τὸ εἶδος δεχομένη; Εἰ τῶν ὄντων ἐστὶ τὸ ἀγέννητον εἶναι καὶ ἀφθαρτόν, πῶς ἡ ὕλη καὶ ὃν οὐκ ἐστὶ, καὶ ἀγέννητος καὶ ἀφθαρτός ἐστιν; Εἰ τὸ ἀγενήτως ὄν ἐν τῷ ἀγενήτῳ ἀγέννητον καὶ τοῦτο, πῶς ἡ ἀγέννητος οὕσα ἐν τῇ ὕλῃ στέρσις γίνεται καὶ φθείρεται; Εἰ, καθὼς εἴρηται, ἱκανὸν τὸ ἕτερον τῶν ἐναντίων τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ τε καὶ ἀπουσίᾳ ποιεῖν τὴν μεταβολήν, τί τὸ μεταβαλλόμενον τῆς ὕλης ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου οὐσης; Εἰ τὸ ἀγέννητον καὶ ἀφθαρτόν περὶ τὴν οὐσίαν θεωρεῖται τοῦ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου ὄντος, ποῦ τὸ ἀγέννητον καὶ ἀφθαρτόν τῆς ὕλης, οὐσίας μὴ οὐσης τῆς ὕλης; Εἰ μὴ ἦν γενητός ὁ χαλκός κατὰ τὴν προγεγονυῖαν αὐτοῦ γένεσιν, οὔτε ἀνδριάς ἐγίνετο. Πῶς τοίνυν γίνεται ἡ ὕλη ἢ ἐκ τῆς ὕλης τι, τῆς ὕλης μὴ προγεγονυῖας; Εἰ μὴ ἐφθείρετο ὁ χαλκός, οὐδὲ τὸ χαλκοῦν ἐφθείρετο. Πῶς τοίνυν φθείρεται τὸ ὑλικόν, τῆς ὕλης ἀφθάρτου οὐσης; Εἰ ἐκ τῶν ἀσωμάτων σῶμα οὐκ ἀποτελεῖται, πῶς γέγονε σῶμα ἐκ τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους, καθ' αὐτὰ ἀσωμάτων ὄντων; Εἰ φυσικῇ ἀνάγκῃ ἀκολουθεῖ τῷ ἀγενήτῳ καὶ ἀφθάρτῳ τὸ ἀδιαιρέτον καὶ τὸ ἀτρεπτόν, πῶς ἐν τοῖς διηρημένοις κατὰ γένη εἶδεσιν ἐστὶν ἡ ἀγέννητος καὶ ἀφθαρτός ὕλη, καὶ πῶς κατὰ ἀλλοίωσιν γίνεται τὸ τρεπόμενον κατὰ τὴν ὕλην, καθὼς ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν τῆς γενέσεως τρόπων διωρίσατο ἐν τοῖς ἀνωτέρω;

C ἀφθαρτόν, πῶς ἡ ὕλη καὶ ὃν οὐκ ἐστὶ, καὶ ἀγέννητος καὶ ἀφθαρτός ἐστιν; Εἰ τὸ ἀγενήτως ὄν ἐν τῷ ἀγενήτῳ ἀγέννητον καὶ τοῦτο, πῶς ἡ ἀγέννητος οὕσα ἐν τῇ ὕλῃ στέρσις γίνεται καὶ φθείρεται; Εἰ, καθὼς εἴρηται, ἱκανὸν τὸ ἕτερον τῶν ἐναντίων τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ τε καὶ ἀπουσίᾳ ποιεῖν τὴν μεταβολήν, τί τὸ μεταβαλλόμενον τῆς ὕλης ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου οὐσης; Εἰ τὸ ἀγέννητον καὶ ἀφθαρτόν περὶ τὴν οὐσίαν θεωρεῖται τοῦ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου ὄντος, ποῦ τὸ ἀγέννητον καὶ ἀφθαρτόν τῆς ὕλης, οὐσίας μὴ οὐσης τῆς ὕλης; Εἰ μὴ ἦν γενητός ὁ χαλκός κατὰ τὴν προγεγονυῖαν αὐτοῦ γένεσιν, οὔτε ἀνδριάς ἐγίνετο. Πῶς τοίνυν γίνεται ἡ ὕλη ἢ ἐκ τῆς ὕλης τι, τῆς ὕλης μὴ προγεγονυῖας; Εἰ μὴ ἐφθείρετο ὁ χαλκός, οὐδὲ τὸ χαλκοῦν ἐφθείρετο. Πῶς τοίνυν φθείρεται τὸ ὑλικόν, τῆς ὕλης ἀφθάρτου οὐσης; Εἰ ἐκ τῶν ἀσωμάτων σῶμα οὐκ ἀποτελεῖται, πῶς γέγονε σῶμα ἐκ τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους, καθ' αὐτὰ ἀσωμάτων ὄντων; Εἰ φυσικῇ ἀνάγκῃ ἀκολουθεῖ τῷ ἀγενήτῳ καὶ ἀφθάρτῳ τὸ ἀδιαιρέτον καὶ τὸ ἀτρεπτόν, πῶς ἐν τοῖς διηρημένοις κατὰ γένη εἶδεσιν ἐστὶν ἡ ἀγέννητος καὶ ἀφθαρτός ὕλη, καὶ πῶς κατὰ ἀλλοίωσιν γίνεται τὸ τρεπόμενον κατὰ τὴν ὕλην, καθὼς ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν τῆς γενέσεως τρόπων διωρίσατο ἐν τοῖς ἀνωτέρω;

D τῆς ὕλης ἀφθάρτου οὐσης; Εἰ ἐκ τῶν ἀσωμάτων σῶμα οὐκ ἀποτελεῖται, πῶς γέγονε σῶμα ἐκ τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους, καθ' αὐτὰ ἀσωμάτων ὄντων; Εἰ φυσικῇ ἀνάγκῃ ἀκολουθεῖ τῷ ἀγενήτῳ καὶ ἀφθάρτῳ τὸ ἀδιαιρέτον καὶ τὸ ἀτρεπτόν, πῶς ἐν τοῖς διηρημένοις κατὰ γένη εἶδεσιν ἐστὶν ἡ ἀγέννητος καὶ ἀφθαρτός ὕλη, καὶ πῶς κατὰ ἀλλοίωσιν γίνεται τὸ τρεπόμενον κατὰ τὴν ὕλην, καθὼς ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν τῆς γενέσεως τρόπων διωρίσατο ἐν τοῖς ἀνωτέρω;

(74) Ἔστι τὸ γιγνόμενον. Magis placet Sylburgio ἐστὶ τε γιγνόμενον, ut in sequenti membro.

B. *Ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τῆς Φυσικῆς Ἀκροάσεως Ἀριστοτέλους.*

« Ἐνα μὲν οὖν τρόπον ἡ φύσις οὕτω λέγεται, ἡ πρώτη ἐκάστῳ ὑποκειμένη ὕλη, τῶν ἐχόντων ἐν αὐτοῖς ἀρχὴν κινήσεως καὶ μεταβολῆς· ἄλλον δὲ τρόπον ἡ μορφή καὶ τὸ εἶδος τὸ κατὰ τὸν λόγον. Ὡς περ γὰρ τέχνη λέγεται τὸ κατὰ τὴν τέχνην καὶ τὸ τεχνικόν, οὕτω καὶ φύσις τὸ κατὰ φύσιν λέγεται καὶ τὸ φυσικόν. »

Τί οὖν ἂν εἴποιμεν τὸ κατὰ τὴν ὕλην καὶ τὸ ὕλικόν εἰ μὴ ὕλην; Εἰπέ, τί ἕτερον; Εἰ δὲ ὕλην λέγοιμεν τοῦτο, ἔσται ἄρα τότε ὕλην εἶναι τὴν ὕλην, ὅτε τὸ κατὰ τὴν ὕλην καὶ τὸ ὕλικόν. Καὶ γὰρ ἡ φύσις τότε φύσις, ὅτε τὸ κατὰ φύσιν καὶ τὸ φυσικόν· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τέχνη. Τὰ γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκφωνούμενα, τὸν αὐτὸν πρὸς ἀλλήλα ἔχει λόγον. Ἀλλ' εἰ τότε ἡ ὕλη ὑπάρχει, ὅτε τὸ κατὰ τὴν ὕλην καὶ τὸ ὕλικόν, οὐκ ἄρα ἀγέννητος ἡ ὕλη.

9. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Ὡς τε ἄλλον τρόπον ἡ φύσις ἂν εἴη τῶν ἐχόντων ἐν αὐτοῖς κινήσεως ἀρχὴν, ἡ μορφή καὶ τὸ εἶδος, οὐ χωριστὸν ὄν, ἀλλ' ἡ κατὰ τὸν λόγον. Τὸ δὲ ἐκ τούτων φύσις μὲν οὐκ ἔστι, φύσει δὲ, οἷον ἄνθρωπος. »

Εἰ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, καὶ φυσικόν τι ζῶον, πῶς οὐκ ἔστι φύσις ὁ ἄνθρωπος; Διορισάμενος γὰρ εἶπε· « φύσις λέγεται τὸ κατὰ φύσιν καὶ τὸ φυσικόν. »

10. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Ἐν μὲν οὖν τοῖς κατὰ τέχνην ἡμεῖς ποιοῦμεν τὴν ὕλην τοῦ ἔργου ἕνεκα, ἐν δὲ τοῖς φυσικοῖς ὑπάρχει οὕσα. »

Ἐπειδὴ ἐστὶν ἔργον ἕτερον τὸ μῆτε κατὰ φύσιν μῆτε κατὰ τέχνην, ποῦ τούτου τοῦ ἔργου τὴν ὕλην θετέον; Γίνεται γὰρ ζῶον ἐκ ζώου, καὶ εἰ μὴ πρῶτον τὸ ζῶον, οὔτε ζῶον ἐκ ζώου. Καὶ κατὰ φύσιν μὲν γίνεται τὸ ἐκ ζώου ζῶον, οὐ κατὰ φύσιν δὲ τὸ ζῶον ἀπλῶς. Ἀλλ' εἰ μὲν ἐν τοῖς κατὰ τέχνην ἡ ὕλη ἐξωθεν, ἐν δὲ τοῖς κατὰ φύσιν ἡ ὕλη ἐν τοῖς φυσικοῖς, δηλονότι ἐν τοῖς μῆτε κατὰ τέχνην μῆτε κατὰ φύσιν ἔργοις ἡ ὕλη ἐτέρως ὑπάρχει· ἥς εἰ μὴ ποιήσεις (75) τὸν διορισμὸν, ὁ περὶ τῶν φυσικῶν τὴν πραγματείαν ἔχων, ἀσύστατα ποιεῖ καὶ τὰ ἤδη διορισθέντα. Εἰ γὰρ τότε οἰόμεθα εἰδέναι ἕκαστον, ὅταν τὰ αἰτία γνωρίζωμεν τὰ πρῶτα, καὶ τὰς ἀρχὰς τὰς πρώτας· πῶς ἂν γνωρίσειεν ἄν τις τὸ ἐκ ζώου ζῶον, ὁ τὸ ζῶον ἀγνοῶν τὸ μὴ ἐκ ζώου; Ἐκεῖνο γὰρ τούτου ἀρχὴ τε καὶ αἴτιον.

11. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Ἐπειδὴ ἐστὶ τὸ αὐτόματον καὶ ἡ τύχη αἰτία ὧν ἂν νοῦς γένοιτο αἴτιος, ἡ φύσις, ὅταν κατὰ συμβεβηκὸς αἰτιὸν τι γένηται τούτων αὐτῶν, οὐθὲν δὲ κατὰ συμβεβηκὸς ἐστὶ πρότερον τῶν καθ' αὐτὸ, δῆλον, ὅτι οὐδὲ τὸ κατὰ συμβεβηκὸς αἴτιον πρότερον τοῦ καθ' αὐτό· ὕστερον ἄρα τὸ αὐτόματον καὶ ἡ τύχη καὶ

A 8. *Ex secundo libro Naturalis Auscultationis Aristotelis, lib. II, c. 1, p. 193.*

« Uno quidem modo natura dicitur, prima cuique subjecta materia, eorum quæ in seipsis habent principium motus et mutationis : alio autem modo forma et species, quæ est secundum rationem. Ut enim ars dicitur id quod secundum artem et artificiale est : sic et natura id dicitur quod secundum naturam est et naturale. »

Quid ergo dicemus id quod secundum materiam est et materiale, nisi materiam? Dic, quid aliud? Sed si id materiam dicamus; tum ergo materia erit materia, cum id quod secundum materiam et materiale est; nam et natura tum natura dicitur, cum id quod secundum naturam est et naturale : similiter et ars. Quæ namque eodem efferuntur modo, eadem inter se invicem habent rationem. Cæterum, si tum demum materia est, cum id quod secundum materiam et materiale : non ergo materia ingenita.

9. *Ejusdem ex eodem libro. ibid.*

« Proinde alio modo natura eorum, quæ in se habent motionis principium, erit forma et species; inseparabilis quidem illa præterquam ratione et cogitatione. Quod autem ex his est, natura quidem non est, sed secundum naturam, ut homo. »

Si secundum naturam est homo, et naturale quoddam animal, quomodo homo natura non est? Definiendo enim dixit : « Natura dicitur id quod secundum naturam est, et naturale. »

10. *Ex eodem libro. ibid., c. 2, p. 194.*

« In his quæ arte fiunt, nos ipsi materiam facimus operis gratia; in naturalibus autem exstat, et est. »

Quando quidem opus aliud est quod neque natura neque arte fit : ubi hujus operis materia ponenda? Gignitur namque animal ex animali, ac nisi sit primum animal, neque animal ex animali erit. Et secundum naturam quidem fit animal ex animali : non tamen secundum naturam animal simpliciter. Porro si in his quæ arte fiunt, materia extrinsecus est; in his vero, quæ natura fiunt, in ipsis rebus est naturalibus : videlicet in his, quæ nec arte, nec natura fiunt, operibus, materia aliter se habet : quam nisi definiat, qui de natura pertractat, instabilia efficit ea etiam, 560 quæ jam definita fuerant. Nam si tum demum rem quamque nos scire putamus, cum primas norimus causas et prima principia : quomodo norit quis animal ex animali, qui animal ex non animali ignoret? Illud enim hujus principium et causa.

11. *Ex eodem libro, ibid., c. 6, p. 198.*

« Quandoquidem casus et sors eorundem causa sunt ac mens et natura, ubi scilicet horum ipsorum causa aliqua acciderit; nihil autem, quod per accidens, prius est iis quæ per se, liquet neque causam per accidens priorem esse ea quæ per se est. Posterior ergo casus et sors mente et natura.

(75) Ποιήσεις. Leg. ποιήσει. Mox Sylbprgius scripsit ποιῶν, accommodate ad præcedens verbum.

Quare etiam si casus quam maxime cœli causa sit; A necesse est priorem causam esse mentem et naturam, cum multorum aliorum, tum hujus universi.

In his non solum primarum et secundarum causarum, quem non servavit, ordinem declaravit, sed etiam cœlum, quod et ipsum in secundo libro naturalis Auscultationis supra fortuitæ generationi ademit, hic subjecit generationi non fortuitæ modo, sed et ei quæ mente et natura sit: quod quidem manifeste absurdum est ut quod per mentem et naturam, principes causas, generationem secundum substantiam accepit, id rursus per secundas causas eandem accipiat generationem. Deinde vero quomodo non absurdissimum est, idem nunc remove a fortuita generatione, nunc ei subicere, ac modo ingenitum appellare, modo genitum a natura? Exponam verba in quibus ita se gerit, ut ex mutua collatione quid falsi contineant, intelligatur.

12. *Ex eodem libro, ibid., c. 4, p. 196.*

«Sunt autem qui et hujus cœli, et omnium, quæ mundus continet, causam conferant in casum; ex fortuito enim casu fieri dicunt conversionem et motionem, quæ discrevit et constituit in hoc ordine universa. Atque id quidem cum dicunt, valde digni sunt quos miremur: nimirum animalia et plantas fortuito neque esse, nec facta esse, sed causam habere mentem aut naturam aut aliud ejusmodi (non enim quodlibet ex quoque semine fit, sed ex hoc olea, ex hoc homo); quæ autem in his, quæ videntur, diviniora sunt, ea fortuito casu facta esse, nec causam ejusmodi ullam habere, qualem habent elementa et plantæ. Atque id quidem si ita se habet, hæc ipsa erit quæstionis causa, ac operæ pretium aliquid ea de re dicere. Nam præterquam quod et aliunde alienum a ratione est quod dicunt, adhuc absurdius hæc dicere, cum videamus in cœlo quidem nihil casu fieri, in his autem, quæ ex casu non pendent, multa casu evenire: quod quidem contrarium fieri par erat.»

Eum asseverare cœlum fortuito factum **561** esse ac rursus non fortuito, demonstrant verba, quæ desumpta proposuimus ex libro secundo *Naturalis Auscultationis* in duobus capitibus, undecimo et duodecimo. Afferam etiam verba, quibus ingenitum et rursus genitum a natura illum pronuntiat.

(76) *Kal vou*. Conjunctionem ex Aristotelis libro desumpsit Sylburgius, et mox aliam, nempe *ei*.

(77) *Oûpanou*. Ita scribendum duxi pro *ἀνθρώπου*, quod habebant editi nostri. Sic habet Aristoteles, nec aliter legit ipse pseudo-Justinus, ut ex ejus verbis manifestum est.

(78) *Eisî δὲ οἱ*. Legitur apud Aristotelem *eisî δὲ τινες οἱ*.

(79) *Ἡ τι τοιοῦτον*. Ex Aristotele desumpsi illud

νοῦ (76) καὶ φύσεως. Ὡστε, εἰ ὅτι μάλιστα τοῦ οὐρανοῦ (77) αἷτιον τὸ αὐτόματον, ἀνάγκη πρότερον νοῦν αἷτιον καὶ φύσιν εἶναι καὶ ἄλλων πολλῶν, καὶ τοῦδε τοῦ παντός.

Ἐν τοῦτοις οὐ μόνον τῶν πρώτων καὶ τῶν δευτέρων αἰτίων ἦν οὐκ ἐφύλαξεν εἶπε τὴν τάξιν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν, ὃν καὶ αὐτὸν ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ τῆς φυσικῆς Ἀκροάσεως ἐν τοῖς ἀνωτέρω ὑπεξεῖλετο τῆς αὐτομάτου γενέσεως, ἐνταῦθα ὑπέβαλε τῇ γενέσει οὐ μόνῃ τῇ αὐτομάτῳ, ἀλλὰ καὶ τῇ διὰ νοῦ τε καὶ φύσεως· ὅπερ ἐστὶ προδήλως ἄτοπον, τὸ τὸν εἰληφότα διὰ νοῦ τε καὶ φύσεως τὴν κατ' οὐσίαν γένεσιν διὰ τῶν πρώτων αἰτίων, τοῦτον πάλιν διὰ τῶν δευτέρων αἰτίων τὴν αὐτὴν λαβεῖν γένεσιν. Ἐτι δὲ πῶς οὐκ ἐστὶ τῶν ἀτοπωτάτων τὸ τὸν αὐτὸν ποτε μὲν ἐξελεῖν τῆς αὐτομάτου γενέσεως, ποτὲ δὲ ὑποβάλλειν ταύτῃ· καὶ ποτὲ μὲν ἀγέννητον ὀνομάζειν, ποτὲ δὲ γενητὸν ὑπὸ φύσεως; Ποιήσομαι δὲ τῶν φωνῶν τούτων τὴν ἐκθεσιν ἐν αἷς ταῦτα ποιεῖ, ἵν' ἐκ παραλλήλου γνωσθῇ τὸ ἐν αὐτῷ περιεχόμενον ψεῦδος.

12. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

«Εἰσὶ δὲ οἱ (78) καὶ τοῦ οὐρανοῦ τοῦδε, καὶ τῶν κοσμικῶν πάντων αἰτιῶνται τὸ αὐτόματον· ἀπὸ ταῦτομάτου γὰρ φασὶ γενέσθαι τὴν δίνην καὶ τὴν κίνησιν, τὴν διακρίνασαν καὶ καταστήσασαν εἰς ταύτην τὴν τάξιν τὸ πᾶν. Καὶ μάλα τοῦτό γε αὐτὸ θαυμάσαι ἄξιον λέγοντας· τὸ γὰρ τὰ μὲν ζῶα καὶ τὰ φυτὰ ἀπὸ τύχης μήτε εἶναι μήτε γίνεσθαι, ἀλλ' ἦτοι φύσιν, ἢ νοῦν ἢ τι τοιοῦτον (79) ἕτερον εἶναι τὸ αἷτιον (οὐ γὰρ ὅτι ἔτυχεν ἐκ τοῦ σπέρματος ἐκάστου γίνεσθαι, ἀλλ' ἐκ μὲν τοῦ τοιουδοῖ ἐλαίαν, ἐκ δὲ τοῦ (80) τοιουδοῖ ἀνθρωπῶν)· τὰ δὲ θειότερα τῶν φανερῶν ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου γίνεσθαι· τοιαύτην δὲ αἷτιαν μηδεμίαν εἶναι οἷαν τῶν ζῶων ἢ τῶν φυτῶν (81). Καίτοι εἰ οὕτως ἔχει, τοῦτό γ' αὐτὸ αἷτιον εἴη ἂν ζητήσεως, καὶ καλῶς ἔχει λεχθῆναι τι περὶ αὐτοῦ τούτου. Πρὸς γὰρ τῷ καὶ ἄλλως ἄλογον (82) εἶναι τὸ λεγόμενον, ἔτι ἀτοπώτερον τὸ λέγειν ταῦτα, ὁρῶντας ἐν μὲν τῷ οὐρανῷ οὐθὲν ἀπὸ ταῦτομάτου γινόμενον, ἐν δὲ τοῖς οὐκ ἀπὸ τύχης πολλὰ συμβαίνοντα ἀπὸ τύχης· καὶ τοί γε εἰκός γε ἦν τὸ ἐναντίον (83).»

Ὅτι μὲν ἀπὸ ταῦτομάτου γεγονέναι τὸν οὐρανόν, καὶ πάλιν μὴ ἀπὸ ταῦτομάτου, δηλοῦσιν αἱ λέξεις, ὧν τὴν ἐκθεσιν πεποιήκαμεν ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τῆς *Φυσικῆς Ἀκροάσεως* ἐν τοῖς δυοῖς κεφαλαίοις, τῷ τε ἐνδεκάτῳ καὶ τῷ δωδεκάτῳ· ὅτι δὲ ἀγέννητον, καὶ πάλιν γενητὸν ὑπὸ φύσεως λέγει αὐτὸν, ποιήσομαι καὶ τούτων τῶν λέξεων τὴν ἐκθεσιν, ἐν αἷς τοῦτο πεποίηκεν.

τι et mox τὸ αἷτιον. Editi nostri ἢ τοιοῦτο ἕτερον εἶναι τι.

(80) *Ἐκ δὲ τοῦ*. Articuli ex Aristotele desumpsit Sylburgius, a quo et varietates, quas hic apponimus, observatæ fuerunt.

(81) *Ἡ τῶν φυτῶν*. Aristoteles καὶ τῶν φυτῶν, et mox τοῦτό γε αὐτὸ ἄξιον ἐπιστάσεως.

(82) *Ἄλογον*. Aristoteles ἄτοπον.

(83) *Τὸ ἐναντίον*. Aristoteles τὸναντίον γενέσθαι.

13. Ἐκ τοῦ δευτέρου Περὶ οὐρανοῦ λόγου Ἀριστοτέλους.

« Ὅτι μὲν οὖν οὐ γέγονεν ὁ πᾶς οὐρανός, οὔτε ἐνδέχεται φθαρῆναι, καθάπερ τινὲς φασιν, ἀλλ' ἔστιν εἷς καὶ αἰδώς, ἀρχὴν μὲν καὶ τελευτὴν οὐκ ἔχων τοῦ παντός αἰῶνος, ἔχων δὲ καὶ περιέχων ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀπειρον χρόνον, ἐκ τε τῶν εἰρημένων ἐξέσται λαμβάνειν τὴν πίστιν. »

Ταῦτα περὶ τῆς ἀγεννησίας τοῦ οὐρανοῦ εἰπὼν ὁ Ἀριστοτέλης (84), ὅρα οἷα πάλιν περὶ τῆς γενέσεως αὐτοῦ λέγει ἐν τῷ πρώτῳ Περὶ οὐρανοῦ λόγῳ.

[14. Ἐκ τοῦ πρώτου Περὶ οὐρανοῦ λόγου.]

« Καὶ ὀρθῶς εἰκεν ἡ φύσις τὸ μέλλον ἐσεσθαι ἀγέννητον καὶ ἀφθαρτον, ἐξελεσθαι ἐκ τῶν ἐναντίων· ἐν τοῖς ἐναντίοις γὰρ ἡ γένεσις καὶ ἡ φθορά. »

Εἰ τῶν ἀδυνάτων μὲν οὐδὲν οὔτε ἐστίν, οὔτε ἐσεσθαι δυνατόν· ἐστὶ δὲ τῶν ἀδυνάτων τὸ μέλλον ἐσεσθαι ἀγέννητον (85) εἶναι ἀναρχόν τε καὶ ἀτελεύτητον, ἔχον τε καὶ περιέχον ἐν ἑαυτῷ τὸν ἀπειρον χρόνον· ἐστὶ ἀρα ὁ ταῦτα λέγων δυνατοῦ τε καὶ ἀδυνάτου πράγματος ἀγνοῶν τὴν διαφοράν.

15. Ἐκ τοῦ πρώτου Περὶ οὐρανοῦ λόγου Ἀριστοτέλους, ἐν τῷ τέλει τοῦ λόγου.

« Οὐθὲν γὰρ ἀπὸ ταῦτομάτου οὔτε ἀφθαρτον οὔτε ἀγέννητον οἶόν τε εἶναι. »

Πῶς οὖν ἂν τις πιστεύσειε τῷ ἀμφοτέρω λέγοντι περὶ τοῦ οὐρανοῦ; Ἐν μὲν τῷ ἐνδεκάτῳ κεφαλαίῳ τὸ αὐτόματον αἷτιον εἶναι λέγει τοῦ οὐρανοῦ, ἐν δὲ τῷ τρισκαιδεκάτῳ ἀναρχόν τε καὶ ἀγέννητον τὸν οὐρανὸν εἶναι λέγει.

16. Ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τῆς Φυσικῆς Ἀκροάσεως.

« Διτταὶ δὲ ἀρχαὶ αἱ κινούσαι φυσικῶς· ὧν ἡ ἐτέρα οὐ φυσική· οὐ γὰρ ἔχει κινήσεως ἀρχὴν ἐν ἑαυτῇ. Τοιοῦτον δὲ ἐστὶν εἴ τι κινεῖ μὴ κινούμενον· ὥστε τὸ τε παντελῶς ἀκίνητον καὶ τὸ πάντων πρῶτον. »

Πῶς ἂν οὖν κινήσειε φυσικῶς ἡ ἀρχή, ἡ μήτε φυσική οὐσα, μήτε κατὰ φύσιν κινούσα; Τῇ γὰρ μόνῃ φυσικῇ ἀρχῇ τῇ κατὰ φύσιν κινούσῃ ἀκόλουθόν ἐστὶ τὸ φυσικῶς κινεῖν. Εἰ ἀρχὴ ἡ μὴ οὐσα φυσική οὐκ ἔχει ἐν ἑαυτῇ ἀρχὴν κινήσεως, ὁτλον, ὅτι ἡ φυσική ἀρχὴ ἔχει ἐν ἑαυτῇ ἀρχὴν κινήσεως. Ἀλλ' ἡ ἀρχὴ ἡ ἀρχὴν ἔχουσα οὐκ ἐστὶν ἀρχή. Εἰ ἐν τοῖς αἰδίως ἀγενήτοις οὐδὲν οὐδενὸς πρότερον ἢ ὕστερον εἶναι δύναται, πῶς ἡ ἀρχὴ ἀκίνητος, ἡ μὴ κινουμένη, κινούσα, πάντων πρῶτόν ἐστιν, ἢ ὅλως ἀρχή;

modo principium, quod immobile est, aut non movetur, quamvis moveat, omnium primum est, aut omnino principium?

17. Ἐκ τοῦ τρίτου λόγου τῆς αὐτῆς πραγματείας.

« Τοῦ δὲ εἶναι ἀπειρον τὴν πίστιν λαμβάνουσιν ἐκ τε τοῦ χρόνου· οὗτος γὰρ ἀπειρός ἐστιν· ἔτι (86) τῷ οὕτως ἂν μόνως μὴ ὑπολείπειν γένεσιν καὶ φθοράν εἰ ἀπειρον εἶη, ὅθεν ἀφαιρεῖται τὸ γινόμενον. »

Εἰ ὁ χρόνος αἰεὶ ἐν τῷ γίνεσθαι τὸ εἶναι ἔχει, τὸ δὲ γινόμενον πρὸ τοῦ γίνεσθαι οὐκ ἔην, πῶς ἀπειρός ὁ

(84) Ὁ Ἀριστοτέλης. Articulum supplevit Reg. 1.

(85) Ἀγέννητον. Reg. 1 ἀγέννητον et sic in se-

13. Ex secundo libro Aristotelis De cælo. lib. II, c. 1, p. 283.

« Cælum universum genitum non esse, neque interire posse, ut nonnulli dicunt, sed unum esse et æternum, principium quidem et finem non habens ævi universi, infinitum autem tempus in seipso habens et complectens, fidem ea quæ sunt dicta facere possunt. »

Hæc Aristoteles de cælo ingenito dixit. Vide quæ de generatione illius dicat in primo De cælo libro.

[14. Ex primo libro De cælo, lib. I, c. 12.]

« Et recte videtur natura id quod futurum esset ingenitum et incorruptibile, contrariis exemisse. In contrariis enim generatio et interitus. »

Si rerum impossibilium nulla est aut esse potest: est autem res impossibilis, ut quod futurum est ingenitum sit ac principio et fine careat, habeatque et complectatur in seipso infinitum tempus; erit ergo qui hæc dicit, possibilem et impossibilem differentiae ignarus.

15. Ex primo libro Aristotelis De cælo, in fine.

« Nihil enim quod fortuito sit, incorruptibile aut ingenitum esse potest. »

Quomodo ergo fidem quis ei habeat, qui utrumque de cælo pronuntiat? Nam in undecimo capite fortuitum casum dicit esse cæli causam: at in decimo tertio cælum principio et generatione ait careere.

16. Ex secundo libro Naturalis Auscultationis. lib. I, c. 12, p. 283.

« Duo autem sunt principia quæ naturaliter movent: quorum alterum naturale non est, non enim in seipso habet motionis principium. Ejusmodi vero est si quid moveat, cum ipsum non moveatur, utpote immobile prorsus, et omnium primum. »

Quomodo igitur moveat naturaliter principium, quod neque naturale est, neque secundum naturam movet? Soli enim naturali principio secundum naturam moventi adjunctum est naturaliter movere. Si principium, quod naturale non est, in seipso principium motionis non habet, liquet principium naturale habere in se principium motionis. Sed principium, quod principium habet, non est principium. Si in his, quæ sempiternæ ingenita sunt, nullum alio prius aut posterius esse potest: quomodo

562 17. Ex tertio libro ejusdem commentationis, lib. III, c. 4, p. 203.

« Infinitum esse, fidem etiam astruunt ex tempore; id enim infinitum: deinde hoc tantummodo generatio et corruptio non deficient, si infinitum sit, ex quo id, quod per generationem sit, eruatur. »

Si tempus semper in eo quod generetur, esse habet; quod autem generatur, antequam generaretur quentibus locis.

(86) ἔτι. Hanc vocem ex Aristotele desumptam restituit Sylburgius.

non erat: quomodo tempus infinitum est, cuius semper existentiam præcedit non existentia? Nam quod nondum adest, adfuturum est, et futurum, præteritum est, et quod præterit, futurum fuerat. Si quia generatio et corruptio non delicit, necesse est infinitam esse generationem et corruptionem, erit etiam generatio et corruptio sine principio, sicut genitum et incorruptibile. Quod si et hoc impossibile, non est ergo infinita generatio et corruptio.

18. *Ex eodem libro, lib. III, c. 5, p. 204.*

Ac ne numerus quidem ita, tanquam separatus et infinitus. Numerationi enim subjacet numerus, aut id quod numerum continet. Si ergo quod numerationi subjacet, numerari potest: fieri quoque possit ut infinitum percurratur.

Si et illius, quod numerari potest, et illius quod numerum habet, non infinitus est numerus; numerari autem potest præteritum tempus; finitum ergo præteritum tempus.

19. *Ex eodem libro, ibid., c. 6, p. 206.*

Si infinitum prorsus non sit, multa impossibilia consequi patet. Nam temporis quoddam erit principium et finis, et magnitudines non poterunt dividi in magnitudinem, et numerus non erit infinitus.

Si infinitum partim actu est, partim potentia, fieri autem non potest, ut quod nunc actu est infinitum, non prius fuerit potentia: fieri ergo non potest ut infinitum semper partim sit actu, partim potestate; sed si prius potestate, posterius actu. Si ut tempus sine caret quoad futurum, ita et principio quoad præteritum; erit ergo tempus, ut ingenitum quoad futurum, ita et quoad præteritum. Quod si id fieri non potest, ut ingenitum sit tempus quoad futurum, secundum quod nondum factum est; factum est autem quoad præteritum; non ergo caret principio tempus. Nam carentis principio non est generatio; est autem temporis. Si nihil potest actu esse infinitum, non ergo jam sumptæ magnitudinis divisiones infinitæ fuerint, neque jam sumptus numerus. Utraque namque actu sunt. Sin infinita non sunt, finita scilicet. Quod si finita, nempe et principium habent: magnitudo quidem divisionis; numerus autem, numerationis.

20. *Ex eodem libro, ibid.*

Infinitum est quidem accessione, est autem et **563** decessione. Porro magnitudinem non esse actu infinitam, dictum est: divisione autem est. Relinquitur ergo, potentia esse infinitum. Non oportet autem id quod potentia est, ita accipere, quasi, quemadmodum hoc statua esse potest, et hoc erit statua, ita et infinitum actu futurum sit. Sed quia multiplici sensu aliquid potestate est, quemadmodum dies et certamen, eo quod semper aliud atque aliud nascatur, ita et infinitum. Nam in his locum

(87) *Οὐδαμῶς*. Multo aptius apud Aristotelem απλῶς. Quare si retineatur illud οὐδαμῶς, legendum erit εἰ μὲν pro εἰ μή.

(88) *Καὶ ἀφαιρέσει*. Conjunctio addita a Sylbur-

χρόνος, οὗ ἀεὶ τῆς ὑπάρξεως προηγείται ἡ ἀνυπαρξία; καὶ γὰρ τὸ μήπω ὃν μέλλει παρῆναι, καὶ τὸ μέλλον μέλλει παρελθεῖν, καὶ τὸ παρελθὼν ἐμέλλε γίνεσθαι. Εἰ τῷ μὴ ὑπολείπεσθαι τὴν γένεσιν καὶ τὴν φθοράν, ἀνάγκη ἀπειρον εἶναι τὴν γένεσιν καὶ τὴν φθοράν, ἔσται ἄρα καὶ ἡ γένεσις καὶ ἡ φθορὰ ἀναρχος, ὥσπερ τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ ἀφθαρτον. Εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, οὐκ ἄρα ἀπειρος ἡ γένεσις καὶ ἡ φθορά.

18. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

Ἄλλὰ μὴν οὐδὲ ἀριθμὸς οὕτως ὡς κεχωρισμένος καὶ ἀπειρος· ἀριθμητὸν γὰρ ὁ ἀριθμὸς, ἢ τὸ ἔχον ἀριθμόν. Εἰ οὖν τὸ ἀριθμητὸν ἐνδέχεται ἀριθμῆσαι, καὶ τὸ διεξελθεῖν αὐτοῦ εἴη δυνατόν τὸ ἀπειρον.

B

Εἰ τοῦ ἀριθμητοῦ, καὶ τοῦ ἔχοντος ἀριθμόν, οὐκ ἔστιν ἀπειρος ὁ ἀριθμὸς, ἀριθμητὸς δὲ ὁ γεγωνὺς χρόνος, πεπερασμένος ἄρα αὐτοῦ εἴη ὁ γεγωνὺς χρόνος.

19. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

Ὅτι δὲ εἰ μὴ ἔστιν ἀπειρον οὐδαμῶς (87) πολλὰ ἀδύνατα συμβαίνει, δῆλον· τοῦ τε γὰρ χρόνου ἔσται τις ἀρχὴ καὶ τελευτὴ, καὶ τὰ μεγέθη οὐ διαιρετὰ εἰς μέγεθος, καὶ ἀριθμὸς οὐκ ἔσται ἀπειρος.

Εἰ τοῦ ἀπείρου τὸ μὲν ἔστιν ἐνεργεία, τὸ δὲ δυνάμει· ἀδύνατον δὲ τὸ νῦν ἐνεργεία ὃν τοῦ ἀπείρου μὴ πρότερον εἶναι δυνάμει, ἀδύνατον ἄρα τὸ ἀπειρον αἰετῶς τὸ μὲν εἶναι ἐνεργεία, τὸ δὲ δυνάμει· ἀλλὰ εἰ πρότερον μὲν δυνάμει, ὕστερον δὲ ἐνεργεία. Εἰ, ὥσπερ κατὰ τὸ μέλλον ἀτελεύτητος ὁ χρόνος, οὕτω καὶ κατὰ τὸ παρεληλυθὸς ἀναρχος, ἔσται ἄρα ὁ χρόνος, ὥσπερ ἀγέννητος κατὰ τὸ μέλλον, οὕτω καὶ κατὰ τὸ παρεληλυθὸς. Εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, ἀγέννητον εἶναι τὸν χρόνον κατὰ τὸ μέλλον καθ' ὃ οὕτω ἦν γεγωνὺς, γεγωνὺς δὲ κατὰ τὸ παρεληλυθὸς· οὐκ ἄρα ἀναρχος ὁ χρόνος. Τοῦ μὲν γὰρ ἀναρχοῦ οὐκ ἔστι γένεσις, τοῦ δὲ χρόνου ἔστιν. Εἰ οὐδὲν δύναται ἐνεργεία εἶναι ἀπειρον, οὐκ ἄρα αἱ ἤδη ληφθεῖσαι διχοτομίαι τοῦ μεγέθους ἀπειροὶ εἰσιν, οὔτε ὁ ἤδη ληφθεὶς ἀριθμὸς. Ἀμφότεροι γὰρ ἐνεργεία εἰσιν. Εἰ δὲ οὐκ εἰσιν ἀπειροὶ, πεπερασμένοι ἄρα· εἰ δὲ πεπερασμένοι, καὶ ἀρχὴν ἄρα ἔχουσι, τὸ μὲν τοῦ διχοτομεῖσθαι, ὁ δὲ τοῦ ἀριθμεῖσθαι.

D

20. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

Τὸ ἀπείρον ἔστι μὲν προσθέσει, ἔστι δὲ καὶ ἀφαιρέσει (88)· τὸ δὲ μέγεθος ὅτι μὲν κατ' ἐνεργείαν οὐκ ἔστιν ἀπειρον, εἴρηται, διαιρέσει δὲ ἔστι. Λέγεται οὖν δυνάμει εἶναι τὸ ἀπείρον. Οὐδεὶς δὲ τὸ δυνάμει ὃν λαμβάνειν, ὥσπερ, εἰ δυνατόν τουτὶ ἀνδριάντα εἶναι, ὡς καὶ ἔσται τουτὶ ἀνδρίας· οὕτω τι καὶ ἀπείρον, ὃ ἔσται ἐνεργεία. Ἄλλ' ἐπεὶ πολλαχῶς τὸ εἶναι (89), ὥσπερ ἡ ἡμέρα ἐστὶ καὶ ὁ ἀγὼν, τῷ αἰετῶς ἄλλο καὶ ἄλλο γίνεσθαι, οὕτω καὶ τὸ ἀπείρον. Καὶ γὰρ ἐπὶ τούτων ἐστὶ καὶ δυνάμει, καὶ ἐνεργεία. Ὅλως μὲν γὰρ οὕτως

gio ex edit. Aristotelis.

(89) *Τὸ εἶναι*. Scripsit Sylburgius καὶ τὸ δυνάμει εἶναι, sed prorsus mendose.

ἔστι τὸ ἄπειρον, τῷ ἀεὶ ἄλλο καὶ ἄλλο λαμβάνεσθαι, A καὶ τὸ λαμβανόμενον μὲν (90) ἀεὶ πεπερασμένον εἶναι, ἀλλ' ἀεὶ ἕτερον καὶ ἕτερον. »

Εἰ κατ' ἐνέργειαν οὐκ ἔστι τι ἄπειρον, δηλονότι πᾶν τὸ ἐνέργεια ὂν ἀεὶ πεπερασμένον ἔστι· πεπερασμένον δὲ ὂν, ἐξ ἀνάγκης ἀρχὴν ἔχει· ἀρχὴν δὲ ἔχον, ἐξ ἀνάγκης ἔστι γενητὸν· γενητὸν δὲ ὂν, ἦν ἄρα ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν. Τοῦτο ἐπὶ παντὸς ἀπείρου προσθέσει τε καὶ ἀφαιρέσει, δυνάμει τε καὶ διαιρέσει λεγομένου.

21. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Οὐδ' εἴ τι ἔξω ἔστι, τοῦτο ἄπειρόν ἐστιν· ἀλλὰ τὸ δεχόμενον τὸ ἔξωθεν μείζον γίνεται οὐ ἦν πρὸ τοῦ δέξασθαι τὸ ἔξωθεν. Τὸ δὲ τῇ προσθήκῃ τοῦ ἔξωθεν μείζον ἑαυτοῦ γιγνόμενον, ἀεὶ πεπερασμένον ἔστιν. » B

Εἰ τὸ ἄπειρον ἀεὶ ἐν προσθήκῃ καὶ ἀφαιρέσει, ἀεὶ ἄρα ἐν γενέσει (91) τὸ ἄπειρον. Πῶς οὖν ἀναρχὸν τὸ ἀεὶ ἐν τῷ γίνεσθαι τὸ εἶναι ἔχον; Γενητὸν γὰρ ἀναρχὸν οὐκ ἔστιν.

22. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Ἀπειροὶ αἱ διχοτομίαι τοῦ μεγέθους· ὥστε δυνάμει μὲν ἔστιν, ἐνέργεια δὲ οὐ· ἀλλ' ἀεὶ ὑπερβάλλει τὸ λαμβανόμενον παντὸς ὠρισμένου πλήθους· ἀλλ' οὐχ ὀριστὸς οὗτος ὁ ἀριθμὸς, οὐδὲ μένει ἡ ἀπειρία, ἀλλὰ γίνεται, ὥσπερ καὶ ὁ χρόνος, καὶ ὁ ἀριθμὸς τοῦ χρόνου. »

Εἰ οὐ μένει ἡ ἀπειρία, ἀλλὰ γίνεται ὥσπερ καὶ ὁ χρόνος, καὶ ὁ ἀριθμὸς τοῦ χρόνου, οὐδὲν ἄρα ἄπειρον ἀγέννητον. Εἰ δὲ πᾶν ἄπειρον γενητὸν, γενητὰ ἄρα καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐν οἷς λέγεται εἶναι τὸ ἄπειρον. Εἰ τὸ συμβαῖνον τῷ ἀπείρῳ ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει κακείνοις ἐν οἷς ἔστιν ἡ ἀπειρία· συμβαίνει δὲ τῷ ἀπείρῳ τὸ γενέσθαι καὶ τὸ εἶναι ἡργμένον· γενητὸς ἄρα ὁ χρόνος καὶ ἡργμένος· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ κίνησις, ἥς ὁ χρόνος ἔστιν ἀριθμὸς.

23. Ἐκ τοῦ τετάρτου λόγου τῆς αὐτῆς πραγματείας.

« Τὸ γὰρ μὴ ὂν οὐδαμοῦ εἶναι. »

Πῶς οὖν (92) ἡ ὕλη, μηδὲν οὖσα, μήτε οὐσία μήτε ὂν, μήτε τόδε τι;

24. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Δόξεις (93) δ' ἂν καὶ Ἡσίοδος ὀρθῶς λέγειν, ποιήσας πρῶτον τὸ χάος· λέγει γοῦν·

Πάντων μὲν πρῶτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα Γαῖ' εὐρύστερος.

Ὡς δέον πρῶτον ὑπάρξει χώραν τοῖς οὖσι, διὰ τὸ ἰομίζειν, ὥσπερ οἱ πολλοὶ, πάντα εἶναι που καὶ ἐν τόπῳ. Εἰ δὲ ἔστι τοιοῦτον (94), θαυμαστή τις ἂν εἴη ἡ τοῦ τόπου δύναμις, καὶ προτέρα πάντων. Οὐ γὰρ ἀνευ τῶν ἄλλων οὐδὲν ἔστιν, ἐκεῖνο τῶν ἄλλων ἀνάγκη πρῶτον εἶναι. »

(90) *Λαμβανόμενον μὲν*. Vocula addita a Sylburgio ex edit. Aristotelis.

(91) *Γενέσει*. Ita Reg. 1 haud paulo melius quam editi προσθήκη. Cæterum monebo in hoc et sequenti Aristotelis loco non verba, sed sensum referri.

habet actus et potentia. Eodem prorsus modo infinitum est, eo quod aliud semper atque aliud sumatur, et quod sumitur semper finitum est, sed aliud semper atque aliud. »

Si nihil actu infinitum, nimirum quidquid actu est, semper finitum est; finitum vero cum sit, principium habeat necesse est. Porro cum principium habeat, necessario genitum est; genitum autem cum sit, fuit aliquando cum non esset. Hoc in omni est infinito, sive accessione et decessione, sive potentia et divisione dicatur.

21. *Ex eodem libro*, cf. lib. III, c. 6, p. 207.

« Neque si quid extra est, id infinitum est. Sed quod recipit id quod extrinsecus venit, majus sit quam antequam illud extrinsecus reciperet. Quod autem accessione illius, quod extrinsecus venit, majus seipso sit, semper finitum est. »

Si infinitum semper in accessione et decessione; semper ergo generatur infinitum. Quomodo igitur principio caret, quod semper in eo esse habet quod gignatur? Genitum enim principio non caret.

22. *Ex eodem libro*, ibid., c. 7, p. 207.

« Infinitæ divisiones magnitudinis: quare potestate quidem est infinitum, actu vero nequaquam. Sed semper id quod assumitur finitam omnem multitudinem excedit. At finiri non potest ille numerus; nec manet infinitas, sed fit, quemadmodum et tempus et numerus temporis. »

Si non manet infinitas, sed fit, quemadmodum et tempus et numerus temporis; nullum ergo infinitum quod principio careat. Quod si infinitum omne genitum est; genita ergo et alia omnia, in quibus dicitur esse infinitum. Si quod accidit infinito, id necesse est et iis accidere, in quibus est infinitas; accidit autem infinito, ut generetur et inchoatum sit; genitum ergo tempus et inchoatum, similiter et motus, cujus tempus est numerus.

23. *Ex libro quarto ejusdem operis*. lib. IV, c. 1, p. 208.

« Quod enim non est, nusquam est.

Ubi ergo materia, quæ nihil est, neque substantia, neque ens, neque certum quid?

564 24. *Ex eodem libro*, ibid., p. 208 sq.

Videtur sane et Hesiodus recte dicere, cum primum chaos esse statuit. Ait igitur:

Omnium quidem primum factum est Chaos: deinde vero Terra late patens.

Quippe cum par sit, ut primum locus adsit his quæ sunt. Existimabat enim, ut multi, omnia esse alicubi et in loco. Quod si ita est, mirabilis sane fuerit loci virtus et omnium prima. Sine quo enim nihil est ex aliis rebus, id prius esse aliis rebus necesse est. »

(92) *Πῶς οὖν*. Pro πῶς οὖν, ut observavit Sylburgius.

(93) *Δόξεις*. Reg. 1 δόξῃ.

(94) *Τοιοῦτον*. Idem τοιοῦτο.

Itaque si primus locus est, et posteriora quæ in A loco sunt, naturali quadam necessitate, prout dixit Hesiodus, cui Aristoteles rectæ ratiocinationis testimonium tribuit : quomodo non repugnat, ut cælum, quod in loco est, dicatur ingenitum? Idem enim est, ac si dicas ante ingenitum esse genitum.

25. *Ex eodem libro, lib. iv, c. 4, p. 211.*

« Primo quidem considerandum est nequaquam fore ut locus quæreretur, nisi motus esset in loco. Ideo enim etiam cælum arbitramur maxime esse in loco, quia semper in motu est. »

Si fieri non potest ut ingenitum genito indigeat, ut et sit et moveatur, fieri certe non potest ut cælum sit ingenitum. Indiget enim loco ut et sit et moveatur.

26. *Ex eodem libro, cf. ibid.*

« Magnitudinem quidem habet locus, at corpus non habet. »

Si finita habet locus spatia et magnitudinem, genitus profecto locus; sin autem infinita, vel ergo potentia, vel actu. Sed si potentia; genitus ergo locus, ut tempus et temporis numerus. Si vero actu, falsum ergo est quod dicitur nihil actu esse posse infinitum. Si locus alicujus providentia est id quod est et habet id quod habet, genitus profecto locus et providentia posterior. Sed si ingenite et sine principio locus est id quod est et habet id quod habet; ingenitus sane locus, et prior omnibus quæ in loco sunt, in quibus est cælum et quæ in cælo apparent. *Sine quo enim nihil est ex aliis rebus, id prius esse aliis rebus necesse est.*

27. *Ex eodem libro, ibid., c. 4, p. 211.*

« Quemadmodum si quid mutatur, id quod nunc album est erat olim nigrum, unde materiam aliquid esse dicimus, ita et locus simili imaginandi ratione videtur esse. Sed tamen illud quidem, quia quod erat aer, nunc aqua est; locus vero, quia ubi erat aer, ibi nunc aqua. »

Si quam habet rationem locus ad ea quæ in loco, eandem habet materia ad ea quæ in illa sunt, simili imaginandi modo; comprehendi autem locus non potest, nec materia; nihil ergo materia est ex his, quæ in illa mutantur et generantur, nec substantia est. **565** Quomodo ergo dictum est ma-

28. *Ex eodem libro, ibid. c. 5, p. 212.*

« Corpus omne, quod vel loco movetur vel incremento, per se est alicubi. Cælum autem, ut dictum est, non est totum alicubi, neque in aliquo loco est, siquidem nullo a corpore est circumdatum. »

Si quod loco movetur, per se est alicubi, loco autem movetur cælum, est etiam profecto necesse, ut cælum per se alicubi sit. Quod si minus secundum, neque etiam primum: hæc enim a se invicem

(95) *Nῦν ὕδωρ.* Voculam desumpsit Syiburgius ex Aristot. textu.

(96) *Κατ' αὐξησιν.* Præpositio addita a Sylbur-

Ei τοίνυν πρῶτος ὁ τόπος, καὶ ὕστερα τὰ ἐν τῷ τόπῳ φυσικῇ ἀνάγκῃ, καθὼς εἶπεν ὁ Ἡσίοδος, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης προσεμαρτύρησε τῇ τοῦ λόγου ὀρθότητι· πῶς οὐκ ἔστι τῶν ἀδυνάτων, τὸ τὸν ὄντα ἐν τῷ τόπῳ οὐρανὸν λέγειν ἀγένητον; Τοῦτο γὰρ ἴσον ἔστι τῷ λέγειν, πρὸ τοῦ ἀγενήτου εἶναι τὸ γενητόν.

25. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Πρῶτον μὲν οὖν δεῖ κατανοῆσαι, ὅτι οὐκ ἂν ἐξητεῖτο ὁ τόπος, εἰ μὴ ἡ κίνησις ἦν ἡ κατὰ τὸν τόπον. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὸν οὐρανὸν οἰόμεθα μάλιστα ἐν τῷ τόπῳ, ὅτι ἀεὶ ἐν κινήσει. »

Ei ἀδυνάτόν ἐστι τὸ ἀγένητον πρὸς τὸ εἶναι τε καὶ πρὸς τὸ κινήθηναι δεῖσθαι τοῦ γενητοῦ, ἀδύνατον ἄρα τὸν οὐρανὸν εἶναι ἀγένητον. Ἐπιδέεται γὰρ τοῦ τόπου πρὸς τὸ εἶναι τε καὶ πρὸς τὸ κινήθηναι.

26. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Μέγεθος μὲν γὰρ ἔχει ὁ τόπος, σῶμα δὲ οὐθέν. »

Ei μὲν πεπερασμένα ἔχει ὁ τόπος τὰ διαστήματα καὶ τὸ μέγεθος, γενητὸς ἄρα ὁ τόπος· εἰ δὲ ἀπειρα, ἢ ἄρα δυνάμει ἢ ἐνεργείᾳ. Ἀλλὰ εἰ μὲν δυνάμει, ἔστι γενητὸς ἄρα ὁ τόπος ὥσπερ ὁ χρόνος καὶ ὁ τοῦ χρόνου ἀριθμὸς· εἰ δὲ ἐνεργείᾳ, ψευδὴς ἄρα ὁ λόγος ὁ λέγων μηδὲν ἐνεργείᾳ δύνασθαι εἶναι ἀπειρον. Ei κατὰ μὲν πρόνοιάν τινός ἐστιν ὁ τόπος ὃ ἐστι, καὶ ἔχει ὃ ἔχει, γενητὸς ἄρα ὁ τόπος, καὶ τῆς προνοίας δεύτερος· εἰ δὲ ἀγενήτως τε καὶ ἀνάρχως ἐστὶν ὁ τόπος ὃ ἐστι, καὶ ἔχει ὃ ἔχει, ἀγένητος ἄρα ὁ τόπος, καὶ πρῶτος τῶν ἐν τόπῳ πάντων, ἐν οἷς ἐστὶν ὁ οὐρανὸς καὶ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ φαινόμενα. Οὗ γὰρ ἀνευ τῶν ἄλλων οὐδὲν ἐστίν, ἐκεῖνο δὲ τῶν ἄλλων ἀνάγκη πρῶτον εἶναι.

27. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Ὡς γὰρ εἴ τι ἀλλοιοῦται, ἐστὶ τοῦτο ὃ νῦν μὲν λευκόν, πάλαι δὲ μέλαν, διό φαμεν εἶναι τι τὴν ὕλην· οὕτω καὶ ὁ τόπος διὰ τῆς τοιαύτης τινός εἶναι δοκεῖ φαντασίας· πλὴν, ἐκεῖνο μὲν, διότι ὃ ἦν ἀήρ, τοῦτο νῦν ὕδωρ· ὃ δὲ τόπος, ὅτι οὗ ἦν ὁ ἀήρ, ἐνταυθα ἐστὶ νῦν ὕδωρ (95). »

Ei ὃν ἔχει λόγον ὁ τόπος πρὸς τὰ ἐν αὐτῷ, τοῦτον ἔχει ἡ ὕλη πρὸς τὰ ἐν αὐτῇ διὰ τῆς ὁμοίας φαντασίας· ἀληπτος δ' ὁ τόπος, καὶ ἡ ὕλη· οὐδὲν ἄρα ἐστὶν ἡ ὕλη τῶν ἐν αὐτῇ ἀλλοιουμένων τε καὶ γιγνομένων, καὶ οὐκ οὐσία. Πῶς οὖν ἐτέθη ἡ ὕλη οὐσία εἶναι τῶν ἀπλῶς γιγνομένων;

28. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Πᾶν σῶμα ἢ κατὰ φοράν ἢ κατ' αὐξησιν (96) κινήτον, καθ' αὐτὸ πού· ὃ δὲ οὐρανὸς, ὥσπερ εἴρηται, οὐ πού ὅλως, οὐδὲ ἐν τινι τόπῳ ἐστίν, εἰ γε μηδὲν αὐτὸν περιέχει σῶμα. »

Ei τὸ κατὰ φοράν κινήτον καθ' αὐτὸ πού, κατὰ φοράν δὲ κινήτος ὁ οὐρανὸς, καὶ καθ' αὐτὸ ἄρα ἀνάγκη εἶναι πού τὸν οὐρανόν. Ei δὲ μὴ τὸ δεύτερον, οὐδ' ἄρα τὸ πρῶτον· ἀχώριστα γὰρ ἀλλήλων· καὶ τῇ

gio ex Aristotelis contextu, apud quem observat mox legi ὅλος.

ἀναιρέσει τοῦ θατέρου ἀκολουθεῖ ἡ τοῦ δευτέρου ἀναιρέσεις. Εἰ οὐκ ἔστιν ὁ οὐρανὸς ἐν τόπῳ καθ' αὐτὸ, πῶς, κυκλικὴν φορὰν φερόμενος, τῶν μερῶν αὐτοῦ τὰ μὲν ἄνω γίνεται κάτω, τὰ δὲ κάτω γίνεται ἄνω; Ἄνω δὲ καὶ κάτω ὦν τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσι, πῶς οὐκ ἔστι ψευδὲς τὸ λέγειν τὸν οὐρανὸν μὴ εἶναι ἐν τόπῳ;

29. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Στιγμῆς οὐκ ἔστιν ὁ τόπος. »

Οὐκοῦν οὐκ ἔστι πού ἡ στιγμή, ὥσπερ καὶ τὸ μὴ ὂν. Εἰ δὲ ψευδὲς τοῦτο, ὂν ἄρα ἔστιν ἡ στιγμή, καὶ πού. Εἰ δὲ πού, καὶ τόπον αὐτῆς εἶναι ἐξ ἀνάγκης (97).

30. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Καὶ ἔστιν ὁ τόπος καὶ πού, οὐχ ὡς ἐν τόπῳ δὲ, ἀλλ' ὡς τὸ πέρας ἐν τῷ πεπερασμένῳ. Οὐ γὰρ ἐν τόπῳ τὸ ὂν, ἀλλὰ τὸ κινητὸν σῶμα. »

Εἰ πᾶν τὸ ἐν τόπῳ πού ἐστι, καὶ οὐ πᾶν τὸ πού ἐν τόπῳ ἐστὶ, πλέον ἄρα τὸ πού τοῦ ἐν τόπῳ. Πῶς οὖν μιᾶς κατηγορίας εἶναι λέγεται τὸ πού καὶ τὸ ἐν τόπῳ, τὰ τοσοῦτον ἀλλήλων διαφέροντα, ὥστε καὶ τὸν τόπον λέγειν εἶναι μὲν πού, οὐκ ἐν τόπῳ δέ; Καὶ εἰ τὸ πέρας τοῦ πεπερασμένου ἑτέρου μὲν πεπερασμένου ἐστὶ τόπος, ἑτέρου δὲ πέρας· πῶς οὐκ ἔστιν ἀνάγκη αἰετὶ τὸν τόπον εἶναι καὶ τόπον καὶ πέρας; Καὶ εἰ πρὸ τῶν ἐν τόπῳ ὁ τόπος ἐστὶ, πῶς οὐ λέλυται ἡ ἀνάγκη τοῦ αἰετὶ τὸν τόπον εἶναι τόπον μὲν ἄλλου, πέρας δὲ ἄλλου; Καὶ εἰ τὸ μηδαμῶς ὂν οὐκ ἔστιν ἐν τόπῳ· εἴη γὰρ ἂν πού, καθὼς εἶπε· πῶς οὐκ ἔστι ταῦτόν τὸ πού τῷ ἐν τόπῳ; Καὶ εἰ μὴ ἅπαν ἐν τόπῳ τὸ ὂν, πῶς οὐκ ἔσται ταῦτά τῳ μὴ ὄντι τινὰ τῶν ὄντων, εἴγε τὸ μὴ εἶναι ἐν τόπῳ κοινόν ἐστιν ἀμφοτέρων; Καὶ εἰ τὸ κινητὸν σῶμα μόνον ἐν τόπῳ ἐστὶ, πῶς ὁ οὐρανὸς, σῶμα ὄν κινητὸν, οὐκ ἔστιν ἐν τόπῳ;

31. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου Περὶ τοῦ χρόνου.

« Ὅτι μὲν οὖν ἡ ὅλως οὐκ ἔστιν, ἡ μόλις καὶ ἀμυδρῶς, ἐκ τῶνδε τις ἂν ὑποπτεύσειε. Τὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ γέγονε καὶ οὐκ ἔστι, τὸ δὲ μέλλει καὶ οὕτω ἐστίν· ἐκ δὲ τούτων καὶ ὁ ἄπειρος καὶ ὁ αἰετὶ λαμβανόμενος χρόνος σύγκειται. Τὸ δὲ ἐκ μὴ ὄντων συγκεῖμενον ἀδύνατον ἂν δόξειε μετέχειν οὐσίας. Παντὸς γὰρ μεριστοῦ, ἐάνπερ ἦ, ἀνάγκη, ὅτε ἐστίν, ἦτοι ἕνια, ἢ πάντα τὰ μέρη εἶναι. Τοῦ δὲ χρόνου τὰ μὲν γέγονε, τὰ δὲ μέλλει, ἐστὶ δὲ οὐθέν, ὄντος μεριστοῦ. Τὸ δὲ νῦν οὐ μέρος· μετρεῖν (98) γὰρ τὸ μέρος, καὶ συγκεῖσθαι δεῖ τὸ ὅλον ἐκ τῶν μερῶν· ὁ δὲ χρόνος οὐ δοκεῖ συγκεῖσθαι ἐκ τῶν νῦν. »

Εἰ πᾶν τὸ γιγνόμενον πρὸ τοῦ γενέσθαι οὐκ ἦν, οὐκ ἄρα αἰδιός τε καὶ ἀναρχὸς ὁ χρόνος· διὸ οὕτε ἡ κίνησις ἐστὶν αἰδιός τε καὶ ἀναρχὸς, ἥς ὁ χρόνος ἐστὶν ἀριθμός. Εἰ γὰρ τὸ μέλλον μέρος τοῦ χρόνου οὕτω

A divelli non possunt, et sublato alterutro tollitur alterum consequenter. Si cœlum non est per se in loco: quomodo dum circulari agitur motu, partes ejus superiores deorsum, et inferiores sursum feruntur? Cum autem partibus suis sursum et deorsum sit, quomodo non falsum est, quod cœlum in loco dicitur non esse?

29. *Ex eodem libro. lib. iv, c. 5, p. 212.*

« Puncti locus non est.

Non ergo alicubi punctum, quemadmodum et id quod non est. Sed si id falsum, ens ergo est punctum et alicubi. Quod si alicubi, necesse est et locum ejus esse.

30. *Ex eodem libro. ibid.*

« Et locus est et alicubi, non tamen ut in loco, sed ut finis in finito. Neque enim in loco est ens, sed corpus quod movetur. »

Si quidquid est in loco est alicubi, nec quidquid est alicubi in loco est, latius certe patet alicubi quam in loco. Quomodo ergo unius prædicamenti esse dicuntur illud alicubi et illud in loco, quæ tantopere a se invicem distant, ut locus dicatur esse alicubi nec tamen in loco? Et si finis rei finitæ, alterius quidem rei finitæ finis est, alterius vero locus: quomodo necesse non est, ut locus semper sit et locus et finis? Et si locus ante illa est, quæ sunt in loco: quomodo non evanescit necessitas, ut locus semper sit alterius locus et alterius finis? Et si id quod nequaquam est, non est in loco, esset enim alicubi, ut dixit, quomodo non idem est alicubi esse ac in loco? Et si non quidquid est in loco est, quomodo nonnulla eorum, quæ sunt, non idem erunt ac id quod non est, siquidem commune utrorumque est non esse in loco? Et si corpus, quod movetur, solum in loco est: quomodo cœlum, cum corpus sit quod movetur, in loco non est?

31. *Ex eodem libro De tempore. ib., c. 10, p. 217 sq.*

« Tempus igitur vel omnino non esse, vel vix et obscure esse, ex his sane quis suspicetur. Nam pars ejus fuit, nec est: pars futura est, necdum est: ex his autem et infinitum et æternum tempus **566** assumptum constat. Quod autem constat ex his quæ non sunt, id ut particeps sit substantiæ non videtur posse fieri. Cujusque enim rei, quæ dividi possit, si modo existat, necesse est, cum existit, ut vel nonnullæ partes, vel omnes existant. Temporis autem, quod dividi potest, aliæ partes exstiterunt, aliæ futuræ sunt, nulla autem existit. Præsens enim pars non est. Nam necesse est ut pars metiatur, ac totum componatur ex partibus. Tempus autem non videtur componi ex præsentī. »

Si quidquid sit, non erat antequam fieret; non ergo æternum et sine principio tempus: idcirco nec motus, cujus numerus est tempus, æternus et sine principio. Nam si futura pars temporis nondum est,

(97) Ἐξ ἀνάγκης. Suppl. ἐστι.

(98) Μετρεῖν. Ita Reg. 2, cui favet Aristotelis textus, in quo legitur μετρεῖται. Editi nostri μετρεῖται, minus commode. Id enim, ni fallor, declarat

hic scriptor partes ad mensuram totius adhiberi debere, quod quidem cum præsentī non existimet convenire, illud inter temporis partes numerandum negat. Vid. num. 35.

erat autem et præterita pars temporis, antequam futurum fieret; erat ergo cum præterita pars temporis non esset. Et si id quod infinitum est, sine principio esse debet; non ergo infinitum tempus, quod, ut sit, principium habet vicissitudinem futuri. Et si præterita pars temporis actu tempus est, futura autem potentia, in iis autem, quæ sunt, actus et potentia numerantur; non ergo constat tempus ex his quæ non sunt, quod ex præterito et futuro constat. Et si substantiæ non est particeps tempus; at assidet substantiis, ita ut vel ex hoc manifestum sit tempus ex eorum, quæ sunt, numero esse. Et si præterita pars temporis in præteritis rei divisibilis partibus spectatur: quomodo nulla pars est temporis quod dividitur? Si præsens non est vel minima pars temporis, quid est quod dicitur repentinum et individuum et punctum temporis? Quomodo fieri potest, ut ex futuro in præsens et ex præsentem in præteritum fiat vicissitudo, si præsens non est pars temporis? Omnia enim sunt pars temporis, primum, futurum, posterius, nunc, deinde, præteritum.

32. *Ex eodem libro quarto eiusdem pertractationis. lib. iv, c. 11, p. 219.*

« Nec motum igitur esse, nec sine motu tempus, manifestum est. »

At genitum esse tempus, nec æternum, inchoatum esse nec sine principio esse, finitum esse, non autem infinitum, id etiam manifestum est. Sed si tale est tempus, necessario et motus, cuius numerus est tempus

33. *Ex eodem libro. ibid.*

« Qualis est motus, tale et tempus semper videtur esse. »

Quibus genitum esse et factum esse convenit, ab his necessario æternum et sine principio et infinitum abest.

34. *Ex eodem libro. ibid.*

« Tunc tempus esse dicimus, cum prioris et posterioris in motione sensum percipimus. Ex eo autem, **567** quod ea aliud atque aliud esse existimemus, etiam quod inter illa interjectum est aliud esse statuimus. Quando igitur extrema a medio alia esse intelligimus, ac duo in præsentem animus considerat, nimirum prius et posterius, tunc tempus esse dicimus; quod enim definitur præsentem, tempus esse videtur. Est igitur tempus numerus motionis secundum prius et posterius. Non ergo motus est tempus, sed numerum habens motio. Cujus rei illud indicium est, quod plus aut minus numero dijudicemus, motum vero majore vel minore tempore. »

Qui generationem temporis eo definit, quod in motu prius et posterius est, æternum et sine prin-

A ἐστίν, ἣν δὲ καὶ τὸ γεγονὸς μέρος τοῦ χρόνου πρὸ τοῦ γενέσθαι μέλλον· ἦν ἄρα ὅτε οὐκ ἦν τὸ γεγονὸς μέρος τοῦ χρόνου. Καὶ εἰ δεῖ τὸ ἀπειρον ἀναρχον εἶναι, οὐκ ἄρα ἀπειρος ὁ χρόνος, τὴν μεταβολὴν τοῦ μέλλοντος ἔχων ἀρχὴν τοῦ εἶναι. Καὶ εἰ μὲν τὸ γεγονὸς μέρος τοῦ χρόνου ἐνεργείᾳ ἐστὶ χρόνου (99), τὸ δὲ μέλλον δυνάμει, ἐν δὲ τοῖς οὖσιν ἡ ἐνέργεια καὶ δυνάμεις· οὐκ ἄρα ἐκ μὴ ὄντων σύγκειται ὁ ἐκ τοῦ γεγονότος καὶ μέλλοντος συγκείμενος χρόνος. Καὶ εἰ τῆς οὐσίας οὐ μετέχει ὁ χρόνος, ἀλλ' ὁμοῦ τοῦ παρακεῖσθαι ταῖς οὐσίαις (1) μετέχει· ὥς καὶ ἐκ τούτου φανερόν, ὅτι τῶν ὄντων ἐστὶν ὁ χρόνος. Καὶ εἰ τὸ γεγονὸς μέρος τοῦ χρόνου ἐν τοῖς γεγονόσι μέρεσι τοῦ μεριστοῦ θεωρεῖται, πῶς οὐθὲν μέρος ἐστὶ τοῦ χρόνου, μεριστοῦ ὄντος; Καὶ εἰ τὸ νῦν οὐκ ἐστὶν ἐλάχιστον μέρος τοῦ χρόνου, τί ἐστὶν ἐξαίφνης καὶ τὸ ἄτομον καὶ ἡ στιγμή τοῦ χρόνου λεγόμενον; Πῶς ἐνδέχεται ἐκ μὲν τοῦ μέλλοντος γίνεσθαι εἰς τὸ νῦν τὴν μεταβολὴν, ἐκ δὲ τοῦ νῦν εἰς τὸ παρεληλυθός, τοῦ νῦν μὴ ὄντος μέρους τοῦ χρόνου; Πάντα γὰρ μέρος τοῦ χρόνου, πρῶτον, μέλλον, ὕστερον, νῦν, ἔπειτα, παρεληλυθός.

32. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ τετάρτου λόγου τῆς αὐτῆς πραγματείας.*

« Ὅτι μὲν ταῖνυν οὔτε κινήσεις οὔτε ἀνευ κινήσεως ὁ χρόνος ἐστὶ, φανερόν. »

Ἀλλ' ὅτι γενητὸς ὁ χρόνος καὶ οὐκ αἰδῖος, ἡργμέως καὶ οὐκ ἀναρχος, πεπερασμένος καὶ οὐκ ἀπειρος, φανερόν ἐστι καὶ τοῦτα. Εἰ δὲ ὁ χρόνος τοιοῦτος, ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡ κίνησις, ἥς ἀριθμὸς ἐστὶν ὁ χρόνος.

33. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Ὅση γὰρ ἡ κίνησις, τοσοῦτος καὶ ὁ χρόνος αἰετῶς κεῖ γεγονέναι. »

Οἷς τὸ γενητὸν καὶ τὸ γεγονέναι πρότεστι, τούτων ἐξ ἀνάγκης τὸ αἰδῖόν τε καὶ ἀναρχον καὶ τὸ ἀπειρον ἀπεστίν.

34. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Τότε φαμέν γεγονέναι χρόνον, ὅταν τοῦ προτέρου καὶ ὑστέρου ἐν τῇ κινήσει αἰσθησιν λάθωμεν. Ὅριζομεν δὲ τῷ ἄλλο καὶ ἄλλο ὑπολαβεῖν αὐτὸ (2), καὶ τὸ μεταξὺ αὐτῶν ἕτερον. Ὅταν γὰρ ἕτερα τὰ ἄκρα τοῦ μέσου νοήσωμεν, καὶ δύο εἴπη ἡ ψυχὴ τὰ νῦν, τὸ μὲν πρότερον, τὸ δὲ ὕστερον, τότε καὶ τοῦτό φαμεν εἶναι χρόνον. Τὸ γὰρ ὀριζόμενον τῷ νῦν χρόνος (3) εἶναι δοκεῖ. Ἔστι γὰρ ὁ χρόνος ἀριθμὸς κινήσεως κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον. Οὐκ ἄρα κίνησις ὁ χρόνος, ἀλλ' ἡ (4) ἀριθμὸν ἔχει ἡ κίνησις. Σημεῖον δέ· τὸ μὲν πλεῖον (5) καὶ ἑλαττον κρίνομεν ἀριθμῷ· κίνησιν δὲ πλείω καὶ ἐλάττω χρόνῳ. »

Ὁ τὴν γένεσιν τοῦ χρόνου τῷ ἐν τῇ κινήσει πρώτῳ (6) καὶ ὑστέρω ὀριζόμενος αἰδῖόν τε καὶ ἀναρχον

(99) Χρόνου. Legendum videtur χρόνος.

(1) Ταῖς οὐσίαις. Reg. 2, ἐν ταῖς οὐσίαις.

(2) Αὐτό. Aristot. αὐτά, et mox καὶ μεταξύ τῶν αὐτῶν.

(3) Χρόνος. Reg. 1, χρόνου.

(4) Ἀλλ' ἡ. Aristot. ἀλλὰ ἡ.

(5) Τὸ μὲν πλεῖον. Scripsit Sylburgius, ut apud Aristotelem τὸ μὲν γὰρ πλεῖον. Sed melius deesse videtur illud γὰρ apud R. Stephanum et in codicibus mss. Mox idem R. Stephanus κρίνομεν. Scripsit Sylburgius ut apud Aristotelem.

(6) Πρώτῳ. Mallet Sylburgius προτέρῳ.

καὶ ἄπειρον οὔτε τὸν χρόνον λέγει οὔτε τὴν κίνησιν. Αἰ
Εἰ γὰρ γέγονεν, οὔτε αἰδιὸν ἐστὶν οὔτε ἀναρχόν· καὶ
εἰ τοῖς οἰκείοις ἀκροῖς ἐστὶ περατουμένη, ἄπειρος οὐκ
ἐστίν.

35. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Τὸ δὲ νῦν τὸν χρόνον μετρεῖ ἢ πρότερον καὶ ὕστε-
ρον καὶ ἀκολουθεῖ τῷ μὲν μεγέθει ἢ κίνησιν, ταύτῃ
δὲ ὁ χρόνος. »

Εἰ οὐκ ἐστὶ τὸ νῦν μέρος τοῦ χρόνου, καθὼς εἶπεν
ἐν τῷ τριακοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ, πῶς μετρεῖ τὸν
χρόνον; Ἡ ἄρα οὐ μετρεῖ τὸν χρόνον τὸ νῦν, ἢ μέ-
ρος αὐτὸ ἀνάγκη εἶναι τοῦ χρόνου· καὶ εἰ ἀκολουθεῖ
τῷ μεγέθει ἢ κίνησιν, ταύτῃ δὲ ὁ χρόνος, γενητὸν ἄρα
τὸ μέγεθος, ὥσπερ ἡ κίνησις καὶ ὁ χρόνος, τὰ ἐκείνῳ
ἀκολουθοῦντα.

36. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Τῆς γραμμῆς ἐλάχιστος ἀριθμὸς πλήθει μὲν ἐστὶ
δύο ἢ μία, μεγέθει δὲ οὐκ ἐστὶν ἐλάχιστος· ἐλάχιστος
γὰρ κατὰ μὲν ἀριθμὸν ἐστὶν ὁ εἰς ἢ δύο, κατὰ δὲ
μέγεθος οὐκ ἐστίν. »

Εἰ μὴ ἐλάχιστόν ἐστι μέρος, ἐν τῇ γραμμῇ μὲν ἡ
στιγμή, ἐν τῷ χρόνῳ δὲ τὸ νῦν, τί ἕτερόν ἐστιν ἡ
στιγμή ἐν τῇ γραμμῇ, καὶ τὸ νῦν ἐν τῷ χρόνῳ; Εἰ
δὲ οὐκ ἐλάχιστόν ἐστι μέρος, ἀλλὰ πέρας, πῶς οὖν
χωρὶς μὲν τοῦ πεπερασμένου ἀδύνατόν ἐστιν εἶναι τὸ
πέρας, χωρὶς δὲ τῆς γραμμῆς ἐνδέχεται εἶναι τὴν
στιγμήν; Καὶ εἰ ἐν οἷς οὐκ ἐστὶ τὸ ἐλάχιστον, ἐν τού-
τοις οὐδὲ τὸ μέγιστον, κατὰ τί ἡ λοιπὴ διαφορὰ τῶν
μερῶν, τοῦ μεγίστου καὶ τοῦ ἐλαχίστου ἀναιρουμέ-
νης τῆς διαφορᾶς;

37. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Ὅστε φανερόν, ὅτι τὰ αἰεὶ ὄντα ἢ τὰ αἰεὶ μὴ ὄντα
οὐκ ἐστὶν ἐν χρόνῳ· οὐ γὰρ περιέχεται ὑπὸ τοῦ χρόνου,
οὐδὲ μετρεῖται τὸ εἶναι αὐτῶν ὑπὸ τοῦ χρόνου. »

Ὅς οὖν (7) τὴν κίνησιν εἴρηκας εἶναι αἰδιόν, καὶ
τὸν χρόνον ταύτης ἀριθμόν; Ὅν γὰρ ὁ χρόνος ἐστὶν
ἀχώριστος, ταῦτα οὐκ ἐνδέχεται μὴ εἶναι ἐν χρόνῳ.

38. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Ὅσα μῆτε κινεῖται μῆτε ἡρεμεῖ, οὐκ ἐστὶν ἐν
χρόνῳ· τὸ μὲν γὰρ ἐν χρόνῳ εἶναι (8) ἐστὶ τὸ μετρεῖ-
σθαι χρόνῳ· ὁ δὲ χρόνος κινήσεως καὶ ἡρεμίας μέ-
τρον. »

Εἰ τὸ ὄν ἐν τῷ χρόνῳ, ἐκεῖνο κινεῖται καὶ ἡρεμεῖ· D
κινεῖται δὲ ὁ οὐρανὸς κατὰ τὸν λέγοντα, καὶ ἡρεμεῖ
ἡ γῆ· ἐν χρόνῳ ἄρα ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, καὶ ἡ τούτων
κίνησις τε καὶ ἡρεμία. Καὶ εἰ γενητὸς ὁ χρόνος, ἐξ
ἀνάγκης (9).

39. Ἐκ πέμπτου (10) λόγου τῆς αὐτῆς
πραγματείας.

« Ὅστε ἀνάγκη ἐκ τῶν εἰρημένων τρεῖς εἶναι με-

cipio et infinitum nec tempus dicit nec motum.
Nam si factus est, nec æternus est nec sine prin-
cipio; et si propriis terminis coercetur, non est
infinitus.

35. Ex eodem libro, lib. iv c. 11, p. 219.

« Præsens autem tempus metitur, qua prius, et
qua posterius; et magnitudinem consequitur motus,
hunc autem tempus. »

Si præsens pars non est temporis, ut dixit trice-
simo tertio capite, quomodo metitur tempus? Vel
profecto præsens non metitur tempus, vel partem
id esse temporis necesse est. Et si magnitudinem
consequitur motus, hunc autem tempus: genita
ergo magnitudo, ut et motus et tempus, quæ illam
consequuntur.

B 36. Ex eodem libro, ibid., c. 12, p. 220.

« Lineæ minimus numerus, multitudo quidem,
duæ aut una: magnitudine autem, non minimus:
minimus namque numerus est unus aut duo; ma-
gnitudine autem minimus non est. »

Si non minima pars est, in linea quidem pun-
ctum, in tempore vero præsens, quid tandem aliud
est punctum in linea, præsens in tempore? Sin non
minima pars est, sed finis: quomodo ergo sine re
finita non potest esse finis, sine linea autem esse
potest punctum? Et, si quibus in rebus non est
minimum, in eisdem etiam non est maximum: quo-
modo reliqua partium differentia, maximi et minimi
differentia sublata, consistit?

C

37. Ex eodem libro, ibid., p. 221.

« Idcirco manifestum est, ea quæ semper sunt, aut
quæ nunquam, non esse in tempore: non enim ea
circumplectitur tempus, neque substantiam eorum
tempus metitur. »

Quomodo igitur motum dixisti esse æternum, et
tempus numerum ejus? A quibus namque separari
tempus non potest, ea fieri non potest quin sint in
tempore.

38. Ex eodem libro, ibid.

« Quæcunque nec moventur, nec quiescunt, in
tempore non sunt; nam in tempore esse, mensuram
tempore subire est; tempus autem motus et quietis
mensura. »

568 Si id quod in tempore est, movetur et
quiescit; movetur autem, ut placet ei, qui hoc dixit,
cælum, et quiescit terra: in tempore ergo cælum
et terra, eorumque et motus et quies. Quod si
genitum tempus, necessario quoque cælum et
terra.

39. Ex libro quinto ejusdem operis.
lib. v, c. 1, p. 225.

« Tres esse vicissitudines sive mutationes, ne-

mas voces illas, ἐξ ὑποκειμένου εἰς οὐχ ὑποκείμενον.
Quæ deerant mutuatus est Langus ab ipso Aristote-
telis textu et in Latinam interpretationem ea
transtulit; Græca apposuit Sylburgius in Notis.
Convenientius visum est ea in ipsum contextum in-
ducere, et sua Aristoteli reddere.

(7) Ὅς οὖν. Leg. πῶς οὖν.

(8) Εἶναι. Desumpsit Sylburgius ex Aristotele.

(9) Ἐξ ἀνάγκης. Explent lacunam Langus et
Sylburgius, addendo ἄρα γενητὸς καὶ οὐρανὸς καὶ γῆ.

(10) Ἐκ πέμπτου. Longa hic erat lacuna, nec
titulus, nec quidquam aliud legebatur præter extre-

cesse est : eam quæ ex subjecto in subjectum, et eam quæ ex subjecto in non subjectum, nec non eam quæ ex non subjecto in subjectum fit. Ea enim quæ ex non subjecto in non subjectum fit, vicissitudo seu mutatio non est, eo quod non sit per oppositionem : neque enim repugnantiam, neque contradictionem habet. Ea quæ ex non subjecto in subjectum fit mutatio, per contradictionem, generatio est ; ea vero quæ ex subjecto in non subjectum, interitus. »

Nusquam videlicet materia, quam supra dicebas subjectam eis quæ gignuntur et intereunt, his quidem, tanquam ex quo ; his autem, tanquam in quod.

40. *Ex eodem libro. ibid., c. 4, p. 271.*

« Quod enim non album est aut non bonum, moveri tamen per accidens potest. Sit enim homo non album. Quod autem omnino non est certum quid, id nullatenus. Neque enim fieri potest, ut quod non est moveatur. »

Si fieri non potest, ut ex eo, quod non movetur, generetur substantia, nec movetur, quod omnino non est certum quid (*fieri enim non potest, ut quod non est moveatur*) ; quomodo ex materia, quæ non est certum quid, facta prorsus est substantia ?

41. *Ex libro nono ejusdem commentationis. lib. viii, c. 1, p. 251.*

« Si nec esse nec intelligi potest tempus sine præsentī, præsens autem medium quiddam est, initium et finem habens, initium quidem futuri, finem autem præteriti ; necesse est semper esse tempus. Nam finis postremi, quod assumptum est, temporis est præsens. Nihil enim potest in tempore apprehendi præter præsens. Quare quia initium est et finis, necesse est citra et ultra esse tempus ; sed si tempus, etiam et motum necesse est, quia tempus perpassio est motus. »

His astruit Aristoteles cælum esse æternum. Nam si medium quiddam est et initium et finis, etiam semper utrinque tempus habet, quo posito sequitur necessario tempus æternum : et si tempus æternum, et motus necessario est æternus, cujus tempus est numerus ; et si motus est æternus, necessario et corpus quod movetur, æternum est. Illud autem absurde coæternum esse statuit ; quod quidem sic arguitur. Quemadmodum enim fiet tempus futurum, ita factum est et præteritum. Sed futurum tempus, ut initium habebit, **569** ita et præteritum tempus habuit initium ; et quemadmodum nihil præteriti temporis est in futuro, ita nec futuri in præsentī. Sed si id quod nunc præsens est, ens est et adest, futurum autem nondum est, neque ens est, neque adest ; non ergo id quod nunc præsens est initium est futuri temporis, sed quod fu-

ταβολάς· τὴν τε ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον, καὶ τὴν ἐξ ὑποκειμένου εἰς μὴ ὑποκείμενον, καὶ τὴν ἐκ μὴ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον. Ἡ γὰρ ἐκ μὴ ὑποκειμένου εἰς μὴ ὑποκείμενον οὐκ ἔτι μεταβολή, διὰ τὸ μὴ εἶναι κατ' ἀντίθεσιν· οὔτε γὰρ ἐναντία, οὔτε ἀντίφασίς ἐστίν. Ἡ μὲν οὖν ἐξ οὐχ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον μεταβολή κατ' ἀντίφασιν γένεσις ἐστίν· ἡ δ' ἐξ ὑποκειμένου εἰς οὐχ ὑποκείμενον φθορά. »

Οὐδαμοῦ ἄρα ἡ ὕλη, ἣν εἶπες ἐν τοῖς ἀνωτέρω ὑποκειμένην τοῖς γινομένοις τε καὶ φθειρομένοις, τοῖς μὲν ὡς ἐξ οὗ, τοῖς δὲ ὡς εἰς ὃ.

40. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Τὸ μὲν γὰρ μὴ λευκὸν ἢ μὴ ἀγαθόν, ὅμως ἐνδέχεται κινεῖσθαι κατὰ συμβεβηκός· εἴη γὰρ ἀνθρώπος τὸ μὴ λευκόν· τὸ δὲ ἀπλῶς μὴ τόδε, οὐδαμῶς· ἀδύνατον γὰρ τὸ μὴ ὄν κινεῖσθαι. »

Εἰ ἐκ τοῦ μὴ κινουμένου ἀδύνατον γενέσθαι οὐσίαν, καὶ τὸ ἀπλῶς τόδε μὴ ὄν οὐδαμῶς κινεῖται (ἀδύνατον γὰρ τὸ μὴ ὄν κινεῖσθαι)· πῶς γέγονεν ἐκ τῆς ὕλης οὐσία ἀπλῶς, τόδε τι οὐκ οὐσης ;

41. *Ἐκ τοῦ ἐννάτου λόγου τῆς αὐτῆς πραγματείας.*

« Εἰ δὲ ἀδύνατον εἶναι (11) καὶ νοῆσαι χρόνον ἀνευ τοῦ νῦν, τὸ δὲ νῦν μεσότης τις, καὶ ἀρχὴν καὶ τελευτὴν ἔχον, ἀλλ' ἀρχὴν μὲν τοῦ ἐσομένου χρόνου, τελευτὴν δὲ τοῦ παρελθόντος· ἀνάγκη αἰεὶ εἶναι τὸν χρόνον. Τὸ γὰρ ἔσχατον τοῦ τελευταίου ληφθέντος χρόνου τὸ νῦν ἐστίν. Οὐδὲν γὰρ ἔστι λαβεῖν ἐν τῷ χρόνῳ παρὰ τὸ νῦν· ὥστε ἐπεὶ ἐστίν ἀρχὴ καὶ τελευτὴ, ἀνάγκη ἐπ' ἀμφοτέρα εἶναι (12) χρόνον· ἀλλ' εἰ χρόνον, ἀνάγκη καὶ κίνησιν, εἴπερ ὁ χρόνος πάθος ἐστὶ κινήσεως. »

Ἐν τούτοις κατασκευάζει ὁ Ἀριστοτέλης τὸν οὐρανὸν εἶναι αἰδίδιον. Εἰ γὰρ μεσότης τις ἐστὶ καὶ ἀρχὴ καὶ τελευτὴ, καὶ ἐκατέρωθεν αἰεὶ ἔχει χρόνον, ᾧ τεθέντι ἀναγκαίως ἔπεται τὸ τὸν χρόνον εἶναι αἰδίδιον· καὶ εἰ ὁ χρόνος αἰδίδιος, καὶ ἡ κίνησις ἐξ ἀνάγκης ἐστὶν αἰδίδιος ἥς ὁ χρόνος ἐστὶν ἀριθμός· καὶ εἰ ἡ κίνησις αἰδίδιος, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὸ κινούμενον σῶμα αἰδίδιον ἐστὶ. Τοῦτο δὲ ἀτόπως ἔθηκε τὸ συναἰδίδιον εἶναι· καὶ ἐλεγχθήσεται οὕτως. Ὡς γὰρ γενήσεται ὁ μέλλων γίνεσθαι χρόνος, οὕτως γέγονε καὶ ὁ παρελθών. Ἀλλ' ὁ μέλλων γίνεσθαι χρόνος, ὥσπερ τὴν μέλλουσαν γενέσθαι ἔχει (13), οὕτως καὶ τὴν ἀρχὴν· καὶ ὥσπερ οὐδὲν τοῦ παρελθόντος ἐστὶν ἐν τῷ μέλλοντι, οὕτως οὐδὲ (14) τοῦ μέλλοντός ἐστιν ἐν τῷ παρόντι. Ἀλλ' εἰ τὸ νῦν ὄν ἐστὶ καὶ πάρεστι, τὸ δὲ μέλλον οὐπω ἐστίν, οὔτε ὄν, οὔτε παρόν· οὐκ ἄρα ἐστὶ τὸ παρὸν νῦν ἀρχὴ τοῦ μέλλοντος χρόνου, ἀλλὰ τὸ μέλλον

(11) *Εἶναι*. Aristoteles καὶ εἶναι.

(12) *Εἶναι*. Additur αἰεὶ apud Aristotelem.

(13) *Τὴν μέλλ. γεν. ἔχει*. Leg. ὥσπερ τὴν μέλλουσαν γενέσθαι ἔχει ἀρχὴν, οὕτω καὶ ὁ παρελθών.

(14) *Οὐδέ*. Legendum putat οὐδὲν Sylburgius, sed immerito ; illud enim οὐδὲν, quod est in membro superiore, facile in hoc subintelligitur.

43. *Ex eodem libro. ib., c. 6, p. 259.*

« Necesse est semper aliquid esse et æternum, quod primum moveat. Demonstratum enim est necesse esse, ut semper sit motus : quod si semper, necesse est ut et continuus sit. Nam quod semper est, continuum est ; quod autem per vices, non continuum. Quod si continua motio, una est : una autem si ab uno movente et moto uno. Nam si aliud atque aliud moveat, non continua erit tota motio, sed per vices. »

Si primum movens localem motum efficit, localis autem motus est cœli, cœlum autem corpus naturale, corpus autem naturale habet in seipso naturaliter principium localis motionis ; frustra ergo movetur cœlum a primo movente motu locali, quem quidem etiamsi non efficeret primum movens, ipsum a seipso moveretur, quia quintum est elementum, nec gravitatem habens, quæ illud deorsum deprimat, nec levitatem quæ sursum efferat, sed aliam virtutem non nominatam, quæ illud circa medium movet. Si primum movens, quod cœlum movet locali motione, neque secundum naturam illud movet, inutile enim est ita movere ; neque præter naturam, posterior est enim naturali motione motio præter naturam ; non ergo cœlum movet. Si motus omnis, ut nunc sit, ita et prius fiebat, sit autem nunc secundum mutationem futuri, futurum autem antequam fiat non est ; quod autem prius non est ac postea sit, id omne genitum est ; quod autem genitum est, sine principio et æternum esse non potest ; non ergo motus æternus est et sine principio.

44. *Ex eodem libro. ib., c. 7, p. 260 seq.*

« Liquet primum esse motum localem. Primum enim, ut de aliis rebus, ita et de motione multifariam dicitur. Dicitur enim prius id quo non existente cætera non erunt, ipsum vero sine aliis erit ; tum etiam id quod tempore, et id quod secundum substantiam prius est. Primum necesse est esse localem motum. Nulla enim necessitas ut augeatur aut immutetur id quod loco movetur, vel etiam gignatur aut corrumpatur. Harum autem motionum nulla esse potest sine continuo illo motu, quem primum movens efficit. Est etiam primus tempore localis motus ; his enim solis, quæ æterna sunt, inesse potest. At in unoquoque eorum, quæ habent generationem, motum localem necesse est ultimam esse motionem. Nam post generationem primum occurrit incrementum et immutatio ; localis autem motus eorum **571** est quæ jam perfecta sunt. Sed aliud necesse est prius moveri locali motu, quod

(17) *Καὶ συνεχῇ.* Conjunctionem ex textu Aristotelis sumpsit Sylburgius et mox ὅν post αἰὲ et τί ante ἄλλος et ὅλη ante κίνησις. Miror illum omnis conjunctionem ei, quæ perincommode deerat in editis nostris.

(18) *Φυσικὸν σῶμα.* Ita Reg. 7. Editi τὸ φυσικὸν σῶμα.

(19) *Τοῦ πρώτου.* Legendum videtur ὑπὸ τοῦ πρώτου.

A

43. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Ἀνάγκη εἶναι τι ἐν καὶ αἰδῖον, τὸ πρῶτον κινουῦν · δέδεικται γάρ, ὅτι ἀνάγκη αἰὲ κίνησιν εἶναι · εἰ δὲ αἰὲ, ἀνάγκη καὶ συνεχῇ (17) εἶναι · καὶ γὰρ τὸ αἰὲ ὅν συνεχές · τὸ γὰρ ἐφεξῆς οὐ συνεχές. Ἡ δὲ συνεχῆς μία · μία δ' εἰ ὑφ' ἐνός τε κινουῦντος καὶ ἐνός τοῦ κινουμένου. Εἰ γὰρ τι ἄλλο καὶ ἄλλο κινήσει, οὐ συνεχῆς ἡ ὅλη κίνησις, ἀλλ' ἐφεξῆς. »

B

Εἰ τὸ πρῶτον κινουῦν τὴν κατὰ φοράν κίνησιν, ἡ δὲ κατὰ φοράν κίνησις ἐστὶ τοῦ οὐρανοῦ, ὁ δὲ οὐρανός ἐστὶ φυσικὸν σῶμα (18), τὸ δὲ φυσικὸν σῶμα ἐν ἑαυτῷ ἔχει φυσικῶς τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως τὴν ἀρχὴν · περιττῶς ἄρα κινεῖται ὁ οὐρανός τοῦ πρώτου (19) κινουῦντος τὴν κατὰ φοράν κίνησιν · ἦν καὶ εἰ μὴ τὸ πρῶτον κινουῦν ἐκίνει αὐτόν, ἐκινεῖτο ἂν αὐτός ὑφ' ἑαυτοῦ, διὰ τὸ εἶναι αὐτόν πέμπτον στοιχείον, μήτε βαρύτητα ἔχον κινουσαν αὐτόν ἐπὶ τὸ κάτω, μήτε κουφότητα κινουσαν αὐτόν ἐπὶ τὸ ἄνω, ἀλλὰ ἑτέραν δύναμιν ἀνώνυμον κινουσαν αὐτόν περὶ τὸ μέσον. Εἰ τὸ πρῶτον κινουῦν τὴν κατὰ φοράν κίνησιν τὸν οὐρανὸν οὔτε κατὰ φύσιν αὐτόν κινεῖ · περιττὸν γὰρ τὸ οὕτω κινεῖν · οὔτε παρὰ φύσιν · δευτέρα γὰρ ἐστὶ κίνησις ἡ παρὰ φύσιν τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως · οὐκ ἄρα κινεῖ τι τὸν οὐρανόν. Εἰ πᾶσα κίνησις, ὡς γίνεται δὲ νῦν, οὕτως καὶ τὸ πρότερον ἐγένετο · γίνεται δὲ νῦν κατὰ μεταβολὴν τοῦ μέλλοντος γίνεσθαι · τὸ δὲ μέλλον γίνεσθαι πρὸ τοῦ γενέσθαι οὕτω ἦν · τὸ δὲ πρῶτον μὲν οὐκ ὄν, ὕστερον δὲ, γενητὸν τοῦτο πᾶν · τὸ δὲ γενητὸν ἀναρχόν τε καὶ αἰδῖον οὐ δυνατόν εἶναι · οὐκ ἄρα ἡ κίνησις αἰδῖός τε καὶ ἀναρχος.

C

44. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Φανερόν, ὅτι ἡ φορά (20) πρώτη · τὸ γὰρ πρῶτον ὥσπερ ἐφ' ἐτέρων, οὕτω καὶ ἐπὶ κινήσεως ἂν λέγοιτο πλεοναχῶς. Λέγεται δὲ πρότερον, οὐ γὰρ μὴ ὄντος, οὐκ ἔσται τὰ ἄλλα, ἐκείνο δὲ ἀνευ τῶν ἄλλων · καὶ τὸ χρόνῳ, καὶ τὸ κατ' οὐσίαν. Ὅτι ἀνάγκη τὴν φοράν εἶναι πρώτην. Οὐδὲ γὰρ μία ἀνάγκη, οὔτε αὐξεσθαι, οὔτε ἀλλοιοῦσθαι τὸ φερόμενον, οὐδὲ δὴ γίνεσθαι, ἢ φθίρεσθαι. Τούτων δὲ οὐδεμίαν ἐνδέχεσθαι (21) τῆς συνεχούς μὴ οὐσης, ἦν κινεῖ τὸ πρῶτον κινουῦν. Ἐτι χρόνῳ πρώτη · τοῖς γὰρ αἰδείοις μόνον ἐνδέχεται κινεῖσθαι ταύτην, ἀλλ' ἐφ' ἐνός μὲν ὁτρουοῦν (22) τῶν ἐχόντων τὴν γένεσιν τὴν φοράν ὑστάτην ἀναγκαῖον εἶναι τῶν κινήσεων. Μετὰ γὰρ τὸ γενέσθαι πρῶτον αὐξήσις καὶ ἀλλοίωσις · φορά δὲ ἡδη τελειουμένων κινήσις ἐστίν. Ἀλλὰ ἕτερον ἀνάγκη κινούμενον εἶναι κατὰ φοράν πρότερον, ὃ καὶ τῆς γενέσεως αἰτίον ἐστὶ τοῖς γιγνομένοις οὐ γιγνόμενον, οἷον τὸ γεννῆσαν τοῦ γεννηθέντος · ἐπεὶ δόξειεν

(20) *Ἡ φορά.* Ipse Aristoteles declarat initio hujus cap. 7 φοράν a se intelligi illum motum, qui est κατὰ τόπον.

(21) *Ἐνδέχεσθαι.* Aristoteles, ἐνδέχεται. Sed noster hic scriptor Aristotelis textum liberius refert, cum sæpe alias, tum maxime in hoc excerpto.

(22) *Ὅτρουοῦν.* Desumpsit Sylburgius ex textu Aristotelis.

ἀν ἡ γένεσις εἶναι πρώτη τῶν κινήσεων, διὰ τοῦτο, ὅτι γενέσθαι δεῖ τὸ πρῶτον. Τὸ δὲ ἐφ' ἐνὸς μὲν ὅπου τῶν γιγνομένων οὕτως ἔχει, ἀλλ' ἕτερον ἀναγκαῖον πρότερον τι κινεῖσθαι τῶν γιγνομένων. Ἐν αὐτῷ (23) καὶ μὴ γιγνόμενον, καὶ τούτου ἕτερον (24) πρότερον. »

Εἰ τὸ αὐξανόμενον τοῦτό ἐστι γενητόν, αὐξάνει δὲ ἡ φορά τῷ ποσῷ τῆς κινήσεως, οὐκ αἰδῖος ἡ φορά. Τὸ γὰρ φερόμενον σῶμα ἔχει τόπους διαφόρους, ἐν οἷς κατατείνον τὴν μετάστασιν τῶν αὐτοῦ μέτρων¹⁶, φερόμενον ποιεῖ κατὰ φοράν κινήσεως τὴν αὐξήσιν. Εἰ ἐν αὐτῇ ἔχει ἡ φορά τῷ ποσῷ τῆς κινήσεως τὴν αὐξήσιν, πῶς λέγεται ἡ φορά τῆς κατὰ αὐξήσιν κινήσεως εἶναι πρώτη; Εἰ ἀδύνατόν ἐστι τὸ μὴ ἡργμέ-
νον καὶ πεπερασμένον δέξασθαι τῇ προσθήκῃ τὴν αὐξήσιν, οὐκ ἄρα ἀναρχος ἡ φορά, τῷ ποσῷ τῆς κινήσεως αἰεὶ μείζων οὖν ἦν γινομένη¹⁷. Εἰ ἡ φορά ἐν τῷ γίνεσθαι καὶ ἀπογίνεσθαι τὸ εἶναι ἔχει, οὐκ ἄρα αἰδῖος ἡ φορά, ἥς αἰεὶ προηγείται τοῦ εἶναι τὸ μὴ εἶναι. Πᾶσα γὰρ κίνησις κατὰ μεταβολὴν γίνεται τοῦ μήπω ὄντος, ἀλλὰ μέλλοντος. Εἰ πᾶσα φορά τῷ παρελθόντι πεπερασμένον ἐστὶ, τὸ δὲ πεπερασμένον πᾶν ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡργμένον, τὸ δὲ ἡργμένον πᾶν γενητόν· γενητὴ ἄρα ἡ φορά. Καὶ εἰ ἡ φορά τοῦ φερόμενου σώματος οὐκ ἐστὶ προτέρα (25), γενητόν ἄρα καὶ τὸ φερόμενον. Εἰ ἐν τοῖς αἰδῖοις τὸ μὲν μόνον κινεῖ, τὸ δὲ μόνον κινεῖται αἰδῖως τὴν κατὰ φοράν κίνησιν· πῶς οὐκ ἐστὶ τῶν ἀδυνάτων τὸ τὸν ἀναρχον ἡργμένην (26) κινεῖσθαι κίνησιν; Εἰ τὸ οὐδνευ τῶν ἄλλων οὐδέν ἐστι, τοῦτο οὐσία τε καὶ χρόνῳ τῶν ἄλλων πρῶτόν ἐστι· πῶς οὐκ ἐστὶν (27) ἀγέννητον; Ἐτέθη γὰρ τὸ πρῶτον κινεῖν πάντων πρῶτον εἶναι καὶ ἀγέννητον· ἐτι δὲ ὁ οὐρανὸς καὶ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ φαινόμενά τε καὶ κινούμενα εἶναι ἀγέννητα πάντα· ὅπερ ἐστὶν ἀτοπον, τὸ λέγειν ἀγέννητόν τι εἶναι πρὸ τινὸς αἰδίου ἐν τοῖς αἰδῖοις. Εἰ τὸ πρῶτον κινεῖν τὴν συνεχομένην κίνησιν, κινεῖ δὲ οὔτε τὴν κατὰ φύσιν, οὔτε τὴν παρὰ φύσιν, ἐκείνην μὲν ὡς περιττὴν καθὼς ἐβρέθη (28), ταύτην δὲ ὡς δευτέραν οὔσαν τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως· οὐκ ἄρα κινεῖ τὴν συνεχῆ κίνησιν οὐδέν. Εἰ τῶν αἰδῖως κινουμένων οὔτε ἡ κίνησις προτέρα τῶν κινουμένων, οὔτε τὰ κινούμενα πρότερα τῆς κινήσεως, ἐστὶ δὲ ἡ κίνησις πᾶσα κατὰ μεταβολὴν τοῦ μήπω ὄντος, ἀλλὰ μέλλοντος· ἐστὶ ἄρα τὰ κινούμενα πάντα ἐκ μεταβολῆς τοῦ μήπω ὄντος, ἀλλὰ

A quidem causa sit generationis his quæ gignuntur, ut genitor genito. Videtur quippe generatio prima esse motionum, propterea quod oportet ut res primum generetur. Atque id in unoquoque eorum quæ generantur ita se habet; sed necesse est aliud quiddam ante ea quæ generantur, moveri, quod quidem ipsum sit nec tamen generetur, atque isto aliud prius. »

Si id quod crescit genitum est, crescit autem localis motus quantitate, non est æterna hæc motio. Habet enim corpus, quod fertur, varia loca, in quibus intendens translationem partium suarum, efficit, dum fertur, motus localis incrementum. Si igitur habet in seipso motus localis incrementum quantitate motionis: quomodo prior esse dicitur ea motione, quæ secundum incrementum fit? Si non potest, quod inchoatum et finitum non est, accipere accessione incrementum, non ergo sine principio motus localis, qui semper quantitate major sit. Si motus localis in ortu et interitu consistit, non ergo æternus est cuius existentiam semper præcedit non existentia. Omnis enim motio per mutationem fit illius quod nondum est, sed futurum est. Si quilibet motus localis præterito finitus est, quidquid autem finitum necessario et inchoatum est, et genitum quidquid inchoatum; genitus ergo motus localis. Et si localis motus non est prior corpore quod transfertur, nec corpus, quod transfertur motu locali prius est; genitum ergo et corpus quod transfertur. Si in iis, quæ æterna sunt, aliud quidem movet tantummodo, aliud autem tantummodo movetur motu locali: quomodo non repugnat, ut quod principio caret inchoato moveatur motu? Si illud sine quo nihil est ex aliis, et substantia et tempore prius est aliis, quomodo est ingenitum? Statutum enim est primum movens omnium primum esse et ingenitum, adhuc etiam cælum et quæ in cælo apparent et moventur esse ingenita omnia: quod quidem absurdum dictum est, in rebus æternis esse aliquid ingenitum alio æterno prius. Si primum movens continuum motum efficit, nec tamen eum motum efficit qui secundum naturam est, nec eum qui præter naturam, illum quidem ut supervacaneum, ut dictum est, hunc autem ut posteriorem naturali motu; nihil est ergo quod motum continuum efficiat. Si in iis, quæ ab æterno moventur, nec motus prior est iis, quæ moventur, nec ea

¹⁶ Leg. τῶν αὐτοῦ μερῶν, ut n. 52. ¹⁷ Leg. μείζων γινομένη.

(23) Ὅρ αὐτό. Hic adhibenda fuit interpunctio, quæ et apud Aristotelem et in prioribus nostris editionibus minus observata, erroris occasio exstitit interpretibus, excepto Lango. Repugnat enim ut inter genita recenseat id quod genitum non esse asseverat.

(24) Καὶ τούτου ἕτερον. Videbatur prima specie legendum καὶ τούτου οὐκ ἕτερον, vel superior negatio ab his verbis non disjungenda. Sed noster scriptor minime legit negationem. Sic enim refellit hæc Aristotelis verba: Εἰ ἐστὶν ἀγέννητον τὸ πρότερον καὶ ὕστερον, ἐστὶ ἄρα ὅτε τὸ ἀγέννητον οὐκ ἀγέννη-

τον. His enim verbis confutationem suam absolvit, quæ accurate respondent postremis Aristotelis verbis.

(25) Οὐκ ἐστὶ προτέρα. Ut infra, addendum οὔτε τὸ φερόμενον πρότερον τῆς κινήσεως.

(26) Ἠργμένη. Legitur ad marg. Reg. 2 ἡργμένον. Atque ita R. Stephanus ad calcem.

(27) Πῶς οὐκ ἐστὶν. Leg. πῶς οὖν. Nam conceptis verbis ingenitum esse illud primum movens declarat Aristoteles, quam ob causam refellitur a pseudo-Justino.

(28) Καθὼς ἐβρέθη. Nimirum supra n. 43.

quæ moventur motu priora sunt; est autem quælibet motio per mutationem illius quod nondum est, sed futurum est; quæcunque ergo moventur, ea ex mutatione illius quod nondum est, sed futurum est, habebunt ut sint. Si in unoquoque eorum, quæ generantur, localis motus ultima quidem est motio-
num, sed necesse est aliud prius esse quod motu locali moveatur, **572** et cum ingenitum sit causa sit generationis: quomodo potest idem et illius generationis, quæ secundum naturam est, et illius, quæ præter naturam, causa esse? Nam qui primus generavit, generatus non est. Illud tamen, quod primum movetur, eodem modo movebatur in generatione illius, qui primus factus est, ac postea in generatione eorum, quæ ex ipso genita sunt. Vel ergo causa non est omnis generationis quod sic movetur ingenite; vel primum movens non omnem efficit motum, cum diversa generatio in iis, quæ generantur, appareat, ita ut alia supra naturam facta sint, alia secundum naturam. Si ingenitum est prius et posterius; erit ergo aliquando ingenitum non ingenitum, quod quidem absurdum est, aliquando non esse ingenitum.

45. *Ex eodem libro, ibid., c. 8, p. 263.*

« In continuo infinita insunt dimidia, non tamen actu, sed potentia. »

Si actu nihil infinitum est; videlicet nec motus nec tempus infinita. Motus autem et tempus cum præterito finita sint, necessario inchoata sunt: inchoata autem cum sint, necessario et genita. Quod si motus et tempus genita, necessario sane et corpus quod semper in eo, quod moveatur, esse habet. Quod si semper assumpti temporis dimidia licet sumere ex futuro et addere præterito; tamen ne hoc quidem modo fieri potest, ut tempus præterita sui parte actu in finitum unquam sit.

46. *Aristotelis ex libro primo De cælo.*
ibid. i. c. 2. p. 269.

« Necesse est esse aliquod corpus simplex, ita comparatum, ut sua ipsius natura feratur motu circulari. »

Quid igitur opus est primo movente, ut ejusmodi corpus moveat, quod sua ipsius natura fertur motu circulari?

47. *Ex eodem libro, ibid.*

« Liqueat esse aliquam corporis substantiam, ab his, quæ hic constitutæ sunt, diversam, diviniorum et priorem his omnibus. »

Si hoc corpus ab æterno et sine principio circa terram, quæ substantia est hic constituta, movetur: quomodo terra prius esse potest, sine qua non movetur motu circulari? Et si quod æternum et sine principio est et utile ad constitutionem eorum, quæ hic fiunt, id ut ejusmodi corpori, ita et terræ adest, cur illud corpus præstantius sit et prius quam terra?

48. *Ex eodem libro, ibid. c. 3. p. 269.*

« Fieri non potest, ut corpus, quod in orbem movetur, gravitatem habeat aut levitatem. »

(29) *Οὐκ ἀγέννητον.* Multo aptius legeremus οὐκ ἐγένετο, non erat.

Ἀ μέλλοντος, τὸ εἶναι ἔχοντα. Εἰ ἐφ' ἐνός τῶν γινόμενων ἡ φορὰ ὑστάτη τῶν κινήσεων, ἀλλ' ἀνάγκη ἕτερον κινούμενον κατὰ φορὰν εἶναι πρότερον, ὃ καὶ τῆς γενέσεως αἷτιον ἀγέννητον ὄν· πῶς ἐνδέχεται τὸ αὐτὸ τῆς κατὰ φύσιν γενέσεως αἷτιον εἶναι, καὶ τῆς ὑπὲρ τὴν φύσιν γενέσεως; Ὁ γὰρ πρῶτως γενήσας οὐκ ἐγεννήθη. Καίτοι τὸ πρότερον κινούμενον οὕτως ἐκινεῖτο ἐπὶ τῆς γενέσεως τοῦ πρῶτως γινόμενου, ὥς ὕστερον ἐκινήθη ἐπὶ τῆς γενέσεως τῶν ἐξ ἐκείνου. Ἡ ἄρα οὐκ ἔστιν αἷτιον τῆς πάσης γενέσεως τὸ οὕτω κινούμενον ἀγενήτως, ἢ οὐ κινεῖ τὸ πρῶτον κινῶν τὴν συνεχῆ κίνησιν, διαφορᾶς γενέσεως ἐν τοῖς γιγνομένοις θεωρουμένης, καθ' ἣν τὰ μὲν ὑπὲρ τὴν φύσιν γέγονε, τὰ δὲ κατὰ φύσιν. Εἰ ἔστιν ἀγέννητον τὸ πρότερον καὶ ὕστερον, ἔσται ἄρα ὅτε τὸ ἀγέννητον οὐκ ἀγέννητον (29)· ὅπερ ἔστιν ἄτοπον, τὸ ποτὲ μὴ εἶναι τὸ ἀγέννητον.

45. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Ἐν δὲ τῷ συνεχεῖ ἐνεστί μὲν ἄπειρα ἡμίσεα, ἀλλ' οὐκ ἐντελεχεῖα, ἀλλὰ δυνάμει. »

Εἰ ἐντελεχεῖα μὲν οὐδὲν ἄπειρον, δηλονότι οὐδὲ ἡ κίνησις, οὐδὲ ὁ χρόνος ἔστιν ἄπειρος. Κινήσεώς τε καὶ χρόνου τῷ παρελθόντι πεπερασμένων ὄντων, ἐξ ἀνάγκης εἰσὶν ἡργμένοι· ἡργμένων δὲ αὐτῶν, ἐξ ἀνάγκης εἰσὶ καὶ γενητοί. Εἰ δὲ ἡ κίνησις καὶ ὁ χρόνος εἰσὶ γενητοί, ἐξ ἀνάγκης ἄρα καὶ τὸ κινούμενον σῶμα, τὸ αἰὲν ἐν τῷ κινεῖσθαι τὸ εἶναι ἔχον. Εἰ δὲ καὶ αἰὲν τὸν ληφθέντα χρόνον τούτου τὰ ἡμίσεα ἐνδέχεται ληφθῆναι ἐκ τοῦ μέλλοντος, καὶ προστεθῆναι τῷ παρελθόντι, ἀλλ' οὐδ' οὕτως ἐνδέχεται τὸν χρόνον τῷ παρελθόντι ἄπειρον εἶναι ἐντελεχεῖα ποτέ.

46. *Ἀριστοτέλους ἐκ τοῦ Περὶ οὐρανοῦ πρώτου λόγου.*

« Ἀναγκαῖον εἶναι τι σῶμα ἀπλοῦν, ὃ πέφυκε φέρεσθαι τὴν κύκλῳ κίνησιν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν. »

Τίς οὖν χρεῖα τοῦ πρῶτως κινῶντος κινεῖν τοιοῦτον σῶμα, τὸ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν τὴν κύκλῳ κινούμενον κίνησιν;

47. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Φανερόν, ὅτι πέφυκε τις οὐσία σώματος ἄλλη παρὰ τὰς ἐνταῦθα συσταθείσας (30), θειότερα καὶ προτέρα τούτων ἀπάντων. »

Εἰ τοῦτο τὸ σῶμα αἰδίως καὶ ἀνάρχως περὶ τὴν γῆν τὴν ἐνταῦθα οὔσαν οὐσίαν κινεῖται· πῶς δύναται τῆς γῆς εἶναι πρότερον, ἥς χωρὶς οὐκ ἂν ἐκινεῖτο τὴν κύκλῳ κίνησιν; Καὶ εἰ τὸ αἰδίον, καὶ τὸ ἀγέννητον, καὶ τὸ χρήσιμον πρὸς σύστασιν τῶν ἐνταῦθα γιγνομένων, ὥς πρόσ-
εστι τῷ τοιοῦτῳ σώματι, οὕτως πρόσσεστι τῇ γῇ, διὰ τί τὸ σῶμα ἐκεῖνο τιμωτέρον καὶ πρότερον τῆς γῆς;

48. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Τὸ δὲ (31) κύκλῳ σῶμα φερόμενον ἀδύνατον ἔχειν βάρος ἢ κορυφότητα. »

(30) *Συσταθείσας.* Aristot. συστάσεις.

(31) *Τὸ δέ.* Aristot. τὸ δὲ.

Εἰ τὸ μὴ ἔχον βάρος καὶ κουφότητα οὐ δυνατόν εἶναι ἀπτόν· ἐν γὰρ τοῖς ἔχουσι βάρος καὶ κουφότητα ἐστὶ τὸ ἀπτόν· πῶς τὸ ἐκείνων ἀνευ μὴ δυνάμενον εἶναι ἔχει, ἐκεῖνα δὲ οὐκ ἔχει; Πῶς δὲ τῇ αὐτοῦ κινήσει θερμαντικὴν τινὰ δύναμιν ἀποτελεῖ, καθάπερ τὰ ἐνταῦθα σώματα τὰ ἔχοντα βαρύτητα καὶ κουφότητα, τὰ ταῖς ἑαυτῶν κινήσεσι θερμαντικὰς ἐκτελοῦντα ἐνεργείας;

49. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Αἱ δὲ τῆς φορᾶς ἐναντιώσεις κατὰ τὰς τῶν τόπων εἰσὶν ἐναντιώσεις. Εἰ μὲν γὰρ ἴσαι ἦσαν, οὐκ ἂν ἦν κινήσεις αὐτῶν· εἰ δὲ ἡ ἑτέρα κινήσεις ἐπεκράτει (32), ἡ ἑτέρα οὐκ ἂν ἦν. Ὡστε, εἰ ἀμφοτέρως (33) ἦν, μάτην ἂν ἦν θάτερον σῶμα, μὴ κινούμενον τὴν αὐτοῦ κίνησιν. Μάτην γὰρ ὑπόδημα τοῦτο λέγομεν (34) οὐ μὴ ἐστὶν ὑπόδεσις. Ὁ δὲ Θεὸς καὶ ἡ φύσις οὐδὲν μάτην ποιοῦσιν. »

Εἰ ἦσαν ἐν φορᾷ σωμάτων κινήσεις ἐναντίαι, ἡ ἴσαι κατὰ τὴν ἀντιπερίστασιν κωλύουσai τὰς ἀλλήλων κινήσεις, εἴτε ἄνισοι, καὶ διὰ τὴν ἐπικράτειαν τοῦ θατέρου τὸ ἕτερον ἀκίνητον ἐγίνετο, τῇ βίᾳ τοῦ ἐπικρατοῦντος τὸ κρατούμενον, τὴν αὐτοῦ κατὰ φύσιν μὴ ἀνύον κίνησιν· μάτην ἂν ἐγένετο τὰ οὕτω πρὸς τὰς οικείας τε καὶ κατὰ φύσιν κινήσεις ἐμπεποδισμένα, καὶ Θεοῦ οὐκ ἂν ἦν ἔργα ταῦτα, οὔτε φύσεως δηλονότι. Εἰ τῶν μάτην γινομένων, ὁ Θεὸς τούτων ποιητὴς οὐκ ἦν, οὔτε ἡ φύσις· τῶν οὐ μάτην ἄρα γινομένων, ἀλλ' ἀνεμποδίστως τὰς κατὰ φύσιν αὐτῶν κινήσεις ἐκτελοῦντων, ὁ Θεὸς τούτων ἐστὶ ποιητὴς καὶ ἡ φύσις. Πῶς οὖν οὐκ ἐστὶ τῶν ἀτοπωτάτων τὸ ἀγένητα λέγειν, αἰδιότα τε καὶ ἀναρχα ταῦτα, ὧν ὁ Θεὸς καὶ ἡ φύσις ἐστὶ ποιητὴς; Καί, εἰ ὑποδήματα ἔργα τεχνίτου ἐκεῖνα λέγομεν τὰ ἔχοντα ὑπόδεσιν, διὰ τί μὴ καὶ τὰ σώματα τὰ κατὰ φύσιν τὰς οικείας ἐκτελοῦντα κινήσεις, λέγομεν νοήματα Θεοῦ τε καὶ φύσεως;

50. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Τὸ μὲν οὖν ἕτερον εἶναι τὸν λόγον τὸν ἀνευ τῆς ὕλης, καὶ τὸν ἐν τῇ ὕλῃ τῆς μορφῆς, καλῶς τε (35) λέγεται, καὶ ἐστω τοῦτο ἀληθές· ἀλλ' οὐδὲν ἦττον οὐδεμία ἀνάγκη διὰ τοῦτο πλείους εἶναι κόσμους, οὐδὲ ἐνδέχεται πλείους γενέσθαι (36), ἐπαίπερ οὗτος (37) ἐκ πάσης ἐστὶ τῆς ὕλης, ὥσπερ ἐστίν. »

Εἰ τὸ ἀβύλως καὶ ἐνύλως ἐστὶ τοῦ λόγου πρὸς τὸν λόγον ἡ διαφορὰ, δηλονότι ὕστερον τοῦ λόγου τοῦ ἀβύλου ὁ λόγος ὁ ἐνύλος. Πῶς οὖν ἀγένητος ὁ κόσμος, ἐκ τοῦ ὕστερου λόγου τὴν σύστασιν ἐσχηκώς; Εἰ ἀνεῖδος καὶ ἀνούσιος, καὶ τοῦ εἶναι τόδε τι ἐστερημένη ἡ ὕλη πρὸ τοῦ λαβεῖν τὸ εἶδος, καὶ γενέσθαι οὐσία, καὶ τόδε τι· πῶς ἀγένητος ὁ κόσμος, ἐκ τῆς τοιαύτης ὕλης γεγονώς; Εἰ ὁ ἐσχηκώς τὸν λόγον τοῦ ἐνὸς κόσμου, οὗτος καὶ πλείωνων κόσμων εἶχε τοὺς

A Si id quod gravitatem et levitatem non habet, tractabile non est; nam in iis, quæ gravitatem et levitatem habent, tractabile est. **573** quomodo id habet, quod absque illis esse non potest, illa autem non habet? Quo pacto etiam motu suo vim quamdam calefactoriam aeris efficit, non secus ac corpora terrena pondus et levitatem habentia, quæ suis ipsorum motibus calefactorias efficiunt operationes?

49. *Ex eodem libro, ibid., c. 4, p. 271.*

« Delationis contrarietates secundum locorum contrarietates fiunt. Nam si pares essent, non esset earum motus. Quod si altera prævaleret motio, non esset altera. Quare si utraque esset, frustra esset alterum corpus, quod suo motu non moveretur. Frustra enim calceum dicimus qui ligulam non habet. Deus autem et natura nihil faciunt frustra. »

Si essent in motu locali corporum motiones contrariæ, vel pares, ita ut per mutuam oppositionem suos invicem impedirent motus; vel impares ita ut ob alterius dominatum alterum immobile esset, dominantis violentia victum, nec suum naturalem peragens cursum, frustra facta essent, quæ sic ad suos et naturales motus impedita essent, neque hæc Dei profecto opera essent, neque naturæ. Si eorum, quæ frustra fiunt, Deus conditor non est nec natura; eorum ergo, quæ frustra non fiunt, sed sine impedimento naturales suos cursus peragunt, Deus conditor est et natura. Quomodo igitur non absurdissimum ea ingenita dicere et æterna et sine principio, quorum Deus conditor est et natura? Et si calceamenta illa dicimus opera artificis, quæ habent ligulam; cur non et corpora illa, quæ secundum naturam proprios perficiunt cursus, Dei inventa et naturæ dicimus?

50. *Ex eodem libro, ibid., c. 9, p. 278.*

« Igitur aliam esse sine materia et aliam in materia rationem formæ, recte dicitur, idque verum esse maneat. At nihilominus nulla idcirco necessitas plures esse mundos, nec plures esse possunt, siquidem iste ex tota est materia, sicuti est. »

B Si materiali et immateriali continetur rationis a ratione discrimen, liquet posterius esse immateriali materialem rationem. Quomodo ergo ingenitus mundus, qui ex posteriori ratione constitutionem habet? Si sine forma et substantia est, neque id habet materia ut certum quid sit, antequam formam suscipiat, atque substantia et certum quid: quomodo ingenitus mundus, qui ex ejusmodi factus est materia? Si qui habuit unius mundi rationem sive ideam, is

(32) *Ἐπεκράτει.* Aristot. ἐκράτει.

(33) *Ἀμφοτέρως.* Ita Reg. uterque. Editi ἀμφοτέρων. Aristot. ἀμφοτέρα. Mox Aristot. τὴν αὐτὴν κίνησιν.

(34) *Τοῦτο λέγομεν.* Ita Aristot. Editi nostri vitiose, λέγομένου.

(35) *Καλῶς τε.* Voculam desumpsit Sylburgius ex contextu Aristotelis.

(36) *Γενέσθαι.* Aristot. εἶναι.

(37) *Οὗτος.* Ita Aristotelis textus. Vitiose editi nostri, οὕτως.

et plurium mundorum habuit rationes, nec tamen mundum, quia ei placebat, ad arbitrium suum condidit, sed suppetente materia unum mundum condere potuit, deficiente plures non potuit: quomodo non videtur frustra habuisse plurium mundorum ideas, quos condere non valuit ob materiæ penuriam? Si ex ingenito ingenitum fieri non potest: quomodo, si ingenita materia et ingenitus mundus, hic ex illa sit? Si non fecit **574** Deus, ut ea quæ sunt ex materia, ita et materiam; non ergo facit Deus quæcunque vult, sed quæcunque potest. Sed si parem habet voluntati potestatem in omnibus, conditor profecto materiæ Deus, quemadmodum et eorum, quæ ex materia facta sunt. Si subjecta Deo materia ad effectiorem eorum, quæ ex illa facta sunt, cum esset sine forma et substantia, sine qualitate et quantitate, Dei potestate mutata est in hæc omnia, ac substantia qualitatem et quantitatem habens facta est: quomodo non eadem Dei potestate, quæ tot ac tantas in illa mutationes effecit, non ita adaucta est, ut plures ex illa mundi fierent, sed in effectiorem unius mundi consumpta, Deum invitum coercuit, quominus plures mundos crearet?

51. *Ex eodem libro, ibid., c. 9, v. 278.*

« Cælum ex iis quidem est quæ singularia sunt, et ex iis quæ ex materia facta sunt. Sed si non ex parte illius factum est, sed ex tota; alia quidem ipsi cælo, alia huic cælo essentia, sed tamen nec aliud est cælum, nec plures esse possunt, quia universam istud materiam complexum est. »

Si cælum est ex singularibus et ex iis quæ ex materia et forma constant, ita ut alia sit ipsi cælo, alia immateriali ideæ essentia, quomodo non genitum est cælum, quod habet principium substantiæ suæ conjunctionem materiæ et formæ ex quibus constat? Si materia per se ipsam nec gravitatem habet nec levitatem (hæc enim sunt eorum, quæ ex illa fiunt, corporum affectiones); si ex universa ejusmodi materia factum est cælum, quod nec gravitatem habet nec levitatem: unde facta sunt cætera omnia, cum universa in cæli effectiorem consumpta fuerit materia? Si antequam formaretur materia hac cæli forma, nec gravitatem habuit nec levitatem, quemadmodum nunc non habet postquam formam suscepit: quomodo non movebatur sante susceptam formam, quemadmodum nunc forma suscepta movetur? Si moveri substantiæ est, gravitatem autem non habere nec levitatem, materiæ est, non substantiæ, movetur autem cælum motu circulari, quia gravitatem non habet nec levitatem, liquei cælum ita moveri propter materiam, non propter formam. Quomodo ergo materia ante formam, cum nec gravitatem habeat nec levitatem, minime mobilis est motu circulari?

52. *Ex secundo libro De cælo.*

« Unumquodque eorum, quorum aliquod opus est, operis gratia est. Dei autem opus est immortalitas: id autem est vita æterna: quare necesse ut

38) Τῷ Θεῷ. Aristot. τῷ θεῷ et mox τοιοῦτος.

λόγους, καὶ μὴ τῷ ἀρασκομένῳ τοῦ κόσμου ἐποίει τὴν ποίησιν κατὰ τὴν οἰκείαν βούλησιν, ἀλλὰ τῇ εὐπορίᾳ τῆς ὕλης ἱσχυσε ποιεῖν κόσμον ἓνα, καὶ τῇ ἀπορίᾳ αὐτῆς οὐκ ἱσχυσε ποιεῖν πλείονας κόσμους· πῶς οὐ δοκεῖ μάτην ἐσχηκέναι πλείονων κόσμων τοὺς λόγους, ὧν τὴν ποίησιν οὐκ ἱσχυσε διὰ τὴν ἀπορίαν τῆς ὕλης; Εἰ ἐξ ἀγενήτου ἀδύνατον γενέσθαι ἀγένητον, πῶς, εἰ ἀγένητος μὲν ἡ ὕλη, ἀγένητος δὲ καὶ ὁ κόσμος, γίνεται οὗτος ἐξ ἐκείνης; Εἰ μὴ ὡς ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ ἐκ τῆς ὕλης, οὕτω καὶ τὴν ὕλην ἐποίησεν, οὐκ ἄρα ποιεῖ ὁ Θεὸς ὅσα βούλεται, ἀλλ' ὅσα ἱσχύει. Εἰ δὲ ἴσῃ τῇ βουλήσει ἔχει τὴν ἰσχὺν ἐν πᾶσι, ποιητῆς ἄρα τῆς ὕλης ὁ Θεός, ὥσπερ καὶ τῶν ἐκ τῆς ὕλης. Εἰ ἡ ὕλη, ὑποκειμένη Θεῷ εἰς ποίησιν τῶν ἐξ αὐτῆς ἀνείδεος οὐσα καὶ ἀνούσιος, ἀποιός τε καὶ ἀποσος, ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως μετεβλήθη εἰς ταῦτα πάντα καὶ γέγονεν οὐσία πεποιομένη καὶ πεποσωμένη· πῶς οὐκ ηὐξήθη ὑπὸ τῆς αὐτῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, τὰς τοσαύτας ἐν αὐτῇ ἐργασαμένης μεταβολὰς εἰς τοσοῦτον, ὥστε καὶ πλείονας κόσμους γενέσθαι ἐξ αὐτῆς, ἀλλ' εἰς γένεσιν ἑνὸς κόσμου ἀναλωθεῖσα, ἄκοντα τὸν Θεὸν ἔκασσε τοῦ ποιεῖν πλείονας κόσμους;

51. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Ὁ δὲ οὐρανός ἐστι μὲν τῶν καθ' ἕκαστα καὶ τῶν ἐκ τῆς ὕλης· ἀλλ' εἰ μὴ ἐκ μορίου αὐτῆς συνέστηκεν, ἀλλ' ἐξ ἀπάσης, τὸ μὲν εἶναι αὐτῷ οὐρανῷ, καὶ τῷδε τῷ οὐρανῷ, ἑτερόν ἐστιν, οὐ μέντοι οὔτε εἴη ἂν ἄλλος, οὔτ' ἂν ἐνδέχοιτο γενέσθαι πλείους, διὰ τὸ πᾶσαν τὴν ὕλην περιειληφέναι τοῦτον. »

Εἰ ἐστὶν ὁ οὐρανός τῶν καθ' ἕκαστα, καὶ τῶν ἐκ τῆς ὕλης καὶ λόγου συγχειμένων, ὥστε τὸ μὲν εἶναι αὐτῷ οὐρανῷ, τῷ αὐτῷ δὲ λόγῳ εἶναι ἕτερον, πῶς οὐκ ἐστὶ γενητός, ἀρχὴν ἔχων τῆς οἰκείας οὐσίας, τὴν σύνθεσιν ὕλης τε καὶ λόγου ἐξ ὧν ἐστίν; Εἰ ἡ ὕλη καθ' ἑαυτὴν αὐτὴ βαρύτητα ἔχει οὔτε κουφότητα (ἐστὶ γὰρ ταῦτα τῶν ἐξ αὐτῆς γινομένων σωμάτων πάθη)· εἰ ἐκ πάσης τῆς τοιαύτης ὕλης γέγονεν ὁ οὐρανός ὁ μήτε βαρύτητα ἔχων μήτε κουφότητα· πόθεν γέγονε τὰ ἄλλα πάντα, τῆς ὕλης ἀναλωθείσης πάσης εἰς τὴν τοῦ οὐρανοῦ ποίησιν; Εἰ πρὸ τοῦ εἰδοποιήθηναι τὴν ὕλην τῷ εἶδει τοῦ οὐρανοῦ, οὕτως οὐκ εἶχε βαρύτητα καὶ κουφότητα, ὡς νῦν οὐκ ἔχει μετὰ τὸ εἰδοποιηθῆναι αὐτήν· πῶς οὐκ ἐκινεῖτο πρὸ τῆς εἰδοποιήσεως, ὡς νῦν κινεῖται μετὰ τὴν εἰδοποίησιν; Εἰ τὸ κινεῖσθαι οὐσίας ἐστὶ, καὶ τὸ μὴ ἔχειν βαρύτητα καὶ κουφότητα ὕλης ἐστὶ, καὶ οὐκ οὐσίας, κινεῖται δὲ ὁ οὐρανός τὴν κύκλῳ κίνησιν, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βαρύτητα καὶ κουφότητα· δηλονότι διὰ τὴν ὕλην τὸ κινεῖσθαι οὕτως ἔχει ὁ οὐρανός, καὶ οὐ διὰ τὸ εἶδος. Πῶς οὖν ἀκίνητος ἡ ὕλη πρὸ τοῦ εἶδους κατὰ τὴν κύκλῳ κίνησιν, οὔτε βαρύτητα ἔχουσα οὔτε κουφότητα;

52. *Ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου Περί οὐρανοῦ.*

« Ἐκαστόν ἐστιν ὧν ἐστὶν ἔργον· ἕνεκα τοῦ ἔργου. Θεοῦ δὲ ἐνέργεια ἀθανασία· τοῦτο δ' ἐστὶ ζωὴ αἰδίου· ὥστε ἀνάγκη τῷ Θεῷ (38) κίνησιν αἰδίου ὑπάρχειν.

Ἐπεὶ δὲ οὐρανὸς τοιοῦτον· σῶμα γάρ τι θεῖον· διὰ τοῦτο ἔχει τὸ ἐγκύκλιον (39) σῶμα, ὃ φύσει κινεῖται κύκλῳ ἀεὶ. »

Εἰ τοῦ μὲν ἀγενήτου καὶ ἀϊδίου οὐδὲν ἐστὶ τοῦ εἶναι αἰτίον· ὧν δὲ ἐστὶν ἔργον, ταῦτα ἕνεκεν (40) τοῦ ἔργου ἐστὶν· οὐκ ἄρα ἀϊδία, ὧν τὰ ἔργα τοῦ εἶναι ἐστὶν αἰτία. Εἰ ἀψύχων ἐστὶ τὸ τῇ παρουσίᾳ μόνον ἐνεργεῖν τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας, λογικῶν δὲ, τὸ τῇ βουλήσει· πῶς ἐστὶ θεὸς ὁ οὐρανός, ὁ μὴ βουλήσει τὴν ἀθανασίαν ἐνεργῶν, ἀλλὰ τῇ κινήσει τε καὶ τῇ μεταστάσει τῶν ἐκυτοῦ μερῶν; Εἰ τὸ ἀγέννητον οὔτε πρὸς τὸ εἶναι, οὔτε πρὸς τὸ ποιεῖν χρῆζει τινός, ἢ τινῶν τῶν ἐξωθεν τῆς συνεργείας· πῶς ὁ οὐρανός, καὶ πρὸς τὸ εἶναι αὐτὸν κινήτων χρῆζων τῆς γῆς περὶ ἣν κινεῖται, καὶ πρὸς τὸ ποιεῖν, τοῦ ἡλίου, καὶ τῆς σελήνης, καὶ τῶν λοιπῶν ἀστρῶν, ἐστὶν ἀγέννητος; Εἰ τοῦ ἀγενήτου οὐκ ἐστὶ λόγος ἐν τῷ ποιῶντι, πῶς, εἰ ἀγέννητος ὁ οὐρανός, ἔχει λόγον αὐτὸν ἐν τῷ ποιῶντι, καὶ λόγον ἑνυλον ἐν τῇ ὕλῃ δι' ἣν ἕτερον τὸ οὐρανῷ εἶναι τῷ τόδε οὐρανὸν εἶναι; Εἰ οὐ δύναται ὁ οὐρανός ποιῆσαι τῇ βουλήσει ἢ ποιεῖ τῇ κινήσει, πῶς θεὸς οὗτος ἀϊδίου, ἀϊδίον ἐνεργῶν ζωὴν ἀβουλήτως; Εἰ ἐν τοῖς ἀϊδίοις οὐκ ἐνεργεῖ ὁ οὐρανός τὴν αἰώνιον ζωὴν· ἔχουσι γὰρ ταύτην ἐκ τῆς οἰκείας φύσεως· τὰ γενητὰ δὲ καὶ φθαρτὰ αἰωνίως οὐ ζῶσι· ποῦ ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἣν ἐνεργεῖ ὁ οὐρανός; Εἰ μὴ μόνον πρὸς γένεσιν τῶν γιγνομένων, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τῶν φθειρομένων ¹² χρησίμη ἡ τοῦ οὐρανοῦ κίνησις· πῶς θεὸς ὁ οὐρανός, καὶ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος, δι' ἣς φθείρεται τὰ φθαρτά; Εἰ ἐκ τῆς ὕλης συναγένητον τῇ ὕλῃ οὐ δυνατόν εἶναι, πῶς ἀγέννητος ὁ οὐρανός, ὁ ὧν ἐκ τῆς ὕλης; Εἰ τὸ ἐξ ἀμφοτέρων, ὕστερον ἀμφοτέρων, πῶς ὁ οὐρανός, ὁ ὧν ἐκ τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους, συναϊδίας ἐστὶν ἀμφοτέροις; Εἰ τὸ εἶδος οὐκ ἐκ τῆς ὕλης, ἀλλὰ ἐκ τοῦ ποιῶντος, πῶς ὁ οὐρανός, ἀλλοθεν ἔχων τὴν ὕλην καὶ ἐτέρωθεν τὸ εἶδος, ἀγέννητός ἐστιν; Εἰ ὕλικόν ἐστὶ σῶμα ὁ οὐρανός, καὶ σφαιρικὸν ἔχει τὸ σχῆμα, καὶ ἐστὶν ἀγέννητος· πῶς οὐκ ἀμφοτέρωθεν ἔχει ἐκ τῆς ὕλης, καὶ τὸ εἶναι ὃ ἐστὶ, καὶ τὸ ἔχειν ὃ ἔχει; Εἰ ἐστὶν ἡ ὕλη τὸ τοῖς καθ' αὐτὸ ἐξ αὐτῆς γιγνομένοις πρώτως ὑποκειμένον καὶ ἐνυπάρχον, πῶς ἀγέννητος ὧν ὁ οὐρανός, ὡς τὰ γενητὰ τὴν ὕλην ἔχει ὑποκειμένην τε καὶ ἐνυπάρχουσαν;

53. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Ἐπειδὴ ὁ οὐρανός σῶμά τι θεῖον, διὰ τοῦτο ἔχει τὸ ἐγκύκλιον σῶμα ὃ φύσει κινεῖται κύκλῳ ἀεὶ· διὰ τί οὖν οὐκ ὅλον τὸ σῶμα τοῦ οὐρανοῦ τοιοῦτον; Ὅτι ἀνάγκη μένειν τι τοῦ σώματος τοῦ φερομένου κύκλῳ, τὸ ἐπὶ τοῦ μέσου (41)· τούτου δ' οὐδὲν ὅλον τε μένειν μῶριον οὐθ' ὅλως οὐτ' ἐπὶ τοῦ μέσου. Καὶ γὰρ ἂν ἡ κατὰ φύσιν κίνησις ἦν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ μέσον (φύσει δὲ κύκλῳ κινεῖται)· οὐ γὰρ ἂν ἦν ἀϊδίου ἡ κίνησις. Οὐδὲν

¹² Leg. πρὸς τὴν φθοράν.

(39) Τὸ ἐγκύκλιον. Articulum desumpsit Sylburgius ex Aristot., et mox κύκλῳ.

ei, quod divinum est, motus insit æternus. Quoniam autem cælum est ejusmodi, est enim divinum quoddam corpus, propterea rotundum habet corpus, quod natura in orbem movetur. »

Si ingenitum et æternum nullam habet cur existat causam, quorum autem opus exstat, ea propter opus sunt; non ergo æterna, quorum **575** opera in causa sunt cur existant. Si inanimatorum est præsentia tantum perficere naturales operationes, ratione autem utentium, voluntate: quomodo cælum Deus est, quod non voluntate operatur immortalitatem, sed motu et partium suarum migratione? Si ingenitum neque ut sit, neque ut operetur ulla re indiget, nec cujusquam extranei adjumento: quomodo cælum, quod et ut mobile sit, indiget terra circa quam movetur, et ut operetur, sole et luna et reliquis astris, ingenitum est? Si ingenti non est idea in opifice, quomodo cælum, si est ingenitum, ideam habet immaterialem in conditore, et ideam materialem in materia, unde fit ut alia sit cælo essentia, alia huic cælo? Si non potest cælum facere voluntate, quæ facit motione: quomodo Deus ille æternus est, qui æternam vitam operatur non volens? Si in his, quæ æterna sunt, non operatur cælum æternam vitam, illam enim habent ex propria natura, genita autem et corruptibilia in æternum non vivunt: ubinam æterna vita, quam cælum operatur? Si non solum ad generationem eorum, quæ fiunt, sed et ad corruptionem eorum quæ intereunt, utilis est cæli motus: quomodo Deus cælum, ejusque operatio vita æterna, per quam corrumpuntur corruptibilia? Si quod ex materia est non potest esse una cum materia ingenitum: quomodo ingenitum cælum, quod ex materia est? Si quod ex utroque est, utroque posterius: quomodo cælum, quod ex materia et forma est, coæternum est utrique? Si forma non est ex materia, sed ex opifice: quomodo cælum, quod aliunde habet materiam et aliunde formam, ingenitum est? Si materiale corpus est cælum et rotundam habet figuram, estque ingenitum; quomodo non utrumque a materia accipit, ut et sit id quod est et habeat id quod habet? Si materia iis, quæ ex illa fiunt, primarie subjicitur et inest: quomodo cælum, cum sit ingenitum, non secus tamen ac genita, materiam habet subjectam et insitam?

53. Ex eodem libro, ibid., c. 3, p. 286.

« Quandoquidem cælum divinum quoddam corpus est, ideo corpus rotundum habet, quod natura semper in orbem agitur? Cur autem non totum cæli corpus ejusmodi est? Quoniam in eo corpore, quod in orbem fertur, aliquid consistere oportet, id videlicet quod in medio est. Porro hujus corporis fieri nequit ut pars ulla, ne in medio quidem, prorsus consistat. Alioqui enim naturalis ejus motus

(40) Ταῦτα ἔρεχεν. Ita Reg. 1. Editi ταῦτα δὲ ἐν.

(41) Ἐπὶ τοῦ μέσου. Reg. uterque ἐπὶ τῷ μέσῳ.

ad medium ferretur (natura vero in orbem movetur), neque motus esset æternus. Nihil enim quod præter naturam est, æternum est. Et quod præter naturam est, eo quod secundum naturam est, posterius est. Et quod præter naturam est, aberratio quædam est in generatione ab eo quod secundum naturam. Terram igitur esse necesse est. Nam hæc in medio conquiescit. Quod si terram, ignem quoque esse oportet. Eorum quippe quæ diversa inter se sunt, si alterum natura est, alterum **576** etiam natura esse, (siquidem contrarium sit) et aliquam ejus naturam esse, necesse est. Ipsa enim materia et contrariis et privatione prior est, sed ut calidum frigido. Sed tamen si ignis et terra, necesse est et interjecta esse inter utrumque corpora. Contrarium enim est unumquodque unicuique elementorum. Hæc cum ita sint, necesse est esse generationem, quia horum nihil æternum esse potest. Patiuntur enim et faciunt sibi invicem contraria, seque invicem corrumpunt. Deinde vero non est rationi consentaneum, ut mobile quidpiam æternum sit, cujus non potest æternus esse secundum naturam motus. Talis autem horum motus est. Ac generationem quidem necessariam esse, ex his satis patet. Quod si generationem, necesse etiam erit aliam esse corruptionem, vel unam, vel plures. Nam pro eo atque integrum se habet corpus, necessarium est se corporum quoque elementa inter se invicem habere. In præsentia quidem tantum liquet, quam ob causam plura sint rotunda corpora, quia generationem esse necesse est; generationem autem, siquidem et ignem: hunc vero et alia, siquidem et terram: hanc porro quia consistere aliquid semper necesse est; siquidem et moveri aliquid semper.

Si cæli corpus, quia nec gravitatem nec levitatem habet, corpus est, quod circum medium semper volvitur, totum utique corpus cæli circum medium volvi necesse est. Sin cælum ejusmodi quidem corpus habet, motum autem ejusmodi non habet: nimirum præter naturam movetur. Si cæli corpus circum medium movetur, non totum vero secundum motum elementi, ex quo corpus esse dicitur, sed in orbem, migratione sibi obsistentium invicem partium: quomodo motus qui in orbem fit, elementi motum non superat? Atqui corporibus quæ ex elementis constant, motus haudquaquam secundum formam est, sed secundum elementa, ex quibus constant: quomodo igitur e cæli corpore motionis necessitas immutata est? Corpori, quod nec gravitatem nec levitatem habet, necesse est immobilem magis esse stabilitatem, quam motum instabilem. Nam si nec pondere deorsum fertur, nec levitate sursum, ut immobile maneat, necesse est. Si saxum in globi speciem effingeretur, et in aere poneretur, ut in locum suum deorsum ferretur, non illud profecto deorsum in orbem, propter formam ipsam sese volutando ferretur, sed recta pro gravitate sua. Quomodo ergo

A γὰρ παρὰ φύσιν αἰδίων. Ὑστερον δὲ τὸ παρὰ φύσιν τοῦ κατὰ φύσιν· καὶ ἑκστασίς (42) τις ἐστὶν ἐν τῇ γενέσει τὸ παρὰ φύσιν τοῦ κατὰ φύσιν. Ἀνάγκη τοίνυν γῆν εἶναι· τοῦτο γὰρ ἡρεμεῖ ἐπὶ τοῦ μέσου. Ἀλλὰ μὴν εἰ γῆν, ἀνάγκη καὶ πῦρ εἶναι. Τῶν γὰρ ἐναντίων εἰ θάτερον φύσει, ἀνάγκη καὶ θάτερον εἶναι φύσει, ἐάνπερ ἡ ἐναντίον, καὶ τὸ εἶναι τινα αὐτοῦ φύσιν. Ἡ γὰρ αὐτὴ ὕλη τῶν ἐναντίων καὶ τῆς στερήσεως προτέρα· λέγω δὲ οἷον τὰ θερμὸν τοῦ ψυχροῦ. Ἀλλὰ μὴν εἴπερ ἐστὶ πῦρ καὶ γῆ, ἀνάγκη καὶ τὰ μεταξὺ αὐτῶν εἶναι σώματα. Ἐναντίωσιν γὰρ ἕκαστον ἔχει πρὸς ἕκαστον τῶν στοιχείων· τούτων δὲ ὑπαρχόντων, φανερόν, ὅτι ἀνάγκη γενέσιν εἶναι διὰ τὸ μηδὲν οἷόν τ' αὐτῶν εἶναι αἰδίων. Πάσχει γὰρ καὶ ποιεῖ τὰ ἐναντία ὑπ' ἀλλήλων, καὶ φθαρτικὰ ἀλλήλων ἐστίν· Ἐτι δὲ οὐκ εὐλογον, εἶναι τι κινήτῳ αἰδίων, οὐ μὴ ἐνδέχεται κατὰ φύσιν εἶναι τὴν κίνησιν αἰδίων. Τούτων δ' ἐστὶ κίνησις. Ὅτι μὲν τοίνυν ἀναγκαῖον εἶναι γενέσιν, ἐκ τούτων δῆλον· εἰ δὲ γενέσιν, ἀναγκαῖον εἶναι καὶ ἀλλήν φθοράν, ἢ μίαν, ἢ πλείους. Κατὰ γὰρ τὴν τοῦ οἴλου, ὡσαύτως ἀναγκαῖον ἔχειν καὶ τὰ στοιχεῖα τῶν σωμάτων πρὸς ἀλλήλα. Νῦν δὲ τοσοῦτόν ἐστι δῆλον διὰ τίνα αἰτίαν πλείω τὰ ἐγκύκλιά ἐστι σώματα, ὅτι ἀνάγκη γενέσιν εἶναι, εἴπερ καὶ πῦρ· τοῦτο δὲ καὶ τὰ ἄλλα, εἴπερ καὶ τὴν γῆν· τούτην δὲ, ὅτι ἀνάγκη μὲν εἶναι ¹⁹ τι αἰετ, εἴπερ καὶ κινεῖσθαι τι αἰετ.

C Εἰ διὰ μὲν τὸ μὴ ἔχειν βαρύτητα καὶ κουφότητα ἐστὶ σῶμα αἰετ κινήτῳ περὶ τὸ μέσον τοῦ οὐρανοῦ σῶμα· ἀνάγκη ἄρα ὅλον τὸ σῶμα τοῦ οὐρανοῦ κινεῖσθαι περὶ τὸ μέσον· εἰ δὲ σῶμα μὲν τοιοῦτον ἔχει ὁ οὐρανός, κίνησιν δὲ τοιαύτην οὐκ ἔχει, δηλονότι παρὰ φύσιν κινεῖται. Εἰ περὶ τὸ μέσον κινεῖται τοῦ οὐρανοῦ σῶμα, οὐχ ὅλον δὲ κατὰ τὴν φοράν τοῦ στοιχείου ἐξ οὗ εἶναι λέγεται τὸ σῶμα, ἀλλὰ σφαιρικῶς κατὰ ἀντιμετάστασιν τῶν μερῶν· πῶς οὐχὶ ἡ σφαιρική κίνησις ἐπικρατεῖ τὴν στοιχείου κίνησιν; Καίτοι οὐδαμῶς τοῖς ἐκ τῶν στοιχείων σώμασιν ἡ κίνησις κατὰ τὸ εἶδος (43) ὑπάρχει, ἀλλὰ κατὰ τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν εἰσι· πῶς οὖν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ σώματος ἡ ἀνάγκη τῆς κινήσεως ἐνήλλαχται; Σώματι μήτε βαρύτητα ἔχοντι, μήτε κούφότητα, ἀναγκαῖον ἐστὶν **D** ἔχειν στάσιν ἀκίνητον μᾶλλον ἢ κίνησιν ἄστατον. Εἰ γὰρ μήτε ὑπὸ βαρύτητός ἐστι κατωφερές, μήτε ὑπὸ κουφότητος ἀνωφερές, ἀνάγκη μένειν αὐτὸ ἀκίνητον. Εἰ ἐσχηματίζετο λίθος τῷ τῆς σφαίρας σχήματι, καὶ ἐτίθετο ἐν τῷ αέρι, ἐνεχθῆναι κάτω εἰς τὴν ἑαυτοῦ χώραν, οὐκ ἂν ἐφέρετο κάτω κυλιόμενος σφαιρικῶς διὰ τὸ σχῆμα, ἀλλὰ κατ' εὐθείαν ἐφέρετο κατὰ τὴν ἑαυτοῦ βαρύτητα· πῶς τὸ πέμπτον (44) στοιχεῖον,

¹⁹ Leg. μένειν.

(42) Καὶ ἑκστασίς. Hæc mutuo sumpta ab Aristotele addidit Sylburgius.

(43) Κατὰ τὸ εἶδος. Reg. 1, καὶ τὸ εἶδος.

(44) Πῶς τὸ πέμπτον. Deesse οὖν admonuit Sylburgius.

ἐξ οὗ ἐστὶν ὁ οὐρανός, τὸ πεφυκὸς περὶ τὸ μέσον κινεῖσθαι διὰ τὸ μὴ ἔχειν βαρύτητα ἢ κουφότητα, οὐ κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν ὅλον σὺν τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσι φέρεται περὶ τὸ μέσον, ἀλλὰ σφαιρικῶς κατὰ ἀντιμετάστασιν τῶν μερῶν κινεῖται τὴν κίνησιν, οὐκ οὖσαν τῆς τοῦ στοιχείου φύσεως, ἀλλὰ τοῦ σφαιρικοῦ σχήματος; Εἰ οὐτε παρὰ φύσιν, οὔτε περιττὸν, οὔτε μάτην ἐστὶν ἐν τοῖς αἰδίοις, πῶς οὐκ ἐστὶν ὁ οὐρανός παρὰ φύσιν κινούμενος, καὶ μάτην ἔχει τοῦ στοιχείου τὴν φύσιν, καθ' ἣν οὐ κινεῖται, καὶ περιττῶς ὑπὸ τοῦ πρῶτως κινουμένου μὴ κινουμένου κινεῖται κίνησιν, ἣν καὶ χωρὶς ἑκείνου ἡδύνατο κινήθῃναι; Εἰ μὴ τὸ ἡρεμοῦν ἡρέμει αἰετὶ ἐπὶ τοῦ μέσου, οὐκ ἂν τὸ κινούμενον αἰετὶ περὶ τὸ μέσον ἐκινεῖτο· πῶς οὐκ ἐστὶ (45) ψευδὲς τὸ τὸν οὐρανὸν κινεῖσθαι αἰετὶ τῇ ἑαυτοῦ φύσει; Εἰ μὴ τὴν φύσιν καὶ τὴν θέσιν ἣν ἔχει ἔσχεν ἡ γῆ, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ οὐρανός εἰ μὴ τὴν φύσιν καὶ τὴν θέσιν ἣν ἔχει ἔσχεν, οὐκ ἂν τὸ κινούμενον ἐκινεῖτο, οὔτ' ἂν τὸ ἡρεμοῦν ἡρέμει· πῶς οὖν αἰδία τὰῦτα καὶ ἀγένητα, ὧν τὸ εἶναι, καὶ τὸ πῶς εἶναι ἐστὶν ἑκατέρου διὰ θάτερον· ὅπερ ἐστὶν ἴδιον τῶν γενητῶν; Εἰ ἐν τοῖς αἰδίοις οὔτε κατὰ πρόνοιαν ἐστὶ τι, οὔτε τὸ αὐτόματον (τὰ γὰρ κατὰ πρόνοιαν δεύτερα τῆς προνοίας· καὶ τὸ κατ' αὐτόματον ἢ παρὰ φύσιν ἢ συμβεβηκός, ἐν τοῖς κατὰ προαίρεσιν γιγνομένοις ἐστὶν· ἀλλὰ τὸ μὲν παρὰ φύσιν δεύτερόν ἐστι τοῦ κατὰ φύσιν· κατὰ γὰρ τὴν ἐκτροπὴν τοῦ κατὰ φύσιν γίνεται τὸ παρὰ φύσιν· καὶ τὸ συμβαῖνον ἐν τοῖς κατὰ προαίρεσιν γιγνομένοις δεύτερόν ἐστι τῆς προαιρέσεως)· πῶς ὑπάρχει (46) ἐν τοῖς αἰδίοις τὸ εἶναι τόδε διὰ τὸ εἶναι ἄλλο τόδε τι; οἶον, ἐπειδὴ ὁ οὐρανός ἐστιν, ἀναγκαῖον εἶναι καὶ τὴν γῆν· εἰ δὲ γῆ, καὶ οὐρανός ἐστι. Τὸ δὲ προνοίας ἐστὶν ἔργον, τῆς τόδε τὸ πᾶν ἐκ διαφορῶν κατ' οὐσίαν τε καὶ χρεῖαν μερῶν ποιησάσης. Ἡ ἄρα οὐκ αἰδία ὁ τε οὐρανός καὶ ἡ γῆ, καὶ τὰ ἐν αὐταῖς πάντα, τὰ πρὸς τὸ εἶναι τε καὶ ποιεῖν καὶ πάσχειν ἀλλήλοις συντελοῦντα· ἢ εἰ αἰδία, οὐκ ἀνάγκη τόδε τόδε εἶναι, ἐπειδὴ τόδε τόδε ἐστίν. Μίαν αἰδίον ἀνάγκη ὑποθέμενος ὁ Ἀριστοτέλης, πολλὰς ἄλλας αἰδίους ἀνάγκας ἐκ τῆς ὑποθέσεως ἐξήρτησεν. Ἀνάγκη, φησὶν, εἶναι κίνησιν αἰδίον· εἰ δὲ κίνησις, ἀνάγκη εἶναι καὶ χρόνον αἰδίον· ἀριθμὸς γὰρ κινήσεως ὁ χρόνος. Εἰ δὲ αἰδία ἡ κίνησις, ἀνάγκη ταύτη εἶναι συνεχῆ. Εἰ δὲ συνεχὴς ἡ κίνησις, ἀνάγκη εἶναι σῶμα ἀπλοῦν παρὰ τὰ ἐνταῦθα σώματα, μήτε βαρύτητα μήτε κουφότητα ἔχον. Τὰ γὰρ βαρέα καὶ κουφα σώματα, ἐπειδὴ κατ' εὐθείαν κινεῖται, συνεχῶς κινεῖσθαι οὐ δύναται· εἰ δὲ συνεχῶς κινεῖται, ἀνάγκη σφαιρικὸν ἔχειν σχῆμα· τούτῳ γὰρ τῷ σχήματι ἐνδέχεται μόνῳ τὴν συνεχῆ γενέσθαι κίνησιν. Εἰ δὲ σφαιρικῶς κινεῖται, ἀνάγκη τὴν γῆν εἶναι ἐν τῷ μέσῳ αἰετὶ ἡρεμοῦσαν, ἵνα περὶ αὐτὴν γίνηται τῆς σφαίρας ἡ κίνησις. Εἰ δὲ ἡ γῆ, ἀνάγκη καὶ τὰ μεταξὺ γῆς τε καὶ πυρὸς σώματα· εἰ δὲ ταῦτα, ἀνάγκη εἶναι τὴν γένεσιν, ἐπεὶ δὲ ¹⁰ ταῦτα

¹⁰ Leg. ἐπειδὴ, et mox εἰ δὲ ἡ γένεσις.

(45) Πῶς οὐκ ἐστὶ. Idem observat hic quoque οὖν aut aliquid simile deesse.

(46) Πῶς ὑπάρχει. Immerito Sylburgius scripsit

A quintum, ex quo cœlum est, elementum, quod ita natura comparatum est, ut circum medium volvetur, quia nec gravitatem habet nec levitatem, non totum secundum propriam naturam cum partibus suis circum medium fertur, sed in orbem secundum migrationem partium sibi obsistentium movetur, qui motus non naturæ elementariæ, sed formæ globosæ sit? Si in rebus æternis nihil aut præter naturam, aut superfluum, aut etiam frustra est, quomodo cœlum non præter naturam movetur, et frustra non habet elementi naturam, secundum quam non movetur, et non supervacaneæ a primo motore, qui ipse non movetur, **577** ad motum cietur, quo etiam sine ipso moveri potest? Si non id quod quiescit, semper in medio quiesceret, non id certe quod movetur, semper circum medium moveretur. Qui ergo falsum non est, cœlum natura sua semper moveri? Nisi eam terra naturam et situm haberet quem habet, similiter autem cœlum, nisi eam naturam et situm haberet quem habet: non id quod movetur, moveretur: neque id quod quiescit, quiesceret. Quomodo ergo æterna hæc et ingenita, quorum utrumque propter alterum habet, ut aliquid sit, et ita sit; quod quidem proprium est eorum, quæ genita sunt. Si in rebus æternis neque secundum providentiam, neque fortuito quidquam est, (nam quæ secundum providentiam, posteriora sunt providentia. Quæ autem fortuito, vel præter naturam sunt, vel per accidens in iis quæ libere fiunt. At id quod præter naturam, posterius est eo quod secundum naturam. Fit enim quod præter naturam est aberratione ab eo quod secundum naturam. Et quod accidit in iis, quæ libere fiunt, posterius est libero arbitrio) quomodo ergo rebus æternis congruat idcirco certum quid esse, quia aliud certum quid est? Veluti, quia cœlum est, necesse est et terram esse: si terra est, etiam et cœlum. Id autem Providentiæ opus est, quæ hanc universitatem ex diversis secundum substantiam et usum partibus constituit. Vel ergo minime æterna cœlum et terra et quæ in eis omnia, quæ sibi invicem et ut sint, et ut faciant ac patientur, adjumento sunt; vel si æterna sunt, non necesse hoc esse certum quid, quia illud est certum quid. D Una æterna necessitate supposita, Aristoteles, multas alias ex ea, quam supposuit, æternas necessitates suspendit. Necesse est, inquit, esse motum æternum. Quod si motum, necesse est et tempus esse æternum; motionis enim numerus tempus. Si æternus motus, necesse est ut continuus sit. Si continuus motus, necesse est corpus esse simplex, ab his corporibus diversum, nec gravitatem habens, nec levitatem. Gravia enim et levia corpora, quia recta feruntur, non possunt continenter moveri. Quod si continue movetur, necesse est rotundam

πῶς οὖν ὑπάρχει. Paulo post legendum τοῦτο δὲ προνοίας ἐστὶν ἔργον.

habeat figuram : huic enim figuræ convenit soli continuus motus. Quod si in orbem movetur, necesse est terram esse in medio semper quiescentem, ut circum illam fiat sphaeræ motus. Quod si terram, necesse est interjecta esse terram inter et ignem corpora : quod si ista, necesse est esse generationem, quia hæc æterna esse non possunt. Quod si generationem, necesse est et alia esse rotunda corpora. Sed illud, si hoc certum quid est, necesse est illud certum quid esse, in ingenitis et æternis rebus locum non habet. Non ergo æterna et ingenita quæ recensuimus. Quod si æterna et ingenita, non sane hoc propter illud, neque illud propter hoc existit. Quandoquidem si terra est, necesse est et ignem esse et interjecta inter utrumque corpora, quomodo si terra ingenita et æterna, ignis non æternus, qui levis est et sursum fertur?

578 Nam si, ut ait, quorum contrariorum alterum natura existit, necesse est et alterum natura existere : quomodo non repugnat ut terra æterna sit et ingenita, ignis vero non sit æternus, aut ut æternus sit ignis, terra vero non sit æterna, cum propter se invicem sint? Si propter generationem necesse est alia esse circularia corpora, quomodo generatio non causa est æternorum? Æterna enim sunt circularia corpora, et generatio secundum eorum motum. Quod si id absurdum, non ergo ingenita sunt circularia corpora. Quæ enim propterea sunt quod alia sint, genita hæc ac minime æterna. Si fieri potest in æternis rebus, quod in genitis sit, ut illud necesse sit esse, quia hoc certum quid est; nihil profecto different ingenita a genitis. In æternis enim, inquit, inter esse posse et esse nihil interest.

54. Ex eodem libro, ibid., c. 4, p. 287.

« Quandoquidem duplex esse potest in circulo motus, neque hi inter se contrarii : si nihil temere aut fortuito esse in æternis potest, cælum autem æternum et qui in orbem fit motus : quam tandem ob causam in alteram partem fertur, non autem in alteram? Necesse est enim vel hoc principium esse, vel hujus esse principium. Nam si natura semper facit id quod ex iis, quæ fieri convenit, optimum est : est autem ut in motibus directis is qui sursum fertur præstantior (divinior enim locus superior quam infimus), eodem modo et qui in anteriora, præstat eo qui retrorsum, siquidem et dextrum sinistro præstat; declarat proposita quæstio, quia prius ita se habet, idcirco et posterius. Hæc ipsa enim causa solvit dubitationem. Nam si habet se quam fieri potest optime, hæc ipsa erit causa illius etiam quod iudicium est. Optimum est enim moveri motu simplici et perpetuo et in partem præstantiorem. »

⁵¹ Leg. πῦρ εἶναι et mox γῆν μὴ εἶναι.

(47) Τόδε τόδε ἐστίν. Præmittendum ὅτι.

(48) Ἀρχήν. Aristot. et Sylburg. ἢ ἀρχήν.

(49) Εἰ γὰρ ἡ φύσις. Ita Reg. 1, et Aristot. Editi nostri ἢ γὰρ ἡ φύσις.

(50) Μαρτυρεῖ δέ. Vocula hæc redundat. Frustra Sylburgius ex Aristot. καὶ μαρτυρεῖ δέ, et mox ὅτι ἔχει τὸ πρότερον. Cujus loci videtur is esse sensus. Nimirum proposita dubitatio, solutionem secum

ἀτὶδια εἶναι οὐ δύναται· οὐδὲ ἡ γένεσις, ἀνάγκη εἶναι καὶ ἄλλα ἐγκύκλια σώματα. Ἄλλ' εἰ τόδε τόδε ἐστίν (47), ἀνάγκη τόδε τόδε εἶναι, ἐν τοῖς ἀγενήτοις τε καὶ αἰδίοις χώραν οὐκ ἔχει, οὐκ ἄρα αἰδιά τε καὶ ἀγένητα τὰ βηθέντα. Εἰ δὲ αἰδιά ταῦτα καὶ ἀγένητα, οὐκ ἄρα τοῦτο δι' ἐκεῖνο οὔτε ἐκεῖνο διὰ τοῦτο. Ἐπειδὴ, εἰ ἡ γῆ ἐστίν, ἀνάγκη καὶ τὸ πῦρ εἶναι, καὶ τὰ μεταξὺ αὐτῶν σώματα, πῶς εἰ ἡ μὲν γῆ ἀγένητός τε καὶ αἰδιός, τὸ πῦρ οὐκ αἰδιόν, τὸ ὑπάρχον καὶ φόν τε καὶ ἀνωφερές; Εἰ γὰρ, ὡς φησιν, ὢν ἐναντίων τὸ θάτερον φύσει, καὶ τὸ θάτερον ἀνάγκη φύσει εἶναι, πῶς οὐκ ἄτοπον τὸ τὴν γῆν εἶναι αἰδιόν τε καὶ ἀγένητον, τὸ δὲ πῦρ μὴ εἶναι αἰδιόν; ἢ τὸ πῦρ μὴ εἶναι ⁵¹ αἰδιόν, τὴν δὲ γῆν εἶναι αἰδιόν, τὰ δι' ἄλληλα ὄντα; Εἰ διὰ τὴν γένεσιν ἀνάγκη εἶναι ἄλλα ἐγκύκλια σώματα, πῶς οὐκ ἡ γένεσις ἐστίν αἰτία τῶν αἰδίων; Αἰδιά γὰρ τὰ ἐγκύκλια σώματα καὶ ἡ γένεσις κατὰ τὴν τούτων κίνησιν. Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον, οὐκ ἄρα τὰ ἐγκύκλια σώματα ἀγένητα. Ὡν γὰρ τὸ εἶναι διὰ τὸ ἄλλα γενέσθαι ἐστὶ, γενητὰ ταῦτα καὶ οὐκ αἰδιά. Εἰ ἐνδέχεται ἐν τοῖς αἰδίοις ὑπάρχειν τὸ ὑπάρχον ἐν τοῖς γενητοῖς, τόδε ἀνάγκη εἶναι, ἐπεὶ τόδε ἐστὶ τόδε· οὐδὲν ἄρα διαφέρει τὰ ἀγένητα τῶν γενητῶν. Ἐν γὰρ, φησὶ, τοῖς αἰδίοις τὸ ἐνδεχόμενον οὐδὲν διαφέρει τοῦ εἶναι.

C

51. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Ἐπειδὴ ἐστὶ διχῶς ἐπὶ τοῦ κύκλου κινήθηναι, καὶ οὐκ εἶσιν ἐναντίαι αὗται, ἀλλὰ εἰ μὴθὲν ὡς ἔτυχε μὴδ' ἀπὸ ταῦτομάτου ἐνδέχεται ἐν τοῖς αἰδίοις εἶναι· ὁ δὲ οὐρανὸς αἰδιός καὶ ἡ κύκλος φορὰ· διὰ τίνα ποτὲ αἰτίαν ἐπὶ θάτερα φέρεται, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ θάτερα; Ἀνάγκη γὰρ καὶ τοῦτο ἀρχήν (48) εἶναι, ἢ εἶναι αὐτοῦ ἀρχήν. Εἰ γὰρ ἡ φύσις (49) αἰεὶ ποιεῖ τῶν ἐνδεχομένων τὸ βέλτιστον· ἐστὶ δὲ καθάπερ τῶν ἐπὶ τῆς εὐθείας φορῶν ἡ πρὸς τὸν ἄνω τόπον τιμιωτέρα (θειότερος γὰρ ὁ τόπος ὁ ἄνω τοῦ κάτω), τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ εἰς τὸ πρόσθεν τῆς εἰς τὸ ὀπίσθεν ἔχει, εἴπερ καὶ τὸ δεξιὸν καὶ τὸ ἀριστερόν· μαρτυρεῖ δ' (50) ἡ βηθεῖσα ἀπορία, ὅτι τὸ πρότερον καὶ τὸ ὕστερον· αὕτη γὰρ ἡ αἰτία λύει τὴν ἀπορίαν. Εἰ γὰρ ἔχει ὡς ἐνδέχεται βέλτιστα, αὕτη ἂν εἴη αἰτία καὶ τοῦ εἰρημένου. Βέλτιστον γὰρ κινεῖσθαι ἀπλὴν τε κίνησιν καὶ ἄπαυστον, καὶ ταύτην ἐπὶ τὸ τιμιώτερον. »

D

fert. Nam cum statuatur nihil in iis, quæ æterna sunt temere aut fortuito fieri, ac proinde naturam semper ea sectari quæ maxime conveniunt; hoc primum constituto alterum firmatur, nempe cælum in hanc potius, quam illam partem ferri, quia convenientissimum est, ut ita moveatur. Paulo post Aristot. et Sylburgius εἴη ἡ αἰτία.

Εἰ τὸν οὐρανὸν ἡ φύσις ἐποίησε κινηθῆναι εἰς τὸ Ἀ ἔμπροσθεν, καὶ μὴ εἰς τὸ ὀπίσω, ἢ ἀεὶ τῶν ἐνδεχομέ-
νων τὸ βέλτιστον ποιούμενη· πῶς αἰδῖος ὁ οὐρανὸς
καὶ ἡ τοῦτου φορὰ, ὑπὸ τῆς φύσεως γεγεννημένος, καὶ
τὸ τὴν βελτίστην κινηθῆναι κίνησιν ἔχων; Εἰ τὴν δια-
φορὰν ἣν ἔχει ὁ ἄνω τόπος πρὸς τὸν κάτω, ταύτην
ἔχει ἢ εἰς τὸ πρόσθεν κίνησιν πρὸς τὴν εἰς τὸ ὀπίσθεν
κίνησιν κατὰ τὸ τιμιώτερον καὶ θεϊότερον καὶ βέλ-
τιστον· πῶς οὐκ εἰσὶν ἐναντίαί αἱ κινήσεις αὗται,
τοσοῦτον ἀλλήλων διαφέρουσαι; Εἰ τῶν ἀπλῶν σωμά-
των ἡ κίνησις ἀπλὴ οὐ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον, ἀλλὰ
κατὰ τὸ ἀναγκαῖον, πῶς διχῶς κινηθῆναι δύναται ὁ
οὐρανὸς ἀπλοῦν σῶμα ἔχων, καὶ κινεῖται ἐνδεχομέ-
ως; Εἰ πανταχόθεν ἐστὶν ὁ οὐρανὸς ἴσος ἑαυτῷ, καὶ
ἴσα ἔχων τὰ μέρη τοῖς μέρεσι, καὶ ὥς ἐὰν κινηθῇ,
τὴν σφαιρικὴν τε καὶ ἑγκυκλὸν σώζει κίνησιν· δύνα-
ται ἄρα καὶ ἀπὸ μεσημβρίας κινηθῆναι εἰς ἄρκτον,
καὶ ἀπὸ ἄρκτου εἰς μεσημβρίαν, ὥς δύναται κινηθῆναι
ἀπὸ ἀνατολῆς εἰς δύσιν, καὶ ἀπὸ τῆς δύσεως εἰς ἀνα-
τολήν. Πῶς οὖν οὐ μάτην ἡ φύσις τῷ σώματι τοῦ οὐ-
ρανοῦ ἐνέθηκε τοσοῦτων κινήσεων τὰς δυνάμεις, εἰ
τετραχῶς μὲν ἔχει τὰς δυνάμεις, μοναχῶς δὲ κι-
νεῖται;

55. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

• Περὶ δὲ τῶν καλουμένων ἀστρων ἐπόμενον ἂν
εἰη λέγειν, ἔκ τινων συνεστάσι (51) καὶ τίνες αἱ κι-
νήσεις αὐτῶν. Εὐλογιώτατον δὲ καὶ τοῖς εἰρημένους
ἐπόμενον (52) τὸ ἕκαστον τῶν ἀστρων ποιεῖν ἐκ
τούτου τοῦ σώματος, ἐν ᾧ τυγχάνει τὴν φορὰν ἔχον,
ἐπειδὴ ἔφαμέν τι εἶναι ὁ κύκλῳ φέρεσθαι πέφυκεν.
Ὡς περ γὰρ οἱ πύρινα φάσκοντες εἶναι, διὰ τοῦτο
λέγουσιν, ὅτι τὸ ἄνω σῶμα πῦρ εἶναι φασίν, ὥς εὐ-
λογον ὃν ἕκαστον συνεστάναι ἐκ τούτων ἐν οἷς ἕκα-
στόν ἐστιν, ὁμοίως καὶ ἡμεῖς λέγομεν. Ἡ δὲ θερμό-
της ἀπ' αὐτῶν καὶ τὸ φῶς γίνεται παρατριβομένου (53)
τοῦ ἀέρος ὑπὸ τῆς ἐκείνων φορᾶς. Πέφυκε γὰρ ἡ κι-
νήσις ἐκ πυροῦ καὶ λίθους, καὶ ξύλα, καὶ σιδήρον.
Εὐλογιώτερον οὖν τὸ ἐγγύτερον τοῦ πυρός· ἐγγύτερον
δὲ ὁ ἀήρ, οἷον καὶ ἐπὶ τῶν φερομένων βελῶν· ταῦτα
γὰρ (54) ἐκ πυροῦται οὕτως, ὥστε τήκεσθαι τὰς μο-
λιβδίδας· καὶ ἐπεὶ περ αὐτὰ ἐκ πυροῦται, ἀνάγκη καὶ
τὸν κύκλῳ αὐτῶν ἀέρα τὸ αὐτὸ πάσχειν. Ταῦτα μὲν
οὖν αὐτὰ ἐκθερμαίνεται διὰ τὸ ἐν ἀέρι φέρεσθαι, ὃς
διὰ τὴν πληγὴν τῇ κινήσει γίνεται πῦρ. Τῶν δὲ ἄνω
ἕκαστον ἐν τῇ σφαίρᾳ φέρεται, ὥστε αὐτὰ μὲν μὴ
ἐκ πυροῦσθαι· τοῦ δὲ ἀέρος ὑπὸ τὴν τοῦ κυκλωκοῦ
σώματος σφαῖραν ὄντος, ἀνάγκη, φερομένης ἐκείνης,
θερμαίνεσθαι, καὶ ταύτην μάλιστα ἢ ὁ ἥλιος τυγχά-
νει ἐνδεδεμένος· διὸ δὴ πλησιάζοντός τε αὐτοῦ καὶ
ἀνίσχοντος, καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς ὄντος, γίνεται θερμότης.
Ὅτι μὲν οὖν οὔτε πύρινά ἐστιν, οὔτε ἐν τῷ πυρὶ
φέρεται, ταῦτα ἡμῖν εἰρήσθω περὶ αὐτῶν.

Εἰ ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης (55) ἐξ ἧς ἐστὶν ὁ οὐρανὸς,
ἐκ ταύτης ἐστὶ καὶ τὰ ἀστρο, πῶς οὐκ ἐστὶ ψευδές,

(51) *Συνεστάσι.* Addit Aristoteles καὶ ἐν ποίοις
σχήμασι, et quibus in figuris. Mox deest vocula
δὲ in Reg. 1. Aristoteles habet δὲ.

(52) *Ἐπόμενον.* Addit ἡμῖν Aristoteles.

(53) *Παρατριβομένου.* Aristot. παρεκτριβομένου.

Si natura, quæ semper ex his, quæ fieri convenit,
optimum facit, ut cælum moveretur in anteriora
fecit ac non in posteriora: quomodo cælum æternum
ejusque motus, quod a natura factum est, et ab ea-
dem habet, ut optimo moveatur motu? Si quod est
discrimen inter superiorem locum et inferiorem,
idem intercedit inter motum, qui in anteriora fer-
tur et eum qui retrorsum, quantum spectat ad id
quod præstantius et divinius et optimum est: quo-
modo non contrariæ sibi sunt hæ motiones, quæ tan-
topere a se invicem differunt? Si simplicium corpo-
rum simplex motus est, non ut convenit, sed ut
necesse est: quomodo cælum dupliciter moveri
potest, quod simplex habet corpus et movetur ut
convenit? Si undequaque sibi ipsum æquale est cæ-
lum, et æquales habet partibus partes, ac quocun-
que modo moveatur, sphaericum et circularem mo-
tum servat; potest ergo a meridie moveri in septen-
trionem, quemadmodum moveri potest ab oriente
in occidentem et ab occidente in orientem. **579**
Quomodo ergo natura non frustra cæli corpori indi-
dit tot motuum facultates, si quadruplici quidem
modo moveri potest, uno autem movetur?

55. *Ex eodem libro, ibid., c. 7, p. 289.*

• De iis autem quæ dicuntur astris sequitur ut
dicamus ex quibus constant, et quinam eorum mo-
tus. Est autem rationi maxime consentaneum, et
his quæ diximus consequens, ut astrum quodlibet
ex eo componamus corpore, in quo motum suum
habet, quandoquidem diximus aliquid esse, quod
ita sit natura comparatum, ut in orbem moveatur.
Quemadmodum enim qui igneas stellas esse dicunt,
propterea dicunt, quia supernum corpus ignem
esse dicunt, quippe cum consentaneum sit unum-
quodque ex iis constare in quibus est, ita et
nos dicimus. Calor autem ab eis et lux venit,
contrito eorum motu aere. Solet enim motus ac-
cendere et lapides et ligna et ferum. Præcipue vero
illud accenditur, quod proprius est igni est autem
aër propior: quale est quod telis immisssis evenit.
Hæc enim ita ignescunt, ut et plumbum collique-
scat: et quia ipsa ignescunt, necesse est ut et cir-
cumfus aer idem patiatur. Atque hæc quidem ipsa
incalescunt, quia in aere feruntur, qui percussus
ex ipso motu sit ignis. Eorum autem, quæ sursum
sunt, unumquodque in sphaera defertur, ita ut illa
quidem non incalescant, sed aerem, qui corporis
rotundi sphaeræ subjectus est, necesse est incale-
scere, dum movetur sphaera, illa præsertim cui sol
illigatur: unde, dum ille appropinquat et oritur
et supra nos est, sit calor. Cur igitur stellæ neque
igneæ sint, neque in igne moveantur, hæc a nobis
dicta sunt.

Si ex eadem materia, ex qua cælum, sunt etiam

(54) *Ταῦτα γὰρ.* Sylburgius dum putat hujus scri-
ptoris textum ex ipso Aristotelis textu emendandum,
scripsit sine causa ταῦτα γὰρ αὐτά, et mox τὸ αὐτὸ
τοῦτο, et infra, γίνεται ἡ θερμότης.

(55) *Ὑλῆς.* Deest in Reg. 1.

astra: quomodo non falsum illud, *Ex universa materia factum est cælum?* Item, *Universam circumplexum est materiam?* Si id quod movetur, et motu suo idoneum sit ad aliud calefaciendum, nisi prius ipsum proprio motu incalescat, calefacere aliud non potest: quomodo sphaera et quæ in ea sunt astra, calefaciunt suo ipsorum motu aerem, cum ipsa non calefiant? Si quod suo ipsius motu calefactoriam vim exercet, id necesse est aut gravitatem habere aut levitatem, quomodo cælum et quæ in eo sunt astra, cum neque gravitatem habeant neque levitatem, calefactoriam vim exercent? Si quæ eandem habent mobilem substantiam, ea necesse est eodem per se motu cieri, non per accidens: quomodo non per accidens sol movetur, si sphaeræ illigatus est? Eadem ratio et de aliis astris, si non per se moventur naturali suo motu, sed per sphaeras, quibus illigata sunt. Si sol ex eadem materia, ex qua cælum, nec gravitatem nec levitatem habente, ac rotunda est figura, quemadmodum et cælum, cur non eodem uterque modo movetur, aut, quemadmodum sol, per adversam partium obsistentiam? Sin nihil præter naturam est in iis, quæ sunt æterna: quomodo non præter naturam est, ut quem motum aliquis habet secundum naturam, eo non per se moveatur, sed per aliud? Moventur **580** enim sol et astra non per se, sed per sphaeras quibus sunt illigata. Sicut genita secundum rationem sunt id quod facta sunt, ita et ingenita secundum rationem sunt id quod sunt; posteriora ergo ratione ingenita. Quod si id fieri non potest, nequaquam ergo secundum rationem sunt ingenita. Si autem non sunt secundum rationem, quomodo unumquodque eorum utiliter est id quod est, et habet id quod habet, et facit id quod facit? Quæ enim utiliter existunt, rationis et providentiæ sunt opera. Si genitis rebus adjunctum est, ut ex ratione sint et materia; non ergo ex ratione et materia sunt ingenita. Quomodo ergo ingenita cælum, et quæ in eo omnia, et ex ratione et materia? Si, ut dixit Aristoteles, in iis, quæ æterna sunt, nihil frustra est, neque præter naturam: quomodo ab iis, quæ dixit de solis motu, utrumque evenit soli, et id quod frustra est et quod præter naturam? Nam si sol moventi illum sphaeræ non alligatus eodem secundum naturam moveretur motu, quo nunc movetur, quomodo non frustra illigatus est sphaeræ? Quod si non hoc secundum naturam moveretur, sed alio aut quantitate aut qualitate diverso: quomodo non præter naturam nunc movetur?

56. *Ex eodem libro, ibid., c. 8, p. 289.*

« Orbes quidem moventur, stellæ autem quietæ sunt, orbibusque devinctæ feruntur. »

Si natura in orbibus stellæ quiescunt, frustra orbibus sunt devinctæ. Sin præter naturam quiescunt, nempe per vim quiescunt. At in rebus æternis nihil vel frustra est, vel præter naturam. Itaque Aristoteles rationem motus siderum non invenit.

¹ I. e. g. τὰ ἀγέννητα.

τὸ, Ἐκ πάσης γέγονε τῆς ὕλης ὁ οὐρανός, καὶ τὸ, Πᾶσαν τὴν ὕλην περιέληψεν; Εἰ τὸ κινούμενον καὶ τῇ κινήσει θερμαντικὸν ἐτέρου γιγνόμενον, ἂν μὴ προηγουμένως αὐτὸ τῇ ἑαυτοῦ κινήσει θερμανθῇ, θερμαντικὸν ἐτέρου γενέσθαι οὐ δύναται· πῶς ἡ σφαῖρα καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἄστρα θερμαίνουσι τῇ ἑαυτῶν κινήσει τὸν ἀέρα, αὐτὰ μὴ θερμαινόμενα; Εἰ τὸ τῇ ἑαυτοῦ κινήσει θερμαντικὰς ἐνεργείας ἐκτελοῦν, ἀνάγκη τοῦτο ἢ βαρύτητα ἔχειν ἢ κουφότητα· πῶς ὁ οὐρανός καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἄστρα, μήτε βαρύτητα ἔχοντα, μήτε κουφότητα, τὰς θερμαντικὰς ἐκτελεῖ ἐνεργείας; Εἰ τὰ τὴν αὐτὴν ἔχοντα κινήτην οὐσίαν, τοῦτοις ἀνάγκη τὴν αὐτὴν καθ' αὐτὸ κινεῖσθαι κίνησιν, καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός· πῶς οὐκ ἔστιν ὁ ἥλιος κατὰ συμβεβηκός κινούμενος, εἰ τῇ σφαίρᾳ ἐνδεδέεται; Καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀστρῶν ὁ αὐτὸς λόγος, εἰ μὴ δι' ἑαυτῶν κινούνται τὰς κατὰ φύσιν αὐτῶν κινήσεις, ἀλλὰ διὰ τῶν σφαιρῶν αἷς εἰσιν ἐνδεδεμένα. Εἰ ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης ἐστὶν ὁ ἥλιος ἧς ἐστὶν ὁ οὐρανός, τῆς μήτε βαρύτητα μήτε κουφότητα ἐχούσης, καὶ σφαιρικὸν ἔχει τὸ σχῆμα, ὥσπερ ἔχει καὶ ὁ οὐρανός· διὰ τί μὴ ὡσαύτως κινούνται ἀμφοτέροι, ἢ κατὰ ἀντιμετάστασιν τῶν μερῶν, ὥσπερ κινεῖται ὁ ἥλιος; Εἰ οὐδὲν παρὰ φύσιν ἐν τοῖς αἰθέροις, πῶς οὐκ ἔστι παρὰ φύσιν τὸ τὴν κίνησιν ἣν ἔχει τις κατὰ φύσιν, ταύτην μὴ δι' ἑαυτοῦ κινεῖσθαι, ἀλλὰ δι' ἐτέρου; Κινούνται γὰρ ὁ τε ἥλιος καὶ τὰ ἄστρα, οὐ δι' ἑαυτῶν, ἀλλὰ διὰ τῶν σφαιρῶν ἐν αἷς εἰσιν ἐνδεδεμένοι. Εἰ, ὥσπερ τὰ γενητὰ κατὰ λόγον ἐστὶν ὁ γέγονεν, οὕτω καὶ τὰ ἀγέννητα κατὰ λόγον ἐστὶν ὁ ἐστίν· ὥστερα ἄρα τοῦ λόγου τὰ γενητὰ¹. Εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, οὐκ ἄρα κατὰ λόγον ἐστὶ τὰ ἀγέννητα. Μὴ ὄντων δὲ αὐτῶν κατὰ λόγον, πῶς ἕκαστον αὐτῶν χρειωδὲς ἐστὶν ὁ ἐστίν, καὶ ἔχει ὁ ἔχει, καὶ ποιεῖ ὁ ποιεῖ; τὰ γὰρ χρειωδὲς ὄντα, λόγου τε καὶ προνοίας ἐστὶν ἔργα. Εἰ ἀκολουθεῖ τοῖς γενητοῖς τὸ ἐκ λόγου εἶναι καὶ ὕλης, οὐκ ἄρα ἐκ λόγου καὶ ὕλης τὰ ἀγέννητα. Πῶς οὖν ἀγέννητα ὁ τε οὐρανός, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα, καὶ ἐστὶν ἐκ λόγου καὶ ὕλης; Εἰ, καθὰ εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἐν τοῖς αἰθέροις οὐδὲν μάτην οὐδὲ παρὰ φύσιν· πῶς ἂν εἶπε περὶ τῆς τοῦ ἡλίου κινήσεως συμβαίνει τῷ ἡλίῳ ἀμφοτέρα, καὶ τὸ μάτην καὶ τὸ παρὰ φύσιν; Εἰ γὰρ τοῦ ἡλίου τῇ κινήσει αὐτὸν σφαῖρα μὴ ἐνδεδεμένου τὴν αὐτὴν κατὰ φύσιν ἐκινεῖτο κίνησιν ἣν νῦν κινεῖται· πῶς οὐ μάτην ἐνεδέθη τῇ σφαίρᾳ; Εἰ δὲ μὴ ταύτην ἐκινεῖτο κατὰ φύσιν, ἀλλ' ἐτέραν παρὰ ταύτην, εἴτε τῷ ποσὶ εἴτε τῷ ποιῷ· πῶς οὐ παρὰ φύσιν κινεῖται νῦν;

56. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Τοὺς μὲν κύκλους κινεῖσθαι, τὰ δὲ ἄστρα ἡρεμεῖν, καὶ ἐνδεδεμένα τοῖς κύκλοις φέρεσθαι. »

Εἰ μὲν κατὰ φύσιν ἡρεμεῖ ἐν τοῖς κύκλοις τὰ ἄστρα, μάτην ἐνδεδέεται τοῖς κύκλοις· εἰ δὲ παρὰ φύσιν ἡρεμεῖ, δηλονότι βίη ἡρεμεῖ. Ἀλλὰ ἐν τοῖς αἰθέροις οὐθὲν οὔτε μάτην οὔτε παρὰ φύσιν. Οὐκ ἄρα εὔρεν ὁ Ἀριστοτέλης τὸν περὶ τῆς τῶν ἀστρῶν κινήσεως λόγον.

ἀττὰ γὰρ λέγει τὰ ἄστρα· καὶ ἐν οἷς εἶπε περὶ τῆς αὐτῶν κινήσεως, ἀμφοτέρω φαίνεται, τὸ μᾶλλον καὶ παρὰ φύσιν. Εἰ ἀττὰ μὲν τὰ ἄστρα, ἀττὸς δὲ καὶ ὁ οὐρανὸς ἐν ᾧ ἐστὶ τὰ ἄστρα δεδεμένα, καὶ θεὸς ἑκαστον αὐτῶν προσηγόρευται· πῶς οὐκ εἰσὶ θεοὶ ὑπὸ θεῶν συρόμενοι; Τὰ γὰρ τῷ κινουμένῳ ἐνδεδεμένα συρομένως κινεῖται. Εἰ ἄλλη ἡ σύνθεσις οὐσίας (ἐξ ὕλης γὰρ καὶ εἶδους), καὶ ἄλλη ἡ σύνθεσις ἡ ἐκ τῶν οὐσιῶν ἐχόντων μερῶν· πῶς ἀττὰ ταῦτα λέγεται, τὰ ἀμφοτέρω ἔχοντα τὰς σύνθεσις; Ὁ γὰρ οὐρανός, ἔχων τὸν ἥλιον καὶ τὰ ἄστρα ἐνδεδεμένα μέρη, σύνθετος ἐξ αὐτῶν ἐστίν· ἔχων γὰρ ταῦτα ἐν ἑαυτῷ ἐστὶν ὁ οὐρανός.

57. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Πρὸς δὲ τούτοις ἄλογον τὸ μηδὲν ὄργανον αὐτοῖς ἀποδοῦναι τὴν φύσιν πρὸς τὴν κίνησιν. Οὐδὲν γὰρ ὥς ἔτυχε ποιεῖ ἡ φύσις, οὐδὲ τῶν μὲν ζώων φροντίζει, τῶν δὲ οὕτω τιμίων ὑπεριδεῖν, ἀλλ' εἰσὶν ὥσπερ ἐπίτηδες ἀφελεῖν πάντα δι' ὧν ἐνδέχεται προῖέναι καθ' αὐτά. »

Εἰ τῶν ἀττῶν τε καὶ ἀγενήτων οὐδεὶς ἐστὶ ποιητῆς, οὐδὲ φροντίζει τινός εἰσιν ἄλλοι, ἢ ἔχουσιν ἄλλοι κατὰ φύσιν· πῶς, εἰ ἀγενήτος ἐστὶν ὁ οὐρανός καὶ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ φαινόμενα συναγένητα ὑπάρχει αὐτῷ, τὴν φύσιν ἔχει ποιητὴν τε καὶ φροντιστὴν τῶν πρὸς τὴν σύστασιν αὐτῶν τελουμένων; Εἰ ἡρμότε τῷ περὶ τῆς κινήσεως τῶν ἀττῶν τὸν λόγον ποιούμενῳ τὸ λέγειν τὴν φύσιν μηδὲν ὥς ἔτυχε ποιεῖν· πῶς οὐκ ἐστὶ δῆλον, ὅτι ἔργα εἰσὶ τῆς φύσεως ὃ τε οὐρανός καὶ τὰ ἐν οὐρανῷ φαινόμενα, τῆς ἀφελούσης αὐτῶν τὰ ὄργανα τῆς κινήσεως;

58. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Ἐπεὶ οὖν δεῖ τὸν μὲν οὐρανὸν κινεῖσθαι τὴν ἑαυτοῦ (56) κίνησιν, τὰ δ' ἄλλα ἄστρα μὴ προῖέναι δι' αὐτῶν, εὐλόγως ἂν ἑκάτερον εἴη σφαιροειδές. Οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα (57) τὸ μὲν κινήθῃ, τὸ δὲ ἡρεμήσει. »

Εἰ τὸ ἡρεμοῦν ἐκεῖνο λέγεται τὸ δυνάμενον κινήθῃ τὴν κίνησιν ἐκείνην ἀφ' ἧς ἡρεμεῖ, πῶς ἡρεμεῖ τὰ ἄστρα, ἰδίαν οὐκ ἔχοντα κίνησιν καθ' ἣν κινεῖσθαι ἔχρην; Εἰ δὲ δύναμιν μὲν ἔχει τοῦ κινεῖσθαι, κωλύεται δὲ διὰ τὸ ἐνδεδεῖσθαι τῇ σφαίρᾳ· πῶς οὐ παρὰ φύσιν ἔχει τὸ κινεῖσθαι ἀεὶ; Εἰ τοῖς ἀεὶ κινουμένοις ὡς ἀρμόδιον ἐδόθη τὸ σφαιρικὸν σχῆμα, πῶς τῶν ἐχόντων τὸ σφαιρικὸν σχῆμα τὸ μὲν κινεῖται ἀεὶ ὡς ὁ οὐρανός, τὸ δὲ ἀεὶ ἡρεμεῖ, ὡς τὰ ἄστρα (58);

59. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Ὡστε ἐπεὶ οὐ φαίνεται τοῦτο ἀεὶ (59) συμβαῖνον, οὔτε ἂν ἐμψυχον οὔτε βλαῖον φέροιτο φορὰν πῶθεν αὐτῶν, ὥσπερ τὸ μέλλον ἐσεσθαι προνοούσης τῆς φύσεως, ὅτι μὴ τοῦτον τὸν τρόπον ἐχούσης τῆς

Æterna namque ea esse asserit, et in iis, quæ de illorum motu disserit, utrumque apparet, quod frustra est et quod præter naturam. Si stellæ æternæ, æternum vero et cælum in quo stellæ sunt deligatæ, et quodlibet eorum deus dicitur: quomodo non sunt dii a diis tracti? Quæ enim in eo quod movetur, sunt devincta, tractim moventur. Si alia est compositio substantiæ (ex materia enim et forma), et alia compositio ex partibus substantiam habentibus: quomodo æterna hæc dicuntur, quæ utramque habent compositionem? Cælum enim, quod solem et stellas in se devinctas partes habet, compositum ex eis est; has enim in seipso habens, cælum est.

57. Ex eodem libro, ibid., c. 8, p. 290.

« Præterea a ratione alienum est, ut nullum illis natura instrumentum dederit ad motum: nihil enim temere facit natura. Nec videtur animantium quidem curam gessisse, res vero tam præstantes neglexisse: sed quasi de industria ademisse omnia quibus per se progredi possent. »

Si æternorum atque ingenitorum nullus est conditor, neque cujusquam cura sunt id quod sunt, aut habent id quod natura habent: quomodo, si ingenitum est cælum, et quæ in eo apparent simul ingenita, naturam habent et conditricem et curatricem eorum, quæ ad 581 constitutionem ipsorum faciunt? Si conveniebat de motu rerum æternarum agenti dicere, naturam nihil temere facere: quomodo perspicuum non est, cælum, et quæ in cælo apparent, naturæ opera esse, quæ illis motionis instrumenta ademit?

58. Ex eodem libro, ibid.

« Cum igitur oporteat, ut cælum quidem suo moveatur motu, astra vero alia per se non progrediantur: merito utraque rotunda exstiterint. Sic enim maxime alterum movebitur, alterum quiescet. »

Si illud quiescere dicitur, quod eo motu potest moveri a quo quiescit, quomodo stellæ quiescunt, motum proprium non habentes, quo moveri eas oportuisset? Sin moveri quidem possunt, sed inhibentur quia globo sunt illigatæ: quomodo non præter naturam habent ut semper moveantur? Si iis, quæ perpetuo moventur, forma globosa tanquam apta et habilis est attributa: quomodo eorum quæ rotundam habent figuram, aliud semper movetur, ut cælum, aliud semper quiescit ut stellæ?

59. Ex eodem libro, ibid., c. 9, p. 291.

« Quocirca cum hoc nunquam contingere appareat, nec animato nec violento motu ulla stellarum fertur: providentia naturæ futurum veluti prævidente nempe, nisi hoc se modo haberet motus,

(56) Ἐαυτοῦ. Aristot. αὐτοῦ.

(57) Οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα. Aristot. οὕτω μὲν γὰρ μάλιστα.

(58) Ὡς τὰ ἄστρα. Hæc suppeditavit Reg. 1.

(59) Ἀεὶ. Deest apud Aristot. et a scriptore nostro, si is eo usus est, sic intelligi debuit, ἀεὶ τοῦτο φαίνεται οὐ συμβαῖνον. Ait enim Aristoteles, si stel-

læ in ære aut igne moverentur, nec sphaera cohiberentur, fore ut sonitum horribilem ederent, et corpora, quæ circa hunc locum sunt offenderent ac penitus immutarent. Quod quidem cum nunquam eveniat, inde concludit stellas eo motu, quem illis attribuit, cieri.

nihil ex iis, quæ sunt, similiter se habiturum circa A hunc locum. »

Quomodo ergo æterna et ingenita, quæ ut ejusmodi sint, et ejusmodi motu cieantur, naturæ providentia acceperunt? Nam quæ secundum providentiam sunt, posteriora sunt providentia, æterna autem nullo posteriora. Si id quod futurum fuit, antequam esset non erat: quomodo fieri potest, ut de cælo et stellis, et motu earum utrumque verum sit, futura scilicet fuisse et æterna ac ingenita esse? Futurum enim, nondum est; æternum et ingenitum, semper est. Si ut ea quæ circum hunc locum sunt, ita se haberent ut se habent, talem natura, qualem diximus, cæli motum providit: quomodo æterna hæc et ingenita, quæ propter genita sunt ut sunt, et moventur ut moventur?

60. *Ex eodem libro, ibid., c. 11, p. 291.*

« Quandoquidem demonstratum est, non ita natura comparatas esse stellas ut per seipsas moveantur, natura autem nihil præter rationem neque frustra facit; nimirum et formam eam rebus immobilibus attribuit, quæ minime sit ad movendum apta: minime vero ad movendum accommodatus globus, eo quod instrumentum nullum ad motum habeat. Idecirco videlicet globosa est moles stellarum. »

Si natura, eis quæ continue moventur, figuram rotundam ad motus facilitatem appositam **582** dedit: quomodo stellæ non incassum ejusmodi receperunt figuram, quæ orbibus devinctæ sunt, et naturalem cursum suum perficere non possunt? Si stellæ non ita comparatæ sunt ut per seipsas moveantur, non ergo natura æternum habent motum? Quomodo ergo ex eodem sunt elemento, ex quo et cælum, quod neque gravitatem habet neque levitatem? Si cælum quidem, eo quod ex ejusmodi constet elemento, et quod rotundam habeat speciem, ita natura comparatum est ut continenter circum medium per seipsum moveatur; stellæ autem, quæ ex eodem sunt elemento eandemque habent figuram, non ita comparatæ natura sunt ut per seipsas moveantur: frustra igitur, ut videtur, natura eis et substantiam et figuram tribuit ad continuum motum appositam, si stabilitatem habent immobilem. Quod stellæ et substantiam et figuram habent semper mobilem, stabilitatemque immobilem, quomodo id non est alienæ a ratione creationis et frustraneæ indicium, quæ præter naturam fecit ut stellæ quiescerent? Si ingenitorum et æternorum substantiæ supra omnem sive rationi consentaneam, sive a ratione alienam creationem sunt, quomodo, si ingenitum cælum et astra, naturæ, quæ nihil præter rationem aut frustra facit, providentia sunt id quod sunt et habent id quod habent? Si stellas oportuit non moveri, cur omnino per alia moven-

κινήσεως, οὐθὲν ἂν ἦν τῶν περὶ τὸν δεῦρο τόπον ὁμοίως ἔχον. »

Πῶς οὖν αἰδία καὶ ἀγέννητα τὰ κατὰ τὴν πρόνοιαν τῆς φύσεως τὸ εἶναι τοιαύδε, καὶ τὸ κινεῖσθαι τοιῶσδε εὐληφότα; Τὰ γὰρ κατὰ πρόνοιαν δεύτερα τῆς προνοίας· καὶ τὰ αἰδία οὐδενός ἐστι δεύτερα. Εἰ τὸ μέλλον ἔσεσθαι πρὸ τοῦ εἶναι οὐκ ἦν, πῶς ἐνδέχεται περὶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν ἀστρων, καὶ τῆς αὐτῶν κινήσεως ἀμφοτέρω εἶναι ἀληθῆ, τὸ μέλλον ἔσεσθαι καὶ τὸ αἰδία καὶ ἀγέννητα αὐτὰ εἶναι; Τὸ γὰρ μέλλον οὐκ ἔστι, καὶ ἐπὶ αἰδιόν τε καὶ ἀγέννητον πάντοτε ἔνεστιν. Εἰ ἕνεκα τοῦ τὰ περὶ τὸν δεῦρο τόπον ὡς ἔσχεν ὁμοίως ἔχειν, τὸν εἰρημένον τρόπον τῆς κινήσεως τοῦ οὐρανοῦ ἡ φύσις προενόησεν εἶναι· πῶς αἰδιά τε καὶ ἀγέννητα ταῦτα, ἃ ἕνεκεν τῶν γεννητῶν **B** ἐστὶν ὡς ἐστὶν, καὶ κινεῖται ὡς κινεῖται;

60. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Ἐπειδὴ γὰρ δέδεικται, ὅτι οὐ πεφύκασι (60) κινεῖσθαι δι' αὐτῶν, ἡ δὲ φύσις οὐδὲν ἀλόγως οὐδὲ μάτην ποιεῖ· δηλονότι καὶ σχῆμα τοσοῦτον ἀποδέδωκε (61) τοῖς ἀκίνητοις ὃ ἥκιστα ἐστὶ κινήτικόν. Ἡκιστα δὲ κινήτικόν ἡ σφαῖρα διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν ὄργανον πρὸς τὴν κίνησιν. Ὡστε δηλονότι σφαιροειδῆ ἂν εἴη τὸν ὄγκον. »

Εἰ ἡ φύσις δέδωκε τοῖς αἰεὶ κινήτοις τὸ σφαιρικὸν σχῆμα ἐπιτήδειον πρὸς τὴν εὐκίνησιν, πῶς οὐκ ἐστὶ τὰ ἄστρα μάτην εὐληφότα σχῆμα τοιοῦτον, ἐνδεδεμένα τοῖς κύκλοις, καὶ τὴν κατὰ φύσιν αὐτῶν **C** μὴ δυνάμενα ἐκτελεῖν κίνησιν; Εἰ οὐ πεφύκασι τὰ ἄστρα δι' αὐτῶν κινεῖσθαι, οὐκ ἄρα ἔχουσι κατὰ φύσιν τὴν αἰδιὸν κίνησιν. Πῶς οὖν εἰσιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ στοιχείου ἐξ οὗ καὶ ὁ οὐρανός, τοῦ μήτε βαρύτητα ἔχοντος μήτε κούφότητα; Εἰ ὁ μὲν οὐρανός (62), διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐκ τοιοῦτου στοιχείου καὶ διὰ τὸ σφαιρικὸν ἔχειν τὸ σχῆμα, πέφυκε περὶ τὸ μέσον κινεῖσθαι αἰεὶ δι' ἑαυτοῦ· τὰ δὲ ἄστρα, ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὄγκου στοιχείου, καὶ τὸ αὐτὸ ἔχοντα σχῆμα, οὐ πεφύκασι κινεῖσθαι δι' ἑαυτῶν· μάτην, ὡς ἔοικε, δέδωκεν αὐτοῖς ἡ φύσις οὐσίαν τε καὶ σχῆμα πρὸς τὴν αἰεὶ κίνησιν ἐπιτήδειον, εἰ στάσιν ἔχουσιν ἀκίνητον. Τὸ οὐσίαν ἔχειν καὶ σχῆμα ἀκίνητον τὰ ἄστρα, καὶ στάσιν ἀκίνητον, πῶς οὐκ ἐστὶ δείγμα τῆς ἀλόγου τε καὶ **D** ματαίας ποιήσεως τῆς παρὰ τὴν φύσιν πεποιηκυίας ἡρεμεῖν τὰ ἄστρα; Εἰ τῶν ἀγενήτων τε καὶ αἰδιῶν αἰ οὐσίαι πάσης ποιήσεως τῆς τε κατὰ τὸν λόγον καὶ τῆς παρὰ τὸν λόγον ἀνωτέρας εἰσι, πῶς, εἰ ἀγέννητος ὁ οὐρανός καὶ τὰ ἄστρα, κατὰ πρόνοιαν τῆς φύσεως τῆς μηδὲν ἀλόγως μήτε ματαίως ποιούσης εἰσὶν ὃ εἰσι, καὶ ἔχουσιν ἃ ἔχουσιν; Εἰ οὐκ ἐχρῆν κινεῖσθαι τὰ ἄστρα, διὰ τί ὅλως κινεῖσθαι δι' ἐτέρων; Εἰ δὲ ἐχρῆν κινεῖσθαι, διὰ τί μὴ δι' ἑαυτῶν κινεῖσθαι. ἀλλὰ δι' ἐτέρων, δυναμένης τῆς φύσεως ποιεῖν αὐτὰ κινεῖσθαι δι' ἑαυτῶν τὴν κίνησιν ἣν νῦν κινεῖσθαι δι'

(60) *Πεφύκασι.* Reg. I hoc loco et infra πέφυκε.

(61) *Ἀποδέδωκε.* Aristot. ἀπέδωκε.

(62) *Εἰ ὁ μὲν οὐρανός.* Conjunctionem ei, quæ

deest in editis nostris et mss. ex Aristotelis textu mutuatus est Sylburgius. Infra melius legeretur πρὸς τὴν ἀκίνησιν.

ἐτέρων, τῆς ἐν εὐκίνητοτάτῃ αὐτῶν οὐσίᾳ πεποι-
κυίας αὐτὰ ἀκίνητα καθ' αὐτά; Εἰ ἐν τοῖς αἰθέριοις οὐ-
δὲν παρὰ φύσιν, παρὰ φύσιν δὲ τὸ οὐσίαν μὲν καὶ
σχῆμα ἔχειν ἀκίνητον, στάσιν δὲ ἀκίνητον· ἄρα
οὐκ αἰθέρια τὰ ἐν οἷς τὸ παρὰ φύσιν, ἢ ψευδὲς τὸ ἐν
τοῖς αἰθέριοις οὐδὲν παρὰ φύσιν. Εἰ οὐδὲν τῶν ἀγενήτων,
οὔτε ὃ ἔχει οὔτε ὃ μὴ ἔχει, κατὰ πρόνοιαν τινος
ἔχει ἢ οὐκ ἔχει· πῶς, εἰ ἀγένητος ὁ οὐρανὸς καὶ τὰ
ἄστροι, κατὰ πρόνοιαν τῆς φύσεως ὄργανον μὲν οὐκ
ἔχει κινήσεως, σχῆμα δὲ ἔχει σφαιρικὸν ἀντὶ τοῦ
ὀργάνου, πρὸς τὴν συνεχῆ κίνησιν ἐπιτηδειότερον ὢν
τῶν πορευτικῶν ὀργάνων;

bet vel non habet: quomodo, si ingenitum cælum et stellæ, providentia naturæ instrumentum quidem motus non habent, formam autem globosam habent pro instrumento, quæ ad motum continuum aptior, quam apposita ad procedendum instrumenta?

61. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

« Ἡ μὲν πρώτη, μία οὐσα (63), πολλὰ κινεῖ τῶν
σωμάτων θείων· αἱ δὲ, πολλὰ οὔσαι, ἐν μόνον ἐκά-
στη. Τῶν γὰρ πλανωμένων ἐν ὁτιοῦν πλείους φέρε-
ται φοράς. Ταύτῃ τε οὖν ἀνισάζει ἡ φύσις, καὶ ποιεῖ
τινα τάξιν, τῇ μὲν μιᾷ φορᾷ πολλὰ ἀποδιδοῦσα σώμα-
τα, τῇ δὲ ἐνὶ σώματι πολλὰς φοράς. Ἐν πολλοῖς γὰρ
σφαῖραις ἡ μία (64) σφαῖρα ἐνδεδεμένη φέρεται·
ἐκάστη δὲ σφαῖρα σῶμα τυγχάνει ὄν. »

Εἰ τῶν ἀγενήτων τε καὶ αἰθέριων οὐσιῶν ποιητῆς οὐ-
δεὶς, πῶς αἰθέριά τε καὶ ἀγένητα ταῦτα, ὧν ἡ φύσις
τῆς τάξεώς ἐστι ποιητῆς, τῇ μὲν μιᾷ ἀποδιδοῦσα πολ-
λὰ σώματα, τῇ δὲ ἐνὶ σώματι πολλὰς φοράς, τὰ πλή-
θη τῶν τοῦ ἐνὸς σώματος φορῶν ἰσάζουσα τῷ πλή-
θει τῶν σωμάτων. Εἰ τὰ ἀγένητα ταῦτα καὶ ἀποίητα,
πῶς ἐνδέχεται ἐν τοῖς ἀγενήτοις πεποιημένην εἶναι
τάξιν φυσικὴν; Σφαῖρα σφαῖρα ἐνδεδεμένη, τὴν αὐ-
τὴν ἔχουσα οὐσίαν ἣν ἔχει ἡ σφαῖρα ἣ ἐνδέδεται· πῶς
οὐ φαίνεται ἀμφοτέρως ἔχουσα τὰς ἀτοπίας ἐν τοῖς
αἰθέριοις μὴ ὑπαρχούσας, τὸ μᾶτῃν ἔχειν τὴν κινήτην
οὐσίαν καθ' ἣν οὐ κινεῖται, καὶ τὸ παρὰ φύσιν κινεῖ-
σθαι κατὰ συμβεβηκός;

62. Ἐκ τοῦ τρίτου λόγου Περὶ οὐρανοῦ.

« Τῶν φύσει γενομένων τὰ μὲν εἰσιν οὐσίαι, τὰ δὲ
ἔργα καὶ πάθη τούτων. Λέγω δὲ οὐσίας μὲν τὰ τε
ἀπλᾶ (65) σώματα, οἷον πῦρ, καὶ γῆν, καὶ τὰ σύ-
στοιχα τούτοις, καὶ ἐκ τούτων, οἷον τὸν τε σύνολον
οὐρανὸν, καὶ τὰ μέρη τούτου, καὶ πάλιν τὰ τε ζῶα, καὶ
τὰ φυτὰ, καὶ τὰ μέρη τούτων. »

Ὁ εἰρηκῶς τὸν οὐρανὸν εἶναι ἐξ ἀπλοῦ τινος στοι-
χείου ἑτέρου ὄντος παρὰ τὰ ἐνταῦθα στοιχεῖα, καὶ
ὅτι οὐκ ἐνδέχεται οὐρανὸν ἄλλον γενέσθαι διὰ τὸ τοῦ-
τον πᾶσαν περιειληφέναι τὴν ὕλην· πῶς νῦν λέγει
ἐκ τῶν αὐτῶν εἶναι στοιχείων τὸν οὐρανὸν, ἐξ ὧν καὶ
τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ; Ἀλλ' εἰ μὲν ἄλλον οὐρανὸν λέ-
γει ἐξ ἄλλων στοιχείων γενέσθαι, πῶς οὐ ψεύδεται
λέγων, οὐκ ἐνδέχεται ἄλλον οὐρανὸν εἶναι πλὴν ἐνός;

(63) Οὐσα. Codices mss. et R. Stephanus οὐσία
et mox οὐσίαι, et ἕκαστον γὰρ τῶν. Scripsit Sylbur-
gius, ut est apud Aristotelem.

(64) Ἡ μία. Aristot. ἡ τελευταία.

A tur? Sin moveri oportuit, cur non per seipsas mo-
ventur, sed per alia; cum natura, quæ in substan-
tia earum ad movendum aptissima, ut per se immo-
biles sint, fecit, facere potuerit, ut per seipsas eo
moverentur motu, quo nunc per alia moventur? Si
in rebus æternis nihil præter naturam est; præter
naturam autem est, substantiam quidem habere et
formam perpetuo mobilem, stabilitatem vero immo-
bilem: non ergo æterna in quibus est præter natu-
ram aliquid: aut illud falsum est, in rebus æternis
nihil esse præter naturam. Si nihil ingenitum pro-
videntia alicujus habet vel non habet, id quod ha-
bet vel non habet, quomodo, si ingenitum cælum et stellæ, providentia naturæ instrumentum quidem motus non habent, formam autem globosam habent pro instrumento, quæ ad motum continuum aptior, quam apposita ad procedendum instrumenta?

B 61. Ex eodem libro, ibid., c. 12, p. 292 seq.

« Prima quidem, cum una sit, multa movet divi-
na corpora; istæ vero, cum plures sint, unum tan-
tum modo singulæ. Errantium enim quælibet plu-
ribus agitur motibus. Sic igitur adæquat natura et
ordinem quemdam instituit, uni quidem motioni
plura attribuens corpora, et uni corpori plures
motiones. Pluribus enim sphaeris una sphaera al-
ligata fertur. Unaquæque autem sphaera corpus
est. »

Si ingenitarum et æternarum substantiarum nul-
lus conditor, quomodo æterna hæc et ingenita, quo-
rum natura ordinis est opifex, uni quidem motioni
plura attribuens corpora, et uni corpori plures
motiones, numerum 583 unius corporis motio-
num adæquans numero corporum? Si ingenita hæc
et infecta, quomodo potest in rebus ingenitis insti-
tutus esse ordo naturalis? Sphaera sphaeræ alligata,
eamdem habens substantiam ac sphaera, cui illiga-
ta est, quomodo non videtur duplicem habere ab-
surditatem, in rebus æternis non occurrentem, et
quod frustra mobilem habeat substantiam, secun-
dum quam non movetur, et quod præter naturam
per accidens moveatur?

62. Ex libro tertio de cælo, lib. III, c. 1, p. 298.

« Eorum quæ natura esse dicuntur, alia sunt
substantiæ, alia opera et operationes earum. Sub-
stantias dico corpora simplicia, ut ignem et terram,
et quæ cum his sunt ejusdem seriei elementa,
et quæcunque ex iis orta sunt, ut totum cælum
et partes ejus, item animantes et plantas, et harum
partes. »

Qui dixit cælum esse e simplici quodam elemen-
to a terrenis elementis diverso, nec posse aliud
fieri, quia istud universam circumplexum materiam:
quomodo nunc dicit, cælum ex eisdem esse ele-
mentis, ex quibus animantia et plantæ? Sed si
aliud cælum dicit, ex aliis elementis factum: quo-
modo non mentitur, dum ait non posse aliud cælum
esse præter unum? Sin autem idem cælum dicit,

(65) Τὰ τε ἀπλᾶ. Secundam voculam addidit Syl-
burgius ex Aristot., et paulo post οἷον ante τὸν τε
σύνολον, et conjunctionem ante πάλιν et voculam
τε ante ζῶα.

nunc quidem ex alio diviniore his terrenis elementis, nunc autem ex iisdem: quomodo non in alterutro mentitur?

63. *Ex eodem libro, ibid., c. 1, p. 298.*

« De primo igitur elemento dictum est, et quale sit natura, et incorruptibile ac ingentum esse. »

Si elementum est id ex quo gignitur quod in eo existens gignitur: quomodo potest idem esse et elementum et ingentum? Si prius elementum, et posterius id quod ex elemento: quomodo elementum, ex quo cælum, ingentum est, et cum eo cælum ingentum? Si ideo ingentum elementum, quia non est ex elemento, quomodo ingentum cælum quod est ex elemento?

64. *Ex eodem libro, ibid., c. 6, p. 304 seq.*

« Æterna igitur esse elementa non possunt. Videmus namque et ignem, et aquam, et unum quodque corporum simplicium dissolvi. Quare necesse est genita esse et corruptioni obnoxia elementa corporum. »

Si ex corporum elementis unum quoque est terra: quomodo terram quidem coeternam et coingentam cælo dixisti, alia vero elementa genita et corruptioni obnoxia?

65. *Ex eodem libro, ibid., c. 6 extrem.*

« Elementa alia ex aliis generantur. »

Quomodo generantur alia ex aliis elementa, cum prima eorum generatio non sit ex se invicem? Hanc enim generationem necesse est illi præire. Nam cum sint, mutantur alia in aliud, et alia ex aliis fiunt.

Α εἰ δὲ τὸν αὐτὸν λέγει οὐρανὸν, ποτὲ μὲν ἐξ ἄλλου θειοτέρου στοιχείου παρὰ τὰ ἐνταῦθα, ποτὲ δὲ ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων πῶς οὐκ ἔστι θατέρως ψευδόμενος;

63. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Περὶ μὲν οὖν τοῦ πρώτου τῶν στοιχείων εἴρηται, καὶ ποῖόν τι τὴν φύσιν, καὶ ὅτι ἀφθαρτον καὶ ἀγέννητον. »

Εἰ στοιχεῖόν ἐστι τὸ ἐξ οὗ γίγνεται τὸ γιγνόμενον ἐνυπάρχον αὐτῷ, πῶς ἐνδέχεται τὸ αὐτὸ καὶ στοιχεῖον εἶναι καὶ ἀγέννητον; Εἰ πρῶτον τὸ στοιχεῖον, καὶ ὕστερον τὸ ἐκ τοῦ στοιχείου, πῶς ἀγέννητον τὸ στοιχεῖον ἐξ οὗ ὁ οὐρανός, καὶ συναγέννητος αὐτῷ ὁ οὐρανός; Εἰ διὰ τοῦτο ἀγέννητον τὸ στοιχεῖον, ὅτι οὐκ ἐκ στοιχείου, πῶς ἀγέννητος ὁ οὐρανός ὁ ὢν ἐκ στοιχείου;

64. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Ἀτὰρ μὲν οὖν εἶναι ἀδύνατον ὁρῶμεν γὰρ καὶ πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ ἕκαστον τῶν ἀπλῶν σωμάτων διαλυόμενον, ὥστ' ἀνάγκη γενητὰ καὶ φθαρτὰ εἶναι τὰ στοιχεῖα τῶν σωμάτων. »

Εἰ στοιχεῖον τῶν σωμάτων ἐστὶ καὶ ἡ γῆ, πῶς τὴν μὲν γῆν συναϊδιόν τε καὶ συναγέννητον εἴρηκας τῷ οὐρανῷ, τὰ δὲ ἄλλα στοιχεῖα γενητὰ καὶ φθαρτὰ;

65. *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.*

« Τῶν στοιχείων ἡ γένεσις ἐξ ἀλλήλων. »

Πῶς γίνεται ἐξ ἀλλήλων τὰ στοιχεῖα πρῶτον μὴ γινομένων κατὰ τὴν γένεσιν τὴν ἐξ ἀλλήλων; Ταύτην γὰρ τὴν γένεσιν ἀνάγκη προηγεῖσθαι ἐκείνης τῆς γενέσεως. Ὄντων γὰρ αὐτῶν, μεταβάλλεται εἰς ἀλλήλα, καὶ γίνονται ἐξ ἀλλήλων.

584 ADMONITIO IN PARTEM II APPENDICIS.

Primum hujus secundæ partis locum actis martyrii S. Justini deferendum esse duxi, cum neque hoc egregium monumentum in hac editione desiderari vellem, et quæ Justinus a præfecto urbis interrogatus constanter respondit, ea convenienter præmitti possint pluribus S. martyris præclare dictis, quæ fragmenta sunt operum deperditorum.

Hæc acta non nunc primum Græce prodeunt, sed tamen accurate eruditi sodalis manû, aomîni Petri Maloët Congregationis nostræ in Curia Romana olim procuratoris, e codice Vaticano 655 fuisse descripta. Momentum sane eo pretiosius, quod Actis S. Justini, quæ Latine vulgata sunt, nonnulla insunt errata, quæ Græcorum ope emendantur. Ut unum aliquod exemplum afferam; pro eo, quod Græce legitur, ἐὰν μαστιγωθεὶς ἀποκεφαλίσθῃς, « si verberibus cæsus capite plectaris, » Latine habemus, « si a capite per totum corpus flagellis cæsus fueris. » His adde præfecti dicta in Græcis, ita ut ex illius ore prolata sunt, accurate reserri, in Latinis autem liberius.

Quod spectat ad fragmenta operum deperditorum, illud quod agmen agit atque ex S. Justino de resurrectione excerptum dicitur, cum tota pene sit pertractatio potius quam fragmentum, inquirendi curam injicit ac dijudicandi notas suppeditat, utrum Justino necne tribuendum sit.

Eruditus Græbius, qui primus hoc insigne fragmentum Spicileg., tom. II. Græce edidit, cum Latine tantum inter Parallela S. Joannis Damasceni, interprete Billio, exstaret, non videtur dubitare, quin germanissimus S. Justini setus sit; neque illi hac in re doctissimus operum S. Joannis Damasceni editor Michael Lequien refragatus est. Illud profecto certum et exploratum est, multa Justinum de resurrectione disseruisse, in libris præsertim, quos contra Marcionem et alios resurrectionis obrectatores scripsit. Horum ex aliquo peti- tum procul dubio testimonium, quod a S. Methodio citatum infra apponemus. At Justinum nullum prorsus librum antiqui memorant, qui data opera de resurrectione scriptus fuerit. Sed tamen suspicari liceret fragmentum, quod inter Parallela asservatur, ex libris S. Justini contra hæreses depromptum esse, si vere fragmentum esset ac non potius totum opusculum. At ita suis partibus absolutum est, ut nec exordium desit, nec conclusio. Semel tantum et iterum hæc legimus, « et post pauca; » quibus verbis monemur pauca admodum fuisse omissa. Non potest ergo S. martyr eorum, quæ in Parallelis ipsi tribuuntur, existimari parens, nisi opus aliquod de resurrectione composuerit; quod quidem silent omnes antiqui.

Præterea huic scripto, quod sub Justinum nomine jactatur, nonnulla insunt, quæ nec doctrinam nec ætatem Justinum redoleant. Opusculi auctor n. 7. « Carnem a Deo ad ipsius imaginem formatam fuisse censet; » quod quidem etsi commodo sensu accipi potest, ac de humana forma imaginem quamdam divini domi-